Didactica Pro...©

Revistă de teorie şi practică educaţională a Centrului Educaţional "PRO DIDACTICA"
Nr. 1 (23), 2004

Colegiul de redacţie:

Silvia **BARBAROV**
Svetlana **BELEAEVA**
Nina **BERNAZ**
Viorica **BOLOCAN**
Paul **CLARKE** (Marea Britanie)
Olga **COSOVAN**
Alexandru **CRIŞAN** (România)
Constantin **CUCOŞ** (România)
Otilia **DANDARA**
Viorica **GORAŞ-POSTICĂ**
Vladimir **GUŢU**
Kurt **MEREDITH** (SUA)
Liliana **NICOLAESCU-ONOFREI**
Vlad **PÂSLARU**
Carolina **PLATON**
Igor **POVAR** (Canada)
Nicolae **PRODAN**

Echipa redacţională:

Redactor-şef:
Nadia **Cristea**
Redactor stilizator:
Mariana **Vatamanu-Ciocanu**
Redactori:
Svetlana **Korolevski**
Dan **Bogdea**
Culegere şi corectare:
Maria **Balan**
Tehnoredactare computerizată:
Sergiu **Puiu**
Design grafic:
Nicolae **Susanu**

Prepress: Centrul Educaţional PRO DIDACTICA
Tipar: Combinatul Poligrafic, mun. Chişinău

Revista apare cu sprijinul
Fundaţiei SOROS-Moldova

Adresa redacţiei:

str. Armenească, 16/2, mun. Chişinău
MD-2012, Republica Moldova
tel: 542976
fax: 544199
E-mail: didacticapro@cepd.soros.md
www.cepd.soros.md/DidacticaPro
ISSN 1810-6455

© *Copyright* Centrul Educaţional PRO DIDACTICA

CUPRINS

QUO VADIS?

Sondaj de opinie: **Integrarea europeană prin educaţie şi învăţământ** **2**
Tinerii pledează pentru Europa **19**
Vlad PÂSLARU
Re-integrarea europeană a învăţământului din Moldova **20**

Cărţi noi în biblioteca PRO DIDACTICA **26**

Gheorghe RUDIC
O cursă mare spre Europa **28**

Mircea CĂRTĂRESCU
Europa are forma creierului meu **30**

EDUCAŢIE PENTRU TOLERANŢĂ

Vsevolod CIORNEI
Toleranţa, un imperativ al normalităţii **32**
Eudochia BRAŞOVEANU, Irina VOLCINSCHI
Copilul cu deficienţe de auz şi şcoala de cultură generală **34**

EDUCAŢIA DE GEN

Daniela TERZI
Educaţia de gen – un vector al democratizării societăţii din perspectiva de gen **39**

EDUCAŢIE PENTRU DEMOCRAŢIE

Aurica AMARII
În căutarea democraţiei **43**
Viorica GORAŞ-POSTICĂ
Relaţia şcoală – comunitate. Extrapolări ale unor experienţe avansate **46**

DOCENDO DISCIMUS

Iulia IORDĂCHESCU
Predarea biografiei şi activităţii scriitorului în şcoala alolingvă **50**

DEZVOLTAREA GÎNDIRII CRITICE

Ludmila URSU, Galina CHIRILOV
Diagrama Venn. La intersecţia matematicii cu didactica **56**
Valentina TOFAN
Educaţia axiologică la lecţiile de literatura română **60**

DICŢIONAR

Sorin CRISTEA
Rolul educaţiei în perspectiva integrării europene **66**

SUMMARY **68**

EX LIBRIS ..... **coperta III**

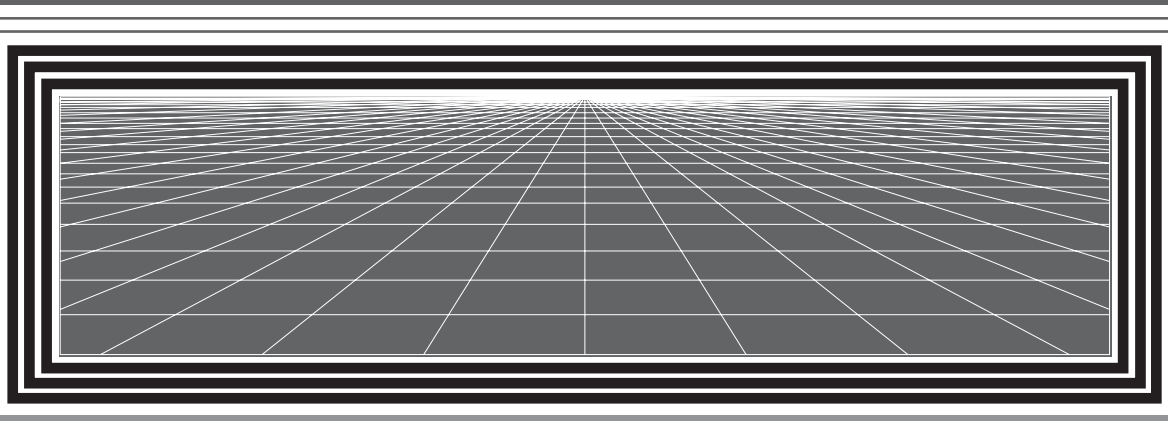

SONDAJ DE OPINIE:

Integrarea europeană prin educație și învățământ

În vederea unei analize multiaspectuale a procesului de integrare europeană a Republicii Moldova şi conturării implicațiilor acestuia pentru sistemul educațional, revista "Didactica Pro..." a inițiat un amplu sondaj de opinie cu participarea mai multor personalități ale vieții publice, oameni de cultură şi ştiință, manageri şcolari, profesori, solicitați să răspundă la următoarele întrebări:

1. *Ce înseamnă pentru Republica Moldova integrarea europeană?*
2. *Cum ar putea contribui învățământul şi educația la realizarea integrării europene?*

Vasile ANESTIADE,
academician, profesor universitar,
doctor în biomedicină

1-2. Pentru noi integrarea europeană ar însemna depăşirea tot mai pronunțatei provincializări a Republicii Moldova sub toate aspectele. Cei ce ne conduc astăzi declară că doresc să ne integreze în Europa, dar nu respectă standardele occidentale, guvernînd conform unor principii departe de cele europene. Costisitorul turism politic practicat de funcționarii noştri, mai cu seamă discursurile şi declarațiile unor mari demnitari de stat, nu îmbunătățesc imaginea Republicii Moldova, ci o diminuează, din care cauză suferă, în special, omul de rînd. Afirmarea pozitivă pe mapamond, crearea imaginii de țară demnă de respect în Europa astăzi o realizează preponderent adevăraţii oameni de cultură, savanții notorii, deoarece prin prezentările originale şi consistente la diverse foruri internaționale află şi alții despre Republica Moldova, despre cetățenii ei, despre cultură, ştiință etc.

Integrarea europeană presupune dezvoltarea sistemului de învățămînt la toate treptele, menținerea şi sporirea potențialului ştiințific. Un rol deosebit îl are şi Academia de Ştiințe care, prin definiție enciclopedică, reprezintă o societate de învățați, literați, artişti etc., creată pentru dezvoltarea ştiințelor şi artelor. Academia Națională constituie Templul Spiritual al statului, unde, de regulă, sînt inițiate şi evaluate cele mai responsabile proiecte menite să asigure stabilitatea şi bunăstarea. Academia are cea mai importantă misiune de a promova veridicitatea ştiințifică lipsită de subiectivism, de pseudoştiință în realizarea proiectelor fundamentale solicitate de societate, avînd şi obligațiunea morală de a formula şi a expune opțiunile şi concluziile determinate dialectic în spiritul artei de a discuta în contradictoriu pentru a se ajunge la adevăr. În acest sens, Academia apare ca cea mai democratică instituție, iar experiența de secole confirmă incontestabil democratismul academic.

Această imagine a unui for ştiințific european e departe de noi, deoarece în ultimii 12 ani Academia a fost supusă unei teribile metamorfoze. Şi totuşi, axa academică mai funcționează şi îşi menține autoritatea. Este necesară o responsabilă reorientare a puterii față de Academie, față de cultură şi învățămînt, pentru a salva potențialul intelectual (altfel integrarea europeană va fi pur declarativă sau chiar compromisă), iar cei ce nu fac nimic în acest sens vor înscrie o filă nefastă în istoria „integrată" sau „neintegrată" a poporului nostru.

Pavel BARBALAT,
lector superior la Facultatea de Drept
a Universităţii de Stat din Moldova

1-2. În primul rînd, mă simt obligat să fac o reverenţă, să-mi exprim stima profundă faţă de redacţia revistei "Didactica Pro..." pentru marea îndrăzneală de a aborda problema integrării europene, atît de vitală şi importantă pentru destinul Republicii Moldova şi suferindul ei popor, oropsit, manipulat şi, în mare măsură, dezorientat.

Se ştie că în cadrul unor organe supreme şi centrale de stat (în special, la Ministerul Afacerilor Externe), precum şi în cadrul unor formaţiuni politice obşteşti sînt create structuri speciale menite să organizeze, să coordoneze şi să contribuie la realizarea integrării Republicii Moldova în Europa. Însă oricîte eforturi ar depune aceste structuri, oricît de multe proiecte atrăgătoare şi promiţătoare vor fi elaborate, fără activitatea conştientă, creatoare şi clar orientată a celor mai largi pături sociale, integrarea Republicii Moldova în Europa rămîne declarativă şi iluzorie.

Primii paşi în familiarizarea populaţiei cu esenţa procesului integraţionist al statului nostru în Europa s-au făcut deja prin intermediul mass-media (televiziunea, radioul, presa scrisă etc.), aceştia însă sînt de natură predominant informativă sau, poate, propagandistică, populistă.

Cu atît mai mult merită susţinere şi aprobare iniţiativa revistei "Didactica Pro...", care încearcă să selecteze, să analizeze şi să pună la dispoziţia publicului cititor opiniile diferitelor categorii de specialişti privind problema abordată.

Ce înseamnă pentru Republica Moldova integrarea europeană?

Răspunsuri, sugestii, meditaţii la această întrebare pot fi diverse, multiple şi cu formule sau concluzii surprinzătoare. De exemplu, afişarea la manifestaţiile publice a pancartelor: "Vrem în Europa!", "Europa este calea noastră concretă!" etc. poate oare fi considerată drept o expunere a opţiunii unor persoane sau a unui grup de oameni? Şi da, şi nu. Da, fiindcă este dată publicităţii o idee. Nu, pentru că aceste inscripţii nu conţin nimic concret, explicit sau argumentat.

Declaraţiile n-au servit niciodată şi nici nu pot servi drept argument al vreunei intenţii.

În opinia noastră, integrarea europeană reprezintă un complex de acţiuni, măsuri economice, culturale, sociale, educaţionale, ştiinţifice, cetăţeneşti; obţinerea unor rezultate pozitive şi eficiente, care demonstrează că acest stat şi acest popor dispun de capacităţi pentru o bună comunicare şi colaborare cu alte ţări şi popoare, că sînt civilizate, capabile a-şi organiza la nivel producţia industrială şi alimentară, un sistem propriu tehnologic, financiar, fiscal, bancar, o piaţă comercială dezvoltată, o şcoală cu instruire contemporană şi, nu în ultimul rînd, a respecta normele democraţiei în toate domeniile activităţii umane.

Realizarea acestor şi altor opţiuni urmează să convingă comunitatea europeană că Republica Moldova poate fi un partener serios, neconflictual, bun vecin în multiplul sens al cuvîntului.

Şi atunci, cine va fi adversarul integrării noastre europene? Sperăm, că nimeni.

Poporul Republicii Moldova dispune de toate calităţile enumerate pentru a se manifesta şi realiza cu demnitate, cu regret însă multe dintre acestea stagnează din lipsa condiţiilor necesare. De aceea, unul dintre factorii primordiali îl constituie descoperirea şi antrenarea în muncă activă, creatoare a liderilor adevăraţi ai societăţii, a unor buni profesionişti, organizatori cu experienţă, oameni cu spirit inovator şi progresist, care să posede calităţi reformatoare, entuziasm şi optimism real.

Doar în aceste condiţii poporul se va pătrunde de posibilităţile sale şi de ale organelor statale, ceea ce va permite acestui popor şi acestui stat să nu cerşească integrarea în Europa, ci să-i facă pe membrii Uniunii Europene să afirme: "Sîntem gata şi dorim să conlucrăm în toate domeniile cu Republica Moldova".

În calea integrării europene nu există lucruri mai mult sau mai puţin importante. Toate sînt foarte importante.

Ne vom referi, pe scurt, la un singur aspect – juridic, mai precis, legislativ şi jurisdicţional.

S-a scris şi s-a vorbit mult despre sincronizarea legislaţiei moldoveneşti cu cea europeană. Practic însă nu s-au făcut prea multe, deoarece la capitolul dat se vorbeşte cam abstract şi în linii generale. Considerăm că ratificarea tratatelor, convenţiilor şi altor acte normative regionale europene, aderarea la ele constituie un moment pozitiv pentru Republica Moldova. Dar este o mare eroare opinia unora care văd sincronizarea legislaţiei în aducerea ei în corespundere *mot à mot* cu legislaţia statelor europene. E o idee irealizabilă, deoarece fiecare stat îşi are legislaţia sa naţională, care diferă după parametrul situaţiilor reglementate, după sancţionarea abaterilor de la legislaţie, după structura normelor juridice. În acest domeniu este important a stabili şi a respecta principiile legiferării unanim recunoscute în toată lumea: determinarea verigii principale în fiecare subsistem de drept, democraţia adoptării şi aplicării legilor, transparenţa acestei activităţi.

Ce se întîmplă la noi? S-a scurs aproape un an de la lansarea informaţiei despre elaborarea proiectului unei noi Constituţii a Republicii Moldova. Dar cine cunoaşte cum este organizat, coordonat şi efectuat acest lucru? *Ce* şi *cum* s-a formulat în acest proiect? Riscăm să răspundem că nimeni nu ştie ce s-a întreprins pînă acum în acest sens. Se creează impresia că totul se face în totală ilegalitate. Să nu uităm însă că proiectul Constituţiei va fi supus referendumului republican şi atunci cum vor fi informaţi alegătorii pentru a-şi forma concepţia de vot?

Mai menţionăm o problemă. Structurile specializate juridice ale Consiliului Europei (în primul rînd,

Comisia de la Veneţia), se pare, au obosit efectuînd atîtea consultaţii şi expertize ale proiectelor şi actelor legislative (sau chiar ale celor deja adoptate), expediate din Moldova. Verificarea unor proiecte de legi de către specialişti de talie europeană sau chiar internaţională e un lucru bun, dar procedura organizării şi realizării acestor consultări, expertizări nu contribuie la formarea unei imagini cît de cît favorabile pentru specialiştii în drept din Republica Moldova. A devenit o normă expedierea spre consultare în Europa practic a tuturor proiectelor de legi şi direct de către legislativ.

În opinia noastră, nu avem destui specialişti bine pregătiţi şi antrenaţi în procesul legiferării (prea tînără este ştiinţa dreptului şi practica democratică legislativă de la noi). Şi totuşi, astfel de specialişti sînt în Republica Moldova aproape în toate ramurile dreptului. De aceea, ar fi normal (şi prestigios pentru ţară) ca orice proiect să fie transmis unei comisii sau unui grup de specialişti autohtoni pentru expertizare şi numai dacă grupul sau comisia respectivă ajunge la concluzia că este necesară o verificare, o consultare, o expertizare în afara ţării, atunci organizează această activitate, desigur, de comun cu legislativul.

Am spus că avem puţini specialişti de performanţă în drept, numărul lor însă poate fi sporit numai prin instruire la facultăţile de drept, în primul rînd, din ţară. Nu poate fi vorba despre o instruire serioasă, dacă multe cursuri la instituţiile superioare se studiază în baza tratatelor, monografiilor, manualelor de peste hotare, care nu întotdeauna sînt de o calitate excelentă a conţinutului, pe cînd posibilităţile naţionale sînt neglijate. Suferă mult şi aspectul practic al instruirii universitare, care deseori se reduce la o formalitate proverbială. Nu este un secret că judecătorii, procurorii, avocaţii şi alţi specialişti-jurişti sînt, în fond, autodidacţi. Ei îşi perfecţionează cunoştinţele şi nivelul profesional preponderent de sine stătător sau preluînd zi de zi practica colegilor de alături. Bineînţeles, de activitatea acestui mare contingent de jurişti depinde foarte mult realizarea unui principiu de bază al Convenţiei Europene pentru Drepturile Omului – accesul liber la justiţie – de aceea el merită să dispună de o instituţie statală specială de pregătire a cadrelor din domeniu. De asemenea, vom obţine rezultatele scontate dacă juriştii noştri (şi alţi specialişti) vor cunoaşte 2-3 limbi moderne, ceea ce va permite accesul liber la tezaurul dreptului internaţional, la studierea experienţei de peste hotare la faţa locului.

Valentin BENIUC,
Ministrul Educaţiei

1. Adoptarea de către Republica Moldova a unei poziţii ferme în ceea ce priveşte aderarea la Uniunea Europeană înseamnă recunoaşterea şi acceptarea valorilor şi standardelor existente în Vestul Europei. De aceea, ne revine tuturor datoria angajării civice, manifestată printr-o asumare de obligaţiuni proprii şi respectarea angajamentelor faţă de partenerii europeni, în vederea afirmării efective a acestora în viaţa societăţii moldoveneşti.

Integrarea europeană a Republicii Moldova nu poate fi decît un proces gradual, însoţit de ajustări corespunzătoare, pentru a ne apropia tot mai mult de condiţiile necesare obţinerii, în prima etapă, a statutului de ţară asociată a UE. Acest proces presupune asumarea unor eforturi şi acţiuni responsabile, avînd ca obiectiv accelerarea progreselor în legislaţie, modernizarea instituţiilor şi îmbunătăţirea capacităţii administrative, consolidarea justiţiei şi combaterea corupţiei, ceea ce denotă faptul că aderarea este mai degrabă un subiect de politică internă, de sincronizare internă cu ritmurile şi sensurile dezvoltării europene, şi nu doar o preocupare pur diplomatică.

2. Succesul oricărei reforme, al oricărui proiect depinde de calificarea corespunzătoare a resurselor umane. În acest sens, contribuţia învăţămîntului este primordială în vederea formării competenţelor cît mai înalte, capabile să facă faţă destoinic cerinţelor integrării europene. Cu certitudine, educaţia depinde de dezvoltarea economică a ţării, dar de multe ori, în istorie, educaţia însăşi a fost punctul de cotitură în sensul relansărilor economice.

Activitatea Ministerului Educaţiei este axată pe continuarea reformării învăţămîntului preuniversitar şi a celui universitar, avînd ca obiectiv racordarea învăţămîntului din ţară la valorile şi exigenţele educaţionale europene.

Ne-am propus să elaborăm politici reformatoare consonante cu cele din UE, punînd accentul pe adaptarea sistemului de învăţămînt din ţară la valorile educaţiei interculturale şi pentru o cetăţenie democratică; pe dezvoltarea unei noi filozofii manageriale în cadrul şcolii, în sensul regîndirii modalităţii de organizare a activităţilor didactice, astfel încît elevul să-şi dezvolte individualitatea, personalitatea şi creativitatea; pe relansarea învăţămîntului rural şi restructurarea învăţămîntului secundar profesional; pe consolidarea în baza Concepţiei formării personalului didactic din învăţămîntul preuniversitar, racordînd sistemul naţional de formare profesională la cel practicat de ţările UE.

La treapta învăţămîntului superior, Ministerul Educaţiei şi-a axat drept obiectiv strategic integrarea în spaţiul european al educaţiei academice şi implicarea activă în construcţia acestuia.

În vederea realizării acestui deziderat, una dintre priorităţile noastre este aderarea la Procesul de la Bologna în 2005. Urmează a fi elaborată **Strategia Naţională a Învăţămîntului Superior,** care va fi remisă grupului de lucru al Procesului de la Bologna şi care va prevedea:

a) organizarea programelor de studii pe 2 cicluri: studii universitare de licenţă, cu o durată de 3-4 ani, şi studii universitare de masterat, cu o durată de 1-2 ani;

b) elaborarea *standardelor* educaționale universitare;
c) restructurarea profundă a *nomenclatorului* de specialități;
d) aplicarea *Sistemului European de Credite Transferabile de Studii (ECTS)*;
e) implementarea anexei administrative la diplomă, model unic european – *Diploma Supliment,* care va fi eliberată la cerere.

Aceste acțiuni urmăresc armonizarea legislativă în domeniu și au ca obiectiv:
– creșterea calității învățământului universitar;
– intensificarea mobilității studenților și cadrelor didactice;
– preluarea și implementarea valorilor educaționale universitare europene în sistemul educațional din Republica Moldova.

Tatiana CALLO,
doctor în pedagogie, conferențiar universitar,
Institutul de Științe ale Educației

1. Un gînd esențial se plămădește ca răspuns imediat, poate neconștientizat încă, la întrebare: așteptarea cărui avantaj presupune integrarea și dacă este real să așteptăm de la Europa ceea ce nu putem, nu îndrăznim să cerem de la societatea în care trăim sau de la noi înșine? Și poate fi oare efectivă ideea integrării, dacă ea nu cadrează cu acele condiții reale care specifică societatea?

Presupunem că unul din factorii esențiali ai integrării este cel uman, omul în cîteva ipostaze de existență: omul informat, omul afectiv, omul educat, omul cu un puternic sentiment al "eu"-lui. Prin urmare, ar fi necesar ca omul să fie împăcat cu sine însuși și cu alții, cu toată lumea. Pe de altă parte, omul împăcat cu sine poate fi asaltat de următorul gînd: de ce să mă afecteze pe mine faptul că Europa, considerată o mare putere și o mare autoritate, nu s-a angajat să-mi vegheze viața și nici nu are grijă să mă ferească de pericole? Din contra, se pare că este fără voie stăpînă a vieții mele, că a pus monopol pe viața mea. A cui e vina: a mea sau a societății? Ce putem face dacă acesta este teritoriul nostru, dacă "ne-am pierdut" aici cu traiul, cînd Pămîntul este atît de mare și al tuturor?

"Agresarea" Europei în vederea integrării este, probabil, o legitimă apărare a "eu"- lui personal. Este la fel de adevărat că bogăția o poate face un pic mai darnică în raport cu eșecul nostru social și economic, amplificat de mulțimea doctrinelor ce pun în pericol dreptul și garanția de modernitate necesare Europei.

Pe Pămînt există Europa care nu poate găzdui decît un număr limitat de oameni. Ar însemna aceasta că nu toți "pretendenții" la integrare pot acoperi respectivul deziderat? Oricum, realizarea pentru unii presupune frustrare pentru alții. Integrarea rămîne a fi deci o eventualitate. Pentru Europa sîntem niște "străini" și doar cîndva vom deveni oaspeți doriți, așteptați.

Integrarea înseamnă o operă de artă și o convenție umană, de aceea ea nu apare ca un rod al întîmplării, ci ca o consecință a ordinii naturale a lucrurilor. Reiese că ea își așteaptă rîndul.

Fiecare "eu" are nevoie să aparțină la ceva pentru siguranța și stabilitatea conștiinței, chiar dacă aceasta presupune inconveniente. Apartenența la Europa ne-ar defini existența, însă ne-ar impune și unele sacrificii.

Integrarea în Europa este o invenție, un curaj intelectual al nostru care, pentru a deveni realitate, are nevoie și de un curaj economic, și de unul politic, și de unul social, și de o acțiune dezinteresată.

Întrebarea este și din ce perspectivă vedem integrarea: ca o apartenență la Europa, ca o participare la viața Europei sau și una și alta? Apartenența ar însemna o dăruire totală Europei, identificarea cu valorile ei fără a le pune în discuție, adică a fi parte integrantă și la bine și la rău. Probabil, pentru aceasta avem nevoie de curaj civic. Europa există în Europa și pe scena ei de existență forma cea mai desăvîrșită a legitimității este justificată de autoritatea pe care o are, provenită întotdeauna din trecut. Forța ei rezidă în funcția pe care o deține: de a fi înțeleaptă și puternică.

2. Care este rolul educației? Să aibă curajul de a educa pentru Europa, nu de a "deranja " Europa prin încercări nesigure de a imita; de a forma elevi pentru libertate europeană, pentru plasament de la egal la egal, fără resentimentul unei nedreptăți – el nu trebuie să existe. Educația urmează să aibă ca obiectiv fundamental europenitatea democratică, adică să pună fapta omului deasupra lucrurilor, să nu fie privat nimeni de posibilitatea de "a se simți integrat", sentiment care i-ar da putere să se revolte împotriva destinului neeuropean. Și, poate, curajul să se revolte împotriva realității. Asta e!

Galina CARAUȘ,
directorul Liceului Teoretic "Dante Alighieri",
mun. Chișinău

1. Integrarea Republicii Moldova în spațiul european înseamnă:
- în primul rînd, un avantaj pentru populația țării;
- în al doilea rînd, interferență culturală.

În vederea atingerii obiectivului de integrare este nevoie de mai multă transparență în promovarea reformelor politice și economice susținute de organismele europene. Această transparență ar conduce la atenuarea decalajului economic, ajustarea legislației Republicii Moldova la cea a țărilor europene mai avansate economic și juridic, pregătirea unor seminarii, conferințe, studii care ar valorifica potențialul comunității în promovarea ideii de integrare europeană. Toate aceste componente ar determina creșterea nivelului de trai al

cetăţenilor, implementarea tehnologiilor moderne şi, nu în ultimul rînd, libera circulaţie a persoanelor în spaţiul european.

2. Ritmul accelerat al evenimentelor din ultimii 10-12 ani a constituit pentru învăţămîntul din Republica Moldova un teren propice schimbărilor de tot felul: concepţie, plan-cadru, curriculum, manuale etc. Cadrele didactice au acceptat reforma şi implementează cu multă îndrăzneală ideile netradiţionale. De cele mai multe ori acestea sînt axate pe noţiunea de valoare, pe rostul individului într-o societate cu economie de piaţă: cum să ajungă la soluţii concrete, eficiente, bine motivate; cum să înţeleagă mai bine valorile culturii şi civilizaţiei europene, mondiale.

Aceste rînduri sînt cîteva reflecţii ale unui director de şcoală ce încearcă să scoată frămîntările cotidiene din cadrul specializării înguste şi să le plaseze în cel social cu aşa-zisa orientare directă şi dinamică spre integrarea europeană.

Aşadar, cum este privită şcoala de societate în ansamblu? Cine-i vinovat de starea în care s-a pomenit profesorul? Avem dreptul să pretindem a fi o şcoală cu o cultură europeană?

S-ar părea că avem legi şi concepţii, ceva însă nu se leagă. Lipsa mijloacelor financiare diminuează autoritatea şcolii şi o determină să recurgă la ajutorul sponsorilor, părinţilor sau agenţilor economici. În plus, cu un salariu mizer, cadrele didactice sînt prinse în capcana "învîrtelilor", devenind "ostatici" ai părinţilor, stăpînilor de toate rangurile, iar şcoala nu mai poate fi numită şcoală liberă, "de stat". Ce fel de şcoală sau universitate "de stat" avem? Unde a dispărut dotarea de altă dată? Cheltuielile pentru buna funcţionare a unei instituţii astăzi le suportă, în mare parte, părinţii. Mulţi dintre ei au plecat peste hotare, asigurînd astfel existenţa materială a familiei, neglijind însă problema educaţiei, care, la moment, este imperioasă. Se ştie că peste tot unde educaţia a fost neglijată, statul a primit o lovitură funestă, deoarece "a afirma că statul nu-şi poate atinge scopurile din cauza lipsei de bani… este acelaşi lucru cu a spune că e imposibil a construi drumuri din cauza lipsei de kilometri" (A. Carrocci).

Cum vede un pedagog problema integrării învăţămîntului în comunitatea europeană?

- Întîi de toate, educaţia, instruirea să devină o prioritate a părinţilor şi a întregii comunităţi, nu numai a cadrelor didactice.
- Accentul să se pună pe cursurile de formare continuă a cadrelor didactice în programele europene susţinute de ministerele de resort din Republica Moldova.
- Să se creeze baza tehnico-materială pe potriva necesităţilor şcolii care să faciliteze un proces educativ eficient prin:
  a) reabilitarea clădirilor întru asigurarea unor condiţii bune de muncă atît pentru elevi cît şi pentru cadrele didactice;
  b) lansarea unui program de dotare cu mobilier şcolar modern;
  c) asigurarea învăţămîntului cu tehnologii informaţionale noi, şcoala devenind astfel atractivă pentru elevi;
  d) elaborarea unor programe de parteneriat cu extindere europeană prin studierea altor sisteme de învăţămînt şi culturi europene;
  e) crearea de condiţii optime (poate chiar de şcoli) pentru elevii deosebit de dotaţi la anumite discipline de învăţămînt (studiu aprofundat, activităţi extraşcolare, opţionale etc.).
- Şi, nu în ultimul rînd, răsturnînd unele stereotipuri. Fiecare instituţie de învăţămînt să opereţionalizeze un plan individual, pornind de la capacităţile şi interesele elevilor prin introducerea disciplinelor opţionale, punînd accentul pe activitatea creativă şi educaţia lor, orientîndu-i corect din punct de vedere profesional şi pregătindu-i pentru un trai decent în condiţiile unei societăţi de piaţă.

Sergiu CHIRCĂ,
profesor universitar, Academia de Studii Economice,
om emerit în ştiinţă din Republica Moldova,
membru de onoare al Academiei Române

1. Integrarea reală, dar nu cea declarativă (astăzi la modă) a Republicii Moldova în Uniunea Europeană este unica cale de a surmonta pericolul dispariţiei noastre ca etnie de ramură românească a Lumii latine. Dacă nu vom reuşi să ne integrăm în UE, vom fi sortiţi procesului de slavonizare totală şi vom avea aceeaşi soartă pe care au avut-o moldovenii dintre Nistru şi Bug. Acest pericol de moarte, prevăzut într-un fel şi de B. P. Hasdeu, în cazul dacă vom fi rupţi de matcă, dacă vom rămîne fie în zona intereselor ruseşti sau ucrainene, fie într-un fel de protectorat federalizat cu Transnistria, se va agrava în continuare.

Aşa deci, în plan geopolitic şi etno-cultural, trebuie să depunem toate eforturile pentru a ajunge în UE. Republica Moldova însă astăzi este aidoma unui copilaş venit de la ţară într-un oraş mare şi necunoscut, totalmente dezorientat.

În plan economic, integrarea în UE înseamnă progres, o economie de piaţă funcţională şi o respecializare a economiei naţionale, în ansamblu. Actualmente, economia de piaţă a Moldovei nici pe de parte nu este funcţională. Economia reală, în mare măsură, este ruptă de economia nominală (de cea bancar-financiară), iar apartenenţa la CSI are drept urmare păstrarea specializării ţării, ceea ce nu ne permite să obţinem la export cît mai multă valoare adăugată. Prin aceasta se explică şi faptul că nu avem capital pentru a relansa economia, pentru a diversifica producţia şi serviciile, pentru a moderniza unităţile

economice încă funcționale. Trebuie să ținem cont și de faptul că nivelul tehnologic și managementul economic în CSI sînt depășite de nivelul atins în UE, de aici și costurile produselor noastre mai ridicate decît în Europa (de calitate nici nu mai vorbim).

Astăzi există trei centre care dictează climatul economico-financiar mondial: Uniunea Europeană, NAFTA (spațiul format de SUA, Canada și Mexic) și spațiul Asiatic (așa-numiții tigri mari și cei mici). CSI se află în afara respectivelor centre, de aceea țările membre, inclusiv Rusia, tind spre polii economici mondiali, spre centrele progresului. Îndepărtarea noastră de UE ar însemna nu numai pierderea pieței din CSI, dar și a celei interne, naționale. În CSI nu există concurență, în CSI noi sîntem dependenți de Federația Rusă. Făcînd însă parte din UE, vom avea o economie funcțională, adaptată criteriilor concurențiale europene, fapt ce va permite să ne menținem poziția pe piața din Est, dar și să fim prezenți pe cea din Vest. Numai atunci vom beneficia de investiții masive de capital străin, care va contribui la relansarea economiei și la sporirea nivelului de trai.

În plan social, relansarea economiei în conformitate cu cerințele pieței din UE are drept consecință ridicarea considerabilă a nivelului de trai, a culturii și rezolvarea problemelor ecologice, deoarece UE impune anumite standarde în domeniile respective de care trebuie să se țină cont. Pentru aceasta sînt prevăzute programe cu finanțare directă din partea UE. De exemplu, în UE nu se admite aprovizionarea populației de la țară cu apă potabilă din fîntîni. De aceea, europenii ne vor învăța cum să creăm o infrastructură modernă, ecologică și ne vor susține financiar. Afară de aceasta, țările ce tind să se integreze în Europa sînt ajutate să elaboreze și să realizeze programe reale de apropiere de nivelul de trai, de instruire și educație al țărilor membre ale UE. Astfel, o mare parte din conaționalii noștri, plecați peste hotare în căutarea unei bucăți de pîine, ar avea toate șansele să se întoarcă acasă și să fie încadrați în muncă.

Integrarea în UE înseamnă dezvoltarea reală a culturii, științei, societatea nefiind condusă de niște ambițioși ideologizați, ci numai de lege. În UE Legea este pusă în capul mesei, fiind obligatorie pentru toți, iar drepturile omului, indiferent de etnie, sex și stare socială, sînt în centrul atenției organelor puterii naționale și al celor generale. Acolo cumătrismul, mafia și corupția nu au sol fertil, împotriva lor se duce o luptă aspră.

Într-un cuvînt, nu există domeniu care să rămînă în afara atenției politicii UE. Întreaga activitate a acestei structuri politice, economice și sociale va fi reglată de o Constituție comună, aflată în proces de coordonare și adoptare ulterioară de către țările membre.

La moment, din UE fac parte 15 țări, iar anul curent va aduce încă 10 (Polonia, Ungaria, Cehia, Slovacia, Slovenia, Cipru, Malta, Estonia, Letonia și Lituania). În 2007 vor fi admise România și Bulgaria. În felul acesta, majoritatea covîrșitoare a statelor europene (27) vor face parte din UE, după 2007 urmînd să se integreze și țările din Balcani. Frontiera UE, inclusiv frontiera NATO, care este un scut de apărare al acestor țări, se instalează pe Prut. Diferența dintre statele membre ale UE sau cele ce se află în proces de aderare, pe de o parte, și țările care nu sînt membre și nu se află în proces de aderare, pe de altă parte, este foarte mare. Am putea ilustra această diferență comparînd starea economică, socială și politică din Republica Moldova cu cea din România. La începutul anului 1990 nivelul de trai în Republica Moldova era mai înalt decît cel din România. Astăzi situația este inversă, în România are loc o formare rapidă a infrastructurii europene, pe cînd Republica Moldova bate pasul pe loc, reformele structurale fiind aproape blocate, iar capitalizarea veniturilor – subordonată politizării și ideologizării. De aceea, aici nu poate veni capital străin serios. Vine doar capitalul rusesc, pentru a consolida dependența noastră de Rusia.

Am accentuat faptul că numai o integrare reală, și nu declarativă, ne-ar permite să depășim odată și pentru totdeauna starea în care ne aflăm. Din păcate însă, Republica Moldova dă dovadă doar de intenții și declarații. Persoanele responsabile din UE nu o singură dată au menționat acest fapt. UE dorește să ne ajute, așteaptă de la guvernarea de la Chișinău pași reali și concreți. Republica Moldova, de mai mulți ani, este invitată în cadrul „Pactului de stabilitate în Sud-Estul Europei", organizație ce constituie o adevărată "anticameră" a UE, însă nici în acest sens nu s-a întreprins nimic.

Politica UE prevede consolidarea administrației publice locale în teritorii mai mari, deoarece permite utilizarea mai eficientă a resurselor naționale disponibile și relansarea cooperării cu zonele economice din UE. La noi s-a procedat invers: județele care urmau să fie fortificate au fost lichidate, revenindu-se la raioane. Are loc deci o fărîmițare managerială, economică și teritorială.

Ucraina, de exemplu, al șaselea an consecutiv lucrează asupra adaptării legislației naționale la cea europeană, pe cînd la noi mai mult se vorbește decît se face. Într-un cuvînt, dacă puterea politică din Republica Moldova se va mărgini și în continuare numai la vorbe și declarații, atunci *vai de capul nostru*...

2. Instruirea și educația țin de formarea „materiei cenușii" a societății, aceasta din urmă alcătuind creierul națiunii, al statului. Astfel, instruirea formează personalități chemate să orienteze corect și să conducă marele public spre noi izbînzi. De asemenea, cei ce instruiesc, în mare măsură, fac și știință, de opiniile lor se cuvine să țină cont și cei ce fac politică, dacă într-adevăr vor să facă ceva pentru țară.

În contextul integrării europene știința și instruirea economică au cele mai mari posibilități de manifestare.

Realitatea este de aşa natură că printre studenţii şi absolvenţii instituţiilor superioare o mai mare pondere au cei ce văd viitorul Republicii Moldova în UE. Aceştia, de regulă, sînt familiarizaţi atît cu fenomenele şi procesele socio-economice de la noi, dar şi cu ceea ce are loc în UE. La Academia de Studii Economice, de exemplu, unde activez, se studiază inclusiv aspectele economice, sociale şi juridice ale UE. Avem cursuri speciale consacrate acestei probleme, mai ales la facultăţile Relaţii economice internaţionale şi Economie generală şi drept. În cadrul Academiei se efectuează şi cercetări ştiinţifice care finalizează cu simpozioane naţionale şi internaţionale. În genere, fiecare instituţie universitară îşi are specificul şi contribuţia sa în acest domeniu, ceea ce depinde de maturitatea şi autoritatea cadrului profesoral-didactic. Din păcate însă, şcoala naţională, inclusiv cea superioară, nu dispune de un program bine elaborat, coordonat şi susţinut de UE, care ar permite implementarea unor măsuri concrete şi eficiente.

Mihai CIMPOI,
academician, Preşedintele Uniunii Scriitorilor din Moldova

1. *Integrare*, în sens etimologic, înseamnă *includere într-un Tot*. În cazul integrării europene apar întrebările fireşti: cum ar arăta acest *Tot*? Şi cum ne includem? Deocamdată discutăm la nivelul zero, adică teoretic, mai limpede apărînd tabloul ce pare verosimil al integrării *economice*, căci cea culturală ridică mari semne de întrebare, modelele care se construiesc fiind de-a dreptul utopice. Totuşi, merită să discutăm: un dialog multicultural european este posibil, dat fiind europenismul valoric devenit într-un fel canonic, caracterul deschis al multor culturi de pe continent şi realitatea unor interconexiuni şi influenţe (modelatoare sau catalitice, precum le-a zis Blaga), prezenţa sensibilă a universului latin şi a altor universuri mai bine reliefate – cel german, anglo-saxon, francez, slav, nord-scandinav, balcanic, mediteranean, miteleuropean (Mitteleuropa periferiilor), sud-european, toate acestea avînd conştiinţa că străbat un arhetipal drum spre Centru sau constituie însuşi Centrul.

Este clar că vectorul acestor mişcări centripede şi centrifuge este foarte greu de dedus şi proiectat în liniamente esenţiale bine conturate. Revenim, astfel, în chip neputincios-sisific la conştientizarea şi mai profundă a mitului sau a unei imagini ideale, utopice a Europei spirituale ca Centru al Lumii. Şirul argumentelor se bifurcă, se pun sub semnul contradictoriului: democraţie, libertate, raţiune, credinţă, idealism/totalitarism, tiranie, autoritarism în numele colectivităţii, nihilism, materialism, decadenţă culturală (după expresia lui Noica).

Oricum, nemaideschizînd parantezele, ne gîndim la Europa ca la un Centru care armonizează contrariile, deosebirile dintre Centru şi Periferie, găseşte modalităţi eficiente de a pune culturile zidite pe individualism, pe un spaţiu-matrice, pe accentele sufleteşti şi axiologice şi pe coeficientul etnic (vorba lui Blaga) într-un unitar colectivism spiritual general european.

Europenizarea nu înseamnă o unitate abstractă a culturilor, deoarece apartenenţa la o cultură dă – francezului, rusului, germanului, englezului, italianului, românului, norvegianului – certitudinea că produce valori şi că este făuritor al istoriei (prin accentuata conştiinţă de sine hegeliană), că poate intra într-un dialog multicultural cu Dante, Goethe, Shakespeare, Puşkin, Hugo sau Balzac, Eminescu, Ibsen.

În dialogul multicultural se cade să vii, evident, cu valorile *tale*.

2. Aşa cum procesul integrării are un dublu aspect: includerea în *Totul* european cu propriile valori (or, noi, românii, am produs asemenea valori şi nu ar trebui să avem complexe de inferioritate) şi sincronizarea *instituţionalizată* (subliniem acest lucru) la standardele europene.

Drumul nostru spre Europa presupune cultivarea propriei grădini *(cultiver notre jardin)* şi cultivarea, ca să zicem aşa, a rîvnitei Grădini a Hesperidelor unde se află mărul de aur (european).

În primul rînd, grădina noastră se cade cultivată astfel ca să arate ca *o grădină* bine rînduită, sănătoasă social, politic şi moral, cu un cod ontologic şi deontologic impecabil al celor ce o cultivă.

O grădină-cetate, deschisă, în care se respectă democraţia, libertatea, raţiunea, credinţa, toate valorile morale şi se stîrpesc uscăturile: sărăcia materială şi sărăcia cu duhul, politicianismul şi trăncăneala caragialiană, corupţia, celelalte tare.

Recunoaşterea adevărului ştiinţific despre identitatea românească a populaţiei autohtone, limba română şi unitatea spaţiului cultural românesc este un prim imperativ.

După aceea vine recunoaşterea nu doar declarativă, ci de fapt a normelor şi standardelor europene în toate domeniile.

În domeniul culturii sînt necesare stimularea libertăţii de exprimare şi creaţie, respingerea oricăror tentative de ideologizare şi cenzurare, susţinerea financiară a programelor culturale celor mai importante şi a intrării instituţiilor de cultură în mod eficient în dialogul european.

Sigur că vom emite un truism spunînd că şcoala de azi sau – mai bine zis – de mîine trebuie să fie *o şcoală europeană*. O şcoală, prin urmare, bazată pe un sistem educaţional modern, bine dotată tehnic şi racordată la procesul informaţional mondial (Internet, întreaga reţea a mijloacelor de informare), la modelele şi codurile

culturale superioare în spiritul educației multiculturale de azi, neexpusă vînturilor politice schimbătoare şi respectînd cadrul juridic al priorității legii şi libertății opțiunii şi principiilor civilizatorii moderne.

În circumstanțele multietnicismului basarabean, şcoala de mîine va fi chemată să promoveze un dialog intercultural dinamic între „identitate" şi "alteritate", să pună în cumpăna dreaptă interculturalismul european şi mondial.

Arta acestui dialog şi acestei cumpene este, după părerea noastră, imperativul numărul unu al şcolii de azi de la noi.

Natalia CUBREACOV,
profesoară de limba şi literatura română,
Liceul "Prometeu", mun. Chişinău

1. Pentru Republica Moldova integrarea europeană înseamnă:

a) drepturi şi libertăți fundamentale ale omului;
b) democrație funcțională;
c) economie de piață;
d) stabilitate şi securitate;
e) noi orizonturi de dezvoltare.

2. Învățămîntul şi educația pot contribui la realizarea procesului de integrare europeană prin:

a) cultivarea valorilor naționale româneşti, ca parte inseparabilă a patrimoniului cultural european;
b) formarea personalității copiilor în spiritul valorilor europene;
c) instruirea copiilor în acord cu prioritățile unei vieți în schimbare continuă.

Nicolae DABIJA,
scriitor, redactor-şef al
săptămînalului "Literatura şi Arta"

1. A se integra în Europa, pentru Republica Moldova înseamnă a deveni parte componentă a continentului european. Puțini dintre concetățenii noştri conştientizează cu adevărat că deşi, din punct de vedere geografic, ne aflăm în Europa, din punct de vedere social, politic, poate mai puțin cultural, Republica Moldova s-a situat (a fost situată mai exact de forțe şi împrejurări istorice care n-au depins de ea) în afara bătrînului continent. Integrarea europeană pentru Republica Moldova înseamnă revenirea la firesc. Şi aici sperie nu atît decalajul economic între această țară din Europa şi restul Europei, cît decalajul de mentalități. Şi cum Europa nu se va schimba niciodată ca să semene cu noi, Republica Moldova trebuie să depună eforturi serioase pentru a se adapta ea la valorile democratice europene. Doar occidentalizîndu-se, răsăritul Europei care mai înseamnă încă o altă Europă, poate avea cu adevărat viitor. E o şansă pe care Republica Moldova e datoare să nu o rateze.

2. Fiecare înțelege noțiunea de "integrare europeană" în felul său. Unii o văd revenindu-se la trecut, prin restaurarea unui regim totalitar. ("Ne vom integra în Europa doar împreună cu Federația Rusă", susțin unii demnitari, adică – niciodată, pentru că Federația Rusă, după ce s-au desprins de ea fostele republici sovietice din Europa, a rămas pe trei sferturi situată pe continentul asiatic, iar acceptînd-o ca membru cu drepturi depline, Uniunea Europeană ar deveni, în esență, o anexă a Asiei de la Urali şi pînă la Pacific). Alții o văd ca o revenire la adevăratele valori ale civilizației umane, la respectarea drepturilor inalienabile ale fiecărui individ, inclusiv dreptul la opinie, dreptul la muncă, dreptul la libertate. Şi aici educația şi învățămîntul au un rol primordial. Omul fără carte e mințit la fiecare pas: la prăşit şi la-împărțit, la înțelegeri şi la alegeri. I se va spune că vorbeşte o altă limbă decît pe cea care o vorbeşte, că istoria neamului lui ar fi, de fapt, istoria unor neamuri străine, că trebuie să voteze la diferite alegeri nişte indivizi care-l urăsc de moarte şi el îl va crede pe orice trecător. Pentru că el nu are o părere proprie bine formată. Pentru că el nu ştie ce să facă cu libertatea sa. Pentru că el nu a fost învățat să gîndească. *Omul cu carte ştie că numai fiind liber, gîndind liber, muncind în libertate poate fi el însuşi.* Iar aceste aspirații le va putea realiza numai trăind într-un context al libertății şi democrației, care pentru el se include obligatoriu în noțiunea de integrare europeană.

Constantin GAINDRIC,
profesor universitar, preşedintele Comisiei
Superioare de Atestare a Republicii Moldova,
directorul Institutului de Matematică al AŞM

1. Integrarea europeană, în viziunea mea, înseamnă, în primul rînd, posibilitatea de a beneficia de normele etice şi morale, general acceptate în această comunitate: am în vedere toleranța, conlucrarea, principiile democratice, mobilitatea, învățămîntul continuu pe parcursul întregii activități.

Integrarea europeană mai înseamnă modificarea mentalității; o nouă atitudine față de lucru conform standardelor europene; o nouă calitate a vieții cotidiene, a serviciilor, a producției; noi tehnologii şi aderarea la societatea informațională globală.

2. Probabil, din modul în care concep integrarea europeană se vede că rolul educației, învățămîntului este decisiv.

Procesul de la Bologna de realizare a spațiului european al învățămîntului superior ar trebui să fie o prioritate acceptată de Ministerul Educației şi legiferată în

Republica Moldova. Dar să nu uităm de învăţământul preuniversitar, care ar trebui racordat la noile realităţi. Acum, cînd toate ţările întreprind măsuri de edificare a societăţii informaţionale fundamentată pe cunoaştere, este imperioasă dotarea şcolilor cu calculatoare, conectarea acestora la Internet, elaborarea unor noi metodici de predare a obiectelor bazate pe tehnologiile informaţionale. Exemple sînt destule: Estonia, Slovenia, România, Rusia etc., care au făcut deja primii paşi, adoptînd măsuri concrete. Dacă întîrziem, riscăm să mărim discrepanţa (şi aşa destul de mare) între noi şi vecinii noştri, nemaivorbind de ţările dezvoltate.

O altă cale de a ne integra în Europa nu există. Dacă nu începem de la educaţie, învăţămînt, nu vom avea oameni pregătiţi pentru o economie competitivă, pentru societatea de mîine.

Andrei GALBEN,
academician, rectorul Universităţii Libere
Internaţionale din Moldova

1. Ideea integrării statelor europene nu este una nouă, ea fiind lansată într-o concepţie prematură de Napoleon Bonaparte. Astăzi acest deziderat a devenit realitate pentru 25 de state ale bătrînului continent şi pare a augmenta şansele integrării pentru Republica Moldova. Consider că, în situaţia ţării noastre, criza identitară declanşată în 1991 ar putea fi soluţionată o dată cu aderarea la Uniunea Europeană. Nu insist asupra caracterului univoc al afirmaţiei mele. Soluţie definitivă şi ireversibilă nu există pentru nici o criză sociopolitică, darămite pentru una identitară! Marea problemă a posibilei integrări a Republicii Moldova în Europa unită o constituie conjunctura socială, politică şi economică, ce trebuie redresată în conformitate cu standardele europene. Deşi condiţia este formulată destul de clar şi succint, subtextul rămîne a fi de o larghеţe incomensurabilă, dacă încercăm să punem în valoare toată gama de sarcini ce revin sectoarelor primar, secundar şi terţiar. Sperăm şi noi, ca dintr-o ţară de comis-voiajori să putem a ne converti într-un stat producător, eficient. Or, în Republica Moldova potenţial intelectual şi creator există, este suficient de a favoriza condiţii şi a gestiona corect procesele socioeconomice întru eradicarea haosului şi instaurarea unei armonii nu false, aparente, ci reale, cu garanţie de stabilitate în profunzime şi în extensiune.

Integrarea europeană trebuie pusă la ordinea de zi în prim planul oricăror iniţiative şi activităţi constructive ce au loc în toate sferele vieţii.

2. Învăţămîntul deja contribuie la realizarea dezideratului integrării europene. Nu spun aceasta întîmplător, deoarece personal am iniţiat publicarea în presa naţională a materialelor ce ţin de integrarea învăţămîntului universitar din Moldova în cel european, cu referinţă la Procesul de la Bologna, convenţie semnată în 1999 de 28 de state, apoi la Praga în 2001 de încă 4. În septembrie 2003 la Berlin a avut loc reuniunea Miniştrilor Educaţiei din Europa la care a participat şi delegaţia Moldovei în speranţa că în viitorul apropiat vom adera la Procesul de la Bologna. Imperativele fundamentale ce stau în faţa sistemelor de învăţămînt universitar din Europa sînt permanentizarea cercetării ca soluţie esenţială pentru progresul economic şi social, trecerea la structurarea învăţămîntului universitar în două trepte (bachelor şi master, 3 plus 2), stimularea mobilităţii academice studenţeşti cu echivalarea formării prin sistemul european de credite transferabile (ECTS) ş.a. Revin la ideea că învăţămîntul universitar din Republica Moldova deja contribuie la integrarea europeană. ULIM, bunăoară, de la 1 septembrie 2003 a trecut la desfăşurarea procesului didactic în baza ECTS, a purces la echivalarea calificativelor academice în baza acestui sistem pentru studenţii care au beneficiat de burse în centrele universitare europene. Profesorii ULIM pleacă anual la stagii ştiinţifice şi didactice în ţările Europei de Vest în cadrul proiectelor europene, efectuează cercetări comune şi realizează publicaţii ştiinţifice în limbile de circulaţie europeană. Toate aceste activităţi, prin impactul catalizator, în primul rînd, asupra mentalităţii, fac să apropie Republica Moldova de Europa, căci intelectualii din sfera educaţiei au fost întotdeauna promotorii progresului şi au determinat vectorul dezvoltării socioeconomice a ţării în orice perioadă istorică.

Aportul învăţămîntului, prin urmare, este unul determinant, definitoriu în calea Republicii Moldova spre Europa unită. Dacă toate domeniile sferei socioeconomice ar contribui, prin ofensiva consecventă spre progres, în egală măsură ca şi învăţămîntul, viitorul integrării europene a Republicii Moldova ar deveni o realitate certă şi incontestabilă.

Valeriu GORINCIOI,
directorul Liceului Teoretic „Mihail Sadoveanu”,
or. Călăraşi

1. Fiind un stat sud-est european, Republica Moldova, cel puţin geografic, are oportunitatea unei veritabile integrări europene. În opinia mea, aceasta presupune, în primul rînd, posibilitatea fortificării în Republica Moldova a unui regim democratic, ce ar corespunde următoarelor principii:

- democraţia reprezentativă (republicanismul);
- supremaţia legii (constituţionalismul);
- promovarea drepturilor omului, inclusiv a celor economice (liberalismul);
- conştientizarea responsabilităţilor de către cetăţeni (civismul);

- societatea civică pentru îmbinarea armonioasă a interesului personal şi a binelui comun (comunitarismul);
- economia de piaţă (capitalismul).

De asemenea, integrarea europeană, pe lîngă beneficiile de ordin civic şi economic, ar oferi cetăţenilor Republicii Moldova accesul la *marele patrimoniu cultural şi educaţional* al bătrînei Europe. Iar acesta vizează, în primul rînd, formarea unei noi generaţii de cetăţeni, capabili să se dezvolte în condiţiile multiculturalităţii, cu un pronunţat simţ al propriei demnităţi şi al toleranţei interetnice.

2. Promotorul acestui proces este unul complex: începînd cu Ministerul Educaţiei, ştiinţa pedagogică din Republica Moldova, instituţiile de formare continuă a cadrelor didactice, societatea civilă, care ar asigura procesul de integrare europeană la nivel de macrosistem educaţional (prin curricula şi acoperire curriculară, programe de pregătire a cadrelor didactice şi manageriale etc.) şi terminînd cu instituţia de învăţămînt (în triada dinamică: managerul şcolar, profesorul, elevul), care ar asigura integrarea europeană la nivel de microsistem edicaţional.

În opinia mea, învăţămîntul ar putea motiva elevul spre integrarea europeană, ar putea contribui la formarea acestuia ca cetăţean destoinic al Republicii Moldova (de ce nu?, doar ţara o alcătuiesc cetăţenii ei), dar şi al Europei, oferindu-i (pe lîngă conştientizarea pregnanţei procesului de integrare europeană, pe lîngă conţinutul şi finalităţile lui) şi instrumentele de comunicare necesare – cunoaşterea mai multor limbi de comunicare internaţională, stăpînirea noilor tehnologii informaţionale etc.

Anatol GREMALSCHI,
doctor habilitat, profesor universitar,
Institutul de Politici Publice

1. Sînt sigur că nimeni nu cunoaşte un răspuns exact la această întrebare, nici cei care sincer îşi doresc integrarea Republicii Moldova în structurile europene şi nici cei care mai au încă grijă ca "tancurile NATO să nu ajungă în regiunea Breanskului". Totuşi, în pofida anumitor neînţelegeri, conform datelor sondajului naţional "Barometrul Opiniei Publice" din noiembrie 2003, circa 51% din cetăţenii Republicii Moldova susţin acest proces, considerînd că anume integrarea europeană i-ar permite Republicii Moldova să depăşească dificultăţile tranziţiei şi să asigure o dezvoltare economică durabilă.

În cazul Republicii Moldova, integrarea europeană reprezintă o sarcină foarte dificilă, care necesită nu numai asentimentul cetăţenilor şi voinţa politică a guvernanţilor, dar şi o muncă perseverentă, atît în plan economic cît şi în plan social. Să nu uităm, că produsul intern brut pe cap de locuitor în Republica Moldova este cel mai mic în Europa şi, cu excepţia Tadjikistanului, în întreg spaţiul ex-sovietic, iar indicii ce caracterizează calitatea guvernării sînt mai mici decît media globală şi cu mult mai mici decît media ţărilor dezvoltate, reunite în Organizaţia pentru Cooperare Economică şi Dezvoltare.

Indiscutabil, integrarea europeană presupune nu numai progrese economice semnificative care, în cazul Republicii Moldova, mai sînt încă sub semnul incertitudinii, dar şi acceptarea de către fiecare dintre noi a unui comportament şi a unei mentalităţi europene. Am încercat de mai multe ori să găsesc o formulă care ar conţine într-o formă concisă tot ce ar trebui să facem noi, cetăţenii acestei ţări, pentru a avea o gîndire şi un comportament european şi m-am convins că această formulă se reduce, de fapt, la un adevăr vechi de cînd lumea: dimensiunea vorbelor trebuie să coincidă cu dimensiunea faptelor.

Trebuie să mărturisim cinstit că visăm cu toţii să ajungem în Europa, dar uneori nu prea dorim să depunem eforturi pentru a realiza acest deziderat. Ar trebui să punem în capul mesei nu numai respectarea strictă a legilor, dar şi corespunderea acestora principiilor unei democraţii autentice; să recunoaştem nu doar în vorbe valoarea supremă a drepturilor omului, dar şi să fortificăm un mediu ce asigură respectarea necondiţionată a acestora. Să nu uităm că drepturile corelează cu obligaţiuni, iar europenii sînt foarte sensibili nu numai la modul în care fiecare membru al comunităţii îşi realizează drepturile, dar şi cum îşi onorează obligaţiunile ce îi revin.

Sînt sigur că, în cazul Republicii Moldova, integrarea europeană trebuie să devină un mod de gîndire şi de acţiune ce se regăseşte în toate aspectele vieţii economice, politice şi sociale, un factor ce consolidează societatea şi extinde oportunităţile oferite fiecărui cetăţean.

2. În primul rînd, prin integrarea învăţămîntului naţional în cel european. Această integrare presupune revizuirea mai multor concepte depăşite de timp care, cu regret, încă mai caracterizează esenţa şi structura sistemului nostru educaţional. Mă refer, în primul rînd, la lipsa unei doctrine coerente a politicilor educaţionale, ca instrument legal ce ar fi refractar la conjunctura politică. Cu regret, spre deosebire de tradiţiile ţărilor europene dezvoltate, în care învăţămîntul este în afara politicilor de partid, sistemul educaţional din Republica Moldova continuă să fie supus unor intervenţii de ordin ideologic ce sfidează adevărul ştiinţific şi încearcă să impună prin metode abuzive obscurantismul caracteristic regimurilor totalitare.

Paradigma sistemului de învăţămînt preuniversitar din ţara noastră se bazează pe o teză moştenită din experienţa nefastă a regimurilor antidemocratice, conform căreia anume guvernarea formulează idealul educaţional şi decide ce identitate etnică şi, pînă nu demult, chiar religioasă, trebuie impusă celor ce învaţă.

Conform acestei teze perimate, părinţii şi societatea civilă nu participă la stabilirea conţinuturilor şi formelor de organizare a procesului educaţional, rolul lor reducîndu-se numai la finanţarea directă sau indirectă a instituţiilor de învăţămînt.

Din contra, integrarea europeană presupune implicarea mult mai largă a părinţilor în instruirea şi educarea propriilor copii, statului revenindu-i doar responsabilitatea de a crea condiţiile respective pentru studii. Evident, acest lucru poate fi realizat prin racordarea legislaţiei existente la rigorile europene şi crearea cadrului instituţional necesar funcţionării unui sistem de învăţămînt bazat pe valori democratice şi orientat spre necesităţile copilului.

În cazul învăţămîntului superior, realizările noastre sînt mai promiţătoare, universităţile fiind mai receptive la tendinţele de democratizare şi de integrare în circuitul european de valori. În consecinţă, anume universităţile ar trebui să fie acea locomotivă care ar accelera integrarea în spaţiul educaţional european. În prezent, este foarte important ca declaraţiile de aderare la Procesul de la Bologna să fie transpuse în viaţă prin revizuirea cadrului legislativ existent, implementarea sistemului de credite academice, extinderea mobilităţii studenţilor şi a cadrelor didactice, consolidarea autonomiei universitare.

Mai mult ca atît, universităţile ar trebui să revadă planurile şi programele de studii, să introducă cursuri ce au drept obiectiv promovarea practicilor europene în toate domeniile pentru care se pregătesc specialişti. Mă refer, evident, nu la specialităţile socio-umanistice, unde acest lucru se face deja, ci la cele ce ţin de ştiinţele reale şi tehnice, în care mai persistă abordări tehnocrate, bazate pe standardele fostei Uniuni Sovietice.

Igor KLIPII,
director executiv al Institutului de Studii Europene din Moldova

1. Este foarte greu să răspunzi la această întrebare fără a fi patetic. Şi totuşi, sînt absolut convins că integrarea europeană pentru Republica Moldova, pentru fiecare dintre noi înseamnă o şansă istorică.

Tentativele de a reuni popoarele europene într-un tot întreg au o istorie milenară şi numai dezastrul războiului II mondial a făcut posibilă lansarea unor căutări practice. În momentul cînd Europa părea a fi redusă la roluri secundare, că veacul ei de aur a luat sfîrşit, popoarele europene s-au ambiţionat să-şi reunească energiile pentru a renaşte din cenuşă precum pasărea Phoenix. De-a lungul a două milenii popoarele europene, rînd pe rînd, au pretins şi, în mare parte, au deţinut întîietatea. Preluarea ştafetei de către SUA a lezat un pic ambiţiile acestora, însă a avut drept efect apariţia „europenilor" care au înţeles că au de împărţit un destin comun. Acest destin mai rămîne separat şi diferit pentru trecut, dar este acelaşi pentru viitor. Factorul principal pe care europenii l-au apreciat şi pe care îl datorează în special SUA ţine de faptul că americanii au salvat Europa, mai exact partea occidentală, de teroarea comunismului. SUA, fiind un stat democratic, a imprimat aceste caracteristici şi ţărilor Europei de Vest. Meritul americanilor rezidă în faptul că ei au transformat popoarele învinse în parteneri şi i-a îndemnat la cooperare (spre deosebire de SUA, Uniunea Sovietică şi-a impus sistemul politic şi economic prin forţa armelor şi supravegherea KGB-ului). Tutela SUA a fost umbrela protectoare a europenilor, care le-a permis să reia procesul de reconciliere şi unificare.

Măreţia proiectului de unificare europeană rezidă în caracterul său pragmatic. Pentru prima dată în istoria omenirii mai multe popoare îşi **construiesc în mod conştient şi benevol** (!) viitorul. Pentru prima dată diferenţele care au cauzat rivalităţi şi războaie sîngeroase sînt combinate şi considerate patrimoniu comun. Ideea creării **Unităţii prin Diversitate** reprezintă chintesenţa filozofiei procesului de integrare. Este un proiect într-adevăr grandios, dacă ţinem cont de faptul că au decis să se integreze într-un tot întreg 25 de popoare cu o istorie, cultură, tradiţii şi sisteme economice diferite. Rezultatul acestui proces va fi constituirea unei pieţe extraordinare de circa 600 mln. de consumatori, cu un potenţial intelectual şi cultural impresionabil, ceea ce îi va asigura Europei Unite un rol pe măsură în sistemul internaţional.

Oare nu este o şansă să ai posibilitatea reală de a deveni în mod benevol (!) parte ***constituentă*** a acestui proces? Sigur că da!

În ciuda faptului că Republica Moldova a pierdut foarte mult timp (Ţările Baltice, care au avut un punct de pornire comparabil cu cel al Republicii Moldova, au ştiut să aleagă priorităţile mult mai bine decît noi), această şansă mai există şi este de datoria noastră să le asigurăm copiilor un viitor european. În caz contrar, vom fi ceea ce sîntem azi – un popor flămînd, umilit şi disprețuit, o ţară a forţei de muncă necalificate.

2. Republica Moldova trebuie să declare învăţămîntul domeniu de importanţă strategică indiferent de perspectiva integrării europene. Dacă dorim să avem un viitor demn de un neam cu o istorie milenară, trebuie să investim în educaţie. Învăţătorul, în sensul larg al cuvîntului, trebuie să-şi recapete demnitatea profesională şi socială. În acest sens, Uniunea Europeană ne poate servi drept exemplu. Învăţămîntul şi cercetarea ştiinţifică sînt domenii în care se investeşte în mod deosebit, deoarece ideea Europei Unite este şi un „proiect", adică la baza procesului de integrare stau calcule şi analize foarte serioase. Atît „părinţii fondatori" cît şi promotorii de astăzi ai idealului european sînt conştienţi de faptul că Uniunea Europeană se poate realiza şi va putea rezista pe plan global numai dacă va rezista concurenţei ştiinţifice. Deschiderea Uniunii Europene în această problemă reprezintă un avantaj pentru Republica Moldova care

poate profita de programele de cooperare ştiinţifică şi schimb universitar. Trebuie să „exploatăm" aceste oportunităţi, deoarece acceptarea standardelor educaţionale şi ştiinţifice este calea cea mai sigură pentru aprofundarea procesului de integrare europeană.

Nicolae LEAHU,
doctor, conferenţiar universitar, Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi

1. Cu toată confuzia pe care o întreţin guvernanţii noştri din clipa celui de-al treilea descălecat purpuriu, se poate vedea bine că spaţiul mediatic e suprasaturat de truisme în legătură cu virtualităţile **integrării europene** (şi) a Republicii Moldova, cu atît mai mult cu cît pînă şi Preşedintele Voronin şi-a reorientat privirile de la steluţa de rubin a turnului Spaski din Kremlin spre turnul Eiffel, dacă nu chiar spre Turnul Babel, de unde, zice-se, au şi început marile rătăciri.

Din păcate, pentru a te scălda în Atlantic, cel puţin imaginar, precum bidiviul lui Gengis Khan, nu e suficient să vrei să te răcoreşti, la fel cum, singură, nu te ajută nici imaginaţia. Mai e nevoie de exact ceea ce **nu avem**, adică de o **clasă politică (!) conştientă** de lumea în care trăim şi – vai, nouă! – în care mă tem să nu re-trăim praxisul suprarealist de care am scăpat abia ieri şi în a cărui colbăraie ideologică vom orbecăi încă multă vreme, în tot cazul, nu mai devreme de **marele vînt** care să ne mai scuture de prin portocali sau mesteceni şi să ne învîrtejească spre-acasă, poate şi pe canalele western-union.

Ei bine, dincolo de notele pamfletare ce pot scînteia dintr-un condei, după mine, **integrarea europeană** este o formă de punere în ordine a conştiinţei europene în acest moment de re-gîndire a lumii în perspectiva realităţilor globalizării. Lumea s-a des-centrat şi, avînd revelaţia destrămării perpetue (ca să nu spun apocaliptice), îşi caută un **centru.** Regrupîndu-se, de fapt rescriindu-şi hotarele, mai ales în sensul extinderii acestora (inclusiv peste fruntariile Rusiei, a cărei importanţă – în arhitectura politică a ultimelor trei secole – a fost deosebit de mare pe continent), Europa încearcă să reziste marilor provocări politice şi economice ale postmodernităţii şi, mai cu seamă, teribilelor presiuni demografice care o ameninţă (ca "paradis" social-cultural şi economic, fiind cea mai vulnerabilă faţă de SUA şi Canada sau Australia) dinspre lumea islamică şi, nu mai puţin, dinspre ţările suprapopulate şi sărace ale Asiei şi Africii. La fel de însemnată este, pentru europocentrişti, şi protejarea spaţiului comunitar în faţa foarte dinamicei economii americane, ca şi a numeroaselor pretenţii ale Rusiei, în cazul cînd aceasta nu va fi atrasă pe orbita intereselor europene. Marea piaţă a Rusiei (una în continuă dezvoltare, inclusiv ca putere de absorbţie a produselor civilizaţiei occidentale de consum), ăsta-i **visul european**! Restul e voinţă politică şi eleganţă diplomatică… Dacă înţelegem regulile jocului, este simplu ce avem de făcut… Impresia mea este însă că gobsecii noştri mai degrabă vor prefera o sinucidere colectivă decît să jertfească ceva din profitul lor imediat – ASTA-I CAUZA AMÎNĂRILOR de tot soiul! – pe altarul… **integrării**. Or, integrarea europeană este, în primul rînd, disponibilitate pentru reforme.

2. În materie de învăţămînt, sîntem europeni cel puţin în concepţie, modelele educaţionale de la noi fiind – *groso modo* – de extracţie franceză sau germană. Pentru a participa eficient la cauza integrării europene, învăţămîntul trebuie să se europenizeze în sensul sporirii competenţei profesionale a cadrelor didactice (încă destul de necioplite intelectual, inclusiv la nivel universitar) şi a asumării valorilor europene propriuzise, începînd cu respectarea drepturilor fundamentale ale omului (implicit ale copilului) şi terminînd cu instalarea unei viziuni filozofice care să se îndepărteze cît de cît de căţeluşii cu păr creţ ai discursului naţional (-ist), una dintre principalele surse ale **demagogiei educaţionale** de la noi. Învăţăm pe de rost o doină de duşmănie şi, rostind-o, ca la carte, în vreo adunare, considerăm că am şi bifat patriotic. Nu, a-ţi îndeplini datoria faţă de neam înseamnă să nu-ţi pulverizezi discipolii cu banalităţi şi să cucereşti zilnic un centimetru pătrat din deşertul ignoranţei şi al inculturii. Un proiect utopic?! Dar ce-ţi rămîne de făcut într-o ţară nenorocită din punct de vedere economic şi legislativ, care fabrică anual cel mai mare număr de jurişti şi economişti pe cap de locuitor muncind la negru pe întinsurile… Europei…

Elena MURARU,
doctor, conferenţiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

1. La etapa actuală integrarea – în context regional, continental, mondial – este o condiţie *sine qua non* a existenţei.

A te integra înseamnă să aderi la lume, să determini anumiţi parametri în toate sferele de activitate. Contextul istoric i-a oferit Europei şansa de a avea un rol prioritar în conturarea culturii de pe Terra. Principiile şi legităţile acestei culturi sînt axa culturii şi civilizaţiei umane. Integrarea europeană are drept scop crearea celei mai dezvoltate şi competitive comunităţi în context mondial, iar pentru Republica Moldova este şansa de "a fi", desprinzînd din această expresie conotaţia filozofică, economică, socială, culturală etc.

2. Orientarea învăţămîntului/educaţiei spre parametrii europeni este una dintre premisele de bază ale integrării europene. Investiţia în educaţie este apreciată

în lumea întreagă ca cea mai stabilă investiţie, deoarece factorul uman constituie resursa principală ce asigură progresul. Dacă o ţară neglijează învăţământul, acest fapt va determina, pe plan european/mondial, o rămînere în urmă substanţială şi de durată a întregului sistem social-economic.

Astăzi mai mult ca oricînd societatea simte necesitatea omului cu studii (mai ales cu studii superioare). Deoarece universităţile sînt recunoscute drept centre de conservare, amplificare şi promovare a valorilor culturii, evident, vor avea/trebuie să aibă un rol important în procesul integrării europene. Prin funcţiile de bază pe care le exercită învăţământul superior (de instruire, educaţie şi cercetare), prin potenţialul uman de care dispune (profesorii – specialişti de forţă în domeniile de specialitate, cunoscători şi promotori ai valorilor europene, şi studenţii – o categorie socială care se va angaja pe deplin în procesul integrării), trebuie să devină un factor şi, totodată, un mecanism al integrării.

În această ordine de idei, menţionăm că viabilitatea sistemului de învăţământ depinde de buna funcţionare a tuturor verigilor, deci e nevoie să fie conştientizate la cel mai înalt nivel problemele întregului sistem educaţional şi să fie întreprinse măsuri spre rezolvarea lor, deoarece fără un învăţământ de calitate tendinţa spre integrare europeană va rămîne doar la faza ideatică.

Liliana NICOLAESCU-ONOFREI,
director executiv al Centrului Educaţional
PRO DIDACTICA

1. Din punct de vedere socio- şi geopolitic, mişcarea spre integrare europeană este o şansă indiscutabilă pentru Republica Moldova. Anume „mişcarea spre...", pentru că, în situaţia noastră, acest proces în sine este chiar mai important decît atingerea scopului final al integrării (scop care s-ar putea să fie foarte greu, dacă nu chiar imposibil de realizat). De aceea, mişcarea spre integrare europeană ar trebui să însemne, pe lîngă declaraţii, elaborarea unei strategii clare de integrare şi punerea în practică a acesteia. În ţările candidate, direcţii şi departamente de integrare europeană există peste tot: în ministere, în cadrul autorităţilor publice locale, în universităţi. Acestea au în sarcină implementarea respectivei strategii, care începe, bineînţeles, cu partea de informare şi instruire. Istoria procesului construirii Uniunii Europene, dimensiunile politice ale integrării europene, legile şi instituţiile UE, economia în spaţiul UE – acestea sînt doar cîteva subiecte care pot fi întîlnite în cursurile propuse de diverse instituţii şi care, probabil, sînt puse în discuţie şi în cadrul programelor de instruire apărute recent la noi. Dar partea de informare este cea mai simplă. În Moldova, acţiunile concrete ar trebui să se îndrepte, în primul rînd, spre asigurarea drepturilor omului, asigurarea libertăţilor politice şi democratice, eliminarea corupţiei, asigurarea independenţei justiţiei, asigurarea dezvoltării reale a economiei de piaţă, atragerea investiţiilor...

2. Dacă e să analizăm conţinutul Convenţiei culturale europene, document ce stă la baza programelor Consiliului Europei în domeniul educaţiei şi culturii, putem afirma că o educaţie pentru Europa înseamnă o educaţie care încorporează, în practicile sale de instruire de fiece zi, principiile drepturilor omului, ale democraţiei, ale toleranţei şi respectului reciproc, ale statului de drept şi rezolvării pe cale paşnică a conflictelor. Angajamentele luate de fiecare stat semnatar al acestui document (i.e., de a încuraja în rîndul cetăţenilor săi studierea limbilor, a istoriei şi civilizaţiei celorlalte părţi contractante (celorlalte state europene), de a se strădui să promoveze studierea limbii sau a limbilor sale, a istoriei şi civilizaţiei pe teritoriul celorlalte părţi contractante etc. (art.2)) explică orientarea programelor de cooperare lansate de Consiliul Europei pe anumite domenii: educaţie pentru drepturile omului şi pentru o cetăţenie democratică, educaţie interculturală, predarea limbilor, predarea istoriei, educaţie pentru minorităţi, învăţămînt superior, educaţia adulţilor ş.a.

O instruire de calitate care să asigure aderarea viitorului cetăţean al Europei la principiile enunţate mai sus, precum şi promovarea unei educaţii care să formeze abilităţi de învăţare pe tot parcursul vieţii (Life Long Learning) – singurul tip de educaţie care poate asigura progresul economic şi social – asta e, în opinia mea, ceea ce trebuie să facă învăţămîntul nostru pentru a contribui la integrarea europeană. Problema este dacă o poate face...

Gabriel PALADE,
directorul Colegiului Financiar-Bancar,
mun. Chişinău

1. Integrarea europeană reprezintă:

- o şansă unică, irepetabilă de a ne demonstra nouă înşine şi întregii lumi că sîntem europeni nu doar prin apartenenţă geografică, ci şi prin ataşamentul faţă de valorile acestei civilizaţii;
- posibilitatea de a ne debarasa (cel puţin generaţia mai tînără) de moştenirea, numită generic *homo sovieticus*, inclusiv de recidiva unei ideologii perimate şi falimentare;
- necesitatea de a ordona lucrurile în „gospodăria" noastră, pentru a avea şi noi aspectul unor „adevăraţi gospodari";
- condiţia de a deveni, în sfîrşit, oameni liberi;
- o barieră de probitate civică pentru societatea noastră – o depăşim, deci sîntem în stare să susţinem cele mai înalte examene; nu – vom lîncezi veşnic în mocirla în care ne bălăcim astăzi.

2. Învățământul ca domeniu al sferei sociale are cel mai mare şi realizabil potențial de integrare. Mă refer la elementele de integrare deja existente, cum ar fi convenția de la Lisabona, a cărei semnatară este şi Republica Moldova; la intenția fermă (cel puțin declarată la nivel de oficialități) de a transforma învățământul superior din Republica Moldova în conformitate cu prevederile Procesului de la Bologna; la încadrarea instituțiilor de învățământ în proiecte bilaterale, regionale sau general europene cu susținerea Consiliului Europei, Uniunii Europene, Agenției pentru Francofonie; la studiile europene obținute de cetățenii Republicii Moldova etc.

Învățământul este un canal sigur de promovare a tot ce include termenul de integrare europeană, or, integrarea europeană o vor face cu adevărat cei ce se află astăzi pe băncile şcolii sau în aulele universităților şi colegiilor.

În fine, învățământul este zona de contact de avangardă cu procesul de integrare, statut asigurat prin mobilitatea tineretului studios, prin relațiile de colaborare bilaterale ale instituțiilor de învățământ.

Sergiu PAVLICENCU,
doctor habilitat în filologie, profesor universitar,
şeful Catedrei Literatură universală a Universității de Stat din Moldova

1. Integrarea europeană în cazul Republicii Moldova înseamnă şansa şi perspectiva alinierii sale statelor civilizate, înseamnă reforme în interior, menite să ne aducă un alt standard de viață, pe care populația noastră îl merită pe deplin. Îl merită pentru că – precum ne-o demonstrează întreaga noastră istorie zbuciumată – noi am fost şi rămînem în Europa, chiar dacă mereu eram împiedicați să ajungem unde ne este vocația. Bineînțeles, acceptarea noastră în familia europeană semnifică efortul şi solidarizarea tuturor categoriilor sociale şi profesionale, pentru a se informa, a conştientiza, a sprijini şi a se implica în deciziile şi acțiunile de tot genul şi de la orice nivel – începînd cu dimensiunea politică, nemaioptînd pentru trecut, şi terminînd cu sfera socială, care are de suportat cele mai mari costuri ale reconsiderării noastre integrale. Începînd cu a ne cultiva libertatea, a deveni liberi şi deschişi dialogului, cooperării, toleranței, compromisului rezonabil şi terminînd cu a-i ajutora pe cei mai triști decît noi, a opune rezistență tuturor fenomenelor ce împiedică parametrii comportamentali enumerați aici. Integrarea europeană depinde însă, în primul rînd, de voința clasei politice, căreia noi îi dăm mandatul decizional, ea urmînd să ne informeze şi să mobilizeze cetățenii, nu să-i confrunte ori să-i dezbine. Conducerea politică europeană, mai multe țări-membre ale UE sau care vor deveni în curînd membre ale comunității europene – şi-au exprimat disponibilitatea de a ne ajuta în acest proces greu, dar absolut necesar. Depinde numai de noi cum vom fructifica această şansă, pentru ca Republica Moldova, din „orfanul Europei", să devină „un stat demn al Europei".

2. Aceştia sînt parametrii fundamentali ai garanției că putem urma calea spre integrarea europeană. Țările despre care spunem că au democrații avansate au investit enorm în educație şi în învățământ, pentru că schimbarea epocilor înseamnă schimbarea mentalităților, înseamnă asimilarea a tot ce a creat omenirea pînă la tine. Pentru noi recuperarea nu este uşoară, deoarece venim dintr-un sistem totalitar, iar tranziția trenează. Cu toate acestea, tinerii noştri – atît prin instituții cît şi ca autodidacți – se înscriu deja în circuitul european, iar spațiul virtual Internet oferă posibilități inimaginabile de acum zece ani. De fapt, frontiere în spațiul informațional nu mai există şi, astfel, spre bucuria tuturor, sîntem cuprinşi de globalizare, ceea ce înseamnă că avansarea noastră, în primul rînd, prin informație, prin comunicare, prin sisteme şi tehnologii ultramoderne de învățământ, este deja ireversibilă. Dacă standardul de viață va creşte, o parte tot mai mare din populație va fi antrenată în noile sisteme şi aceasta va accelera înscrierea noastră în comunitatea europeană. Ne dăm seama că posibilitățile populației din categoriile mai în vîrstă sînt foarte reduse astăzi, însă trebuie să ne bucurăm că părinții îşi aranjează tot mai corect prioritățile, investițiile în tînăra generație fiind, aş zice, pe primul plan. Oamenii pleacă peste hotare, mai învață acolo cîte ceva, iar copiii lor îşi urmează studiile aici conform unor programe de învățământ ce se modernizează – cu greu –, dar sigur. O mare parte din tinerii noştri au studiat şi studiază peste hotare, o parte se şi vor întoarce, aducînd cu ei noi sisteme, aplicabile şi aici. Toate acestea reprezintă certitudinea că vom depăşi în mai puțini ani diferențele din sistemul de educație şi învățământ față de alte sisteme, deşi populația noastră, avînd, genetic, capacități bune, a luat ce a fost pozitiv şi din sistemele vechi. Tinerii, fiind talentați, sînt cei ce vor europeniza Republica Moldova, iar noi, cei mai în vîrstă, trebuie să-i ajutăm cu ce putem.

Şi să învățăm, şi noi, de la ei.

Anatol PETRENCU,
doctor habilitat, profesor universitar, preşedinte al Asociației Istoricilor din Republica Moldova

1. Pe una din străzile or. Căuşeni se află o casă modernă, din cărămidă, cu o curte îngrijită, cu garaj şi autoturism, cu tot confortul necesar omului. Alături de această construcție este o altă casă, mică, de fapt un bordei, îngrijit şi el, dar într-o evidentă contradicție cu prima. Cam aşa se prezintă Republica Moldova de astăzi alături de alte state occidentale, nu neapărat comparată cu statele Europei de Vest, dar, de pildă,

cu Ungaria sau Polonia. Integrarea Republicii Moldova în Europa civilizată înseamnă, întîi de toate, materializarea unei voinţe politice puternice în vederea ridicării, dinamizării, eficientizării economiei naţionale. Cei care guvernează astăzi sau care vor conduce Republica Moldova vor trebui să realizeze programe clare de edificare a unei economii competitive, ce ar produce mărfuri şi ar presta servicii de înaltă calitate, recunoscute şi căutate pe pieţele internaţionale (occidentale, în primul rînd) ce ar oferi locuri de muncă cu salarii tot atît de mari ca cele din Europa de Vest. Am avut posibilitatea să vizitez Danemarca, o ţară comparabilă cu Republica Moldova ca teritoriu şi populaţie, dar incomparabilă ca potenţial economic şi nivel de trai: Regatul Danemarcii se află printre cele mai bogate ţări europene, iar Republica Moldova este cea mai săracă. Danezii s-au încadrat în diviziunea internaţională a producţiei de mărfuri, „nişele" cucerite de ei fiind păzite cu mare vigilenţă. De pildă, porcinele sînt crescute pe terenuri deschise, locurile de creştere avînd deasupra un fel de umbrele ca să le ocrotească de ploi, hrana pentru animale este ecologic pură, iar carnea de porc – furnizată în cele mai prestigioase restaurante din lume. Reprezentanţii Danemarcii în structurile comunitare europene veghează cu străşnicie producţia cărnii de porc a celor ce concurează cu producătorii danezi, ocrotindu-i pe cei din urmă. Am adus doar un exemplu, Danemarca fiind şi un mare exportator de aparataj electronic ultramodern, cu pieţe de desfacere bine determinate. În acest sens, Republica Moldova trebuie să stabilească cu exactitate ce poate oferi viitorilor consumatori de mărfuri şi servicii. S-ar fi părut – răspunsul este clar: Republica Moldova produce vinuri celebre. Autorităţile de la Chişinău organizează festivaluri ale vinului la care participă doar... moldoveni. Republica Moldova fabrică coniacuri meritorii. Toate bune, numai că băuturile noastre nu au trecere în ţările occidentale. Şi asta trebuie s-o ştie strategii de la Chişinău. Noi, cei care vrem să ne integrăm în Europa, venim cu vin bun de casă turnat în sticle de plastic. Aşadar, problema redresării economice a Republicii Moldova este cea mai importantă în procesul integrării europene. Atunci cînd se vor crea condiţii în care concetăţenii noştri, plecaţi peste hotare la muncă, vor constata că pot lucra şi obţine în Republica Moldova un salariu comparabil cu cel cîştigat în Vest, acesta va fi primul semn că ne integrăm real în Europa.

În al doilea rînd, nivelul de democratizare a societăţii: legislaţia Republicii Moldova urmează a fi raportată la cea europeană nu numai ca literă, ci şi în spirit; democraţia trebuie să funcţioneze real, statul cu toate instituţiile sale – să fie la dispoziţia cetăţeanului simplu, şi nu invers. Nu poţi să declari că doreşti integrare europeană şi totodată să înrăutăţeşti, fără nici un temei, relaţiile cu ţara vecină; nu te poţi integra, ocolind-o.

Nu eşti credibil atunci cînd te declari ataşat de valorile europene, pe de o parte, iar pe de alta – inventezi în mod arbitrar şi încerci să promovezi cu forţa teze false, ca cele de „societate plurietnică şi multiculturală", istorie „integrată", limbă „moldovenească" etc. De pildă, Germania este cu mult mai „plurietnică şi multiculturală" decît Republica Moldova, pe teritoriul ei locuind mii de turci, curzi, români, ruşi, evrei etc. Obiectul şcolar, care expune trecutul acestei ţări, se numeşte însă „Istoria germanilor".

Nu poţi pretinde că doreşti integrarea europeană a celei mai sărace ţări de pe continent atunci cînd, neprovocat şi nesilit de nimeni, foloseşti poliţişti cu cîini împotriva unei mîini de protestatari. Întrebarea este: din banii cui sînt hrăniţi aceşti dulăi, asmuţiţi împotriva oamenilor paşnici?

A te integra în Europa înseamnă a pleda pentru curăţenie pe străzi, în curţi, în instituţii publice şi private; înseamnă a avea drumuri şi trotuare netede, curate, îngrijite. Sau, noi mai avem mult pînă vom realiza acest mic, la prima vedere, deziderat.

2. Învăţămîntul ar putea contribui la integrarea europeană, dar nu poate, pentru că el depinde direct de starea generală a economiei, de potenţialul real al acesteia, dar şi de mofturile politicienilor de la Chişinău. Învăţămîntul şi educaţia au nevoie de condiţii propice pentru activitate. Or, în Republica Moldova condiţiile ce ar oferi o calitate înaltă a studiilor lipsesc: în timpul iernii multe şcoli nu sînt încălzite, se resimte insuficienţa manualelor, materialelor didactice etc. Situaţia politică este în detrimentul învăţămîntului şi educaţiei: recent autorităţile de la Tiraspol au decis să închidă şcolile cu predare în limba română de pe teritoriul controlat de separatişti. Dar nici în şcolile aflate în subordinea Ministerului Educaţiei din Chişinău lucrurile nu stau mai bine. În calitatea mea de preşedinte al Asociaţiei Istoricilor din Republica Moldova pot afirma în cunoştinţă de cauză că istoria este cel mai "terfelit" obiect de studiu. Guvernarea comunistă încearcă în fel şi chip să înlocuiască "Istoria Românilor" şi "Istoria Universală" cu aşa-numita "Istorie. Curs integrat". Motivele care stau la baza acestor eforturi sînt false: precum că integrarea noastră în Europa depinde de denumirea acestui obiect şcolar. Lucrurile trebuie prezentate clar: în situaţia în care autorităţile comuniste de la Chişinău afirmă în cadrul forurilor europene, că "Istoria Românilor" ar tensiona atmosfera din Republica Moldova, experţii acestor foruri încearcă să sugereze anumite soluţii, inclusiv propunerea predării unui curs numit „integrat". Nici un expert european nu a insistat asupra respectivei denumiri, aceasta fiind o prerogativă incontestabilă a specialiştilor din Republica Moldova, a catedrelor de specialitate, a Institutului de Istorie al Academiei de Ştiinţe etc. De aceea noi, istoricii din Republica Moldova, pledăm şi vom pleda

pentru păstrarea celor două cursuri: "Istoria Românilor", ca istorie a Neamului din care facem parte, şi "Istoria universală" – istoria popoarelor şi statelor europene cu care dorim să ne unim.

P. S. Mulţumesc redacţiei prestigioasei reviste "Didactica Pro..." pentru posibilitatea de a-mi expune punctul de vedere într-o problemă mult mediatizată de oficialităţile de la Chişinău.

Constantin RUSNAC,
profesor, doctor honoris causa al Academiei de Muzică "Gheorghe Dima", Cluj-Napoca,
Secretar General al Comisiei Naţionale a Republicii Moldova pentru UNESCO

1. O analiză a ţărilor europene denotă, sub toate aspectele (trai, cultură, învăţământ), un nivel avansat, pe care ni-l dorim şi noi, spre care tindem. A te integra însă nu înseamnă doar a veni şi a profita, aceasta mai înseamnă şi a veni cu ceva al tău, cu partea ta de contribuţie. Noi avem cu ce veni în Europa: cu muzica, cu arta, cu poezia, cu dramaturgia noastră. Tînărul regizor Petru Vutcărău montează spectacole în Europa, teatrul "Satiricus Ion Luca Caragiale " colindă întreaga lume. Sîntem cunoscuţi prin intermediul orchestrelor de muzică populară, graţie faimosului ansamblu „Joc", sub conducerea maestrului Vladimir Curbet, şi ansamblului „Lăutarii", dirijat de Nicolae Botgros. Avem o şcoală de vioară, o şcoală de pian, o şcoală de pictură foarte bune. Imaginea pozitivă a ţării este definitorie pentru un stat care păşeşte în civilitate.

Tineretul nostru este extraordinar de talentat – el este viitorul ţării. O ţară care investeşte în copii, învăţămînt şi cultură are un mare viitor. Să conştientizăm că societatea de mîine o reprezintă copiii de azi; ceea ce vom semăna în sufletul lor azi, vom culege mîine. E oportun să ne gîndim la sănătatea morală a societăţii noastre de mîine. Dacă se face greşeala şi se uită acest lucru, neinvestindu-se în tînăra generaţie, atunci viitorul este incert. Pentru că toţi aceşti tineri talentaţi vor pleca în alte părţi, în căutare de locuri mai călduţe, cum o fac în prezent.

Fiica mea, bunăoară, cîntă în Orchestra Simfonică Naţională a Belgiei, la Bruxelles, şi nu la Chişinău, iar fiul – în Orchestra Simfonică din Rîmnicu-Vîlcea, România. M-aş bucura să-i ştiu în Moldova, dar condiţiile nu sînt tocmai prielnice pentru a se manifesta plenar aici. Sper însă că situaţia se va ameliora şi noi într-adevăr ne vom integra în Europa, simţindu-ne acasă, la fel de bine, şi moral, şi financiar.

Într-o familie, fiecare îl ajută pe celălalt. De aceea, dacă ne integrăm în Europa, fiecare ţară, membru al acestei familii europene, va ajuta Moldova, la fel cum şi Moldova va pune umărul la soluţionarea anumitor probleme.

2. Învăţămîntul şi educaţia constituie cel mai important element în dezvoltarea unei societăţi. Copilul are nevoie de educaţie, începînd din familie şi continuînd în şcoală. Dacă avem un sistem de învăţămînt sănătos, bine chibzuit, atunci, sigur, putem miza că vor creşte copii, cetăţeni de o înaltă cultură, de o cultură lăuntrică profundă.

Comisia Naţională a Republicii Moldova pentru UNESCO acordă o atenţie deosebită învăţămîntului şi educaţiei. Conlucrăm cu ministerele de resort, cu Academia de Ştiinţe a Moldovei, cu diferite organizaţii nonguvernamentale interesate în dezvoltarea sistemului educaţional din Republica Moldova. Integrarea europeană presupune racordarea acestuia la standardele occidentale. În acest sens, deciziile şi recomandările *Cadrului de Acţiuni Dakar* (2000) sînt relevante şi extrem de actuale pentru factorii implicaţi în dirijarea şi dezvoltarea învăţămîntului. Conferinţa Naţională *Educaţie pentru toţi* (decembrie 2001, Chişinău) a stabilit domeniile prioritare ale educaţiei în contextul Republicii Moldova şi a creat *Forul Naţional Educaţie pentru toţi,* ca prim pas în implementarea obiectivelor de la Dakar. Agenţiile ONU au iniţiat proiectul *Educaţie pentru toţi* şi au elaborat atît Strategia Naţională *Educaţie pentru toţi* cît şi Planul Naţional de Acţiune în acest domeniu. Strategia *Educaţie pentru toţi* a fost aprobată de Guvernul Republicii Moldova la 4 aprilie 2003, scopul ei constînd în asigurarea accesului la educaţie de calitate pentru toţi copiii, indiferent de locul de trai, nivelul de dezvoltare, veniturile familiei, sex, origine etnică etc., respectîndu-se următoarele principii: drepturi egale şi valorificarea potenţialului fiecărui copil; abordare holistică/integrată a tuturor aspectelor educaţionale; parteneriat social, intervenţie multisectorială şi interdisciplinară; modernizarea programelor educaţionale; integrarea persoanelor cu necesităţi speciale în sistemul de învăţămînt general; descentralizarea serviciilor educaţionale; integrarea învăţămîntului naţional în sistemul educaţional din Europa.

Lilia SNEGUREAC,
directorul Biroului de Informare
al Consiliului Europei din Republica Moldova

1. Integrarea europeană este un deziderat major nu doar pentru Republica Moldova, ci şi pentru toate statele aspirante atît la calitatea de membru al Consiliului Europei cît şi la cea de membru al Uniunii Europene.

Pentru Republica Moldova aceasta ar însemna continuitatea angajamentului ferm, asumat o dată cu aderarea la Consiliul Europei, pe calea reformelor democratice şi a cooperării europene.

Nu mă voi referi la avantajele economico-comerciale şi la sporirea volumului de investiţii europene de

care ar beneficia Republica Moldova în cazul aderării la UE. Cert este faptul că acestea sînt în corelaţie directă cu realizarea reformelor politice, economice şi sociale, deoarece, într-un viitor mai mult sau mai puţin apropiat, Republica Moldova urmează să devină vecin al Uniunii Europene. Intenţia autorităţilor de la noi de a-şi manifesta voinţa politică de dezvoltare a relaţiilor cu Uniunea Europeană este una extrem de importantă.

Această voinţă politică însă trebuie susţinută consecvent prin construirea în continuare a unei societăţi fondate pe anumite valori şi principii – pluralismul politic, drepturile fundamentale ale omului, respectarea normelor de drept şi acceptarea comună a unui control colectiv (juridic şi politic) al respectării lor de către toţi şi în orice împrejurări.

Un aport esenţial l-a avut şi evenimentul politic al anului 2003 – preluarea şi exercitarea cu succes de către Republica Moldova a Preşedinţiei Comitetului Miniştrilor al Consiliului Europei.

A fi membru al unui organism european nu înseamnă recunoaşterea eforturilor angajate pe calea democraţiei pluraliste, ci, în primul rînd, asumarea unor obligaţiuni şi responsabilităţi.

Principiile şi valorile pe care se bazează atît Consiliul Europei cît şi Uniunea Europeană nu sînt nici de dreapta, nici de stînga, ele constituind temelia oricărui proiect european. În 1995, prin aderarea la Consiliul Europei, Republica Moldova şi-a afirmat încrederea în acest proiect. Şi dacă acest proiect este încă actual pentru noi, cu siguranţă, nu vom fi lipsiţi de solidaritatea şi susţinerea partenerilor europeni.

2. Comunitatea educaţională europeană a fost totdeauna preocupată de factorul uman. În acest context, pentru a răspunde la întrebarea cum ar putea contribui învăţămîntul şi educaţia la realizarea integrării europene, aş afirma cu certitudine că punctul de plecare ar fi educaţia pentru o cetăţenie democratică care presupune studierea drepturilor omului şi a principiilor de bază ale democraţiei. Or, aceasta ar trebui, în opinia mea, să însoţească procesul de instruire din cea mai fragedă perioadă a vieţii.

Acest tip de educaţie este o dimensiune majoră a politicilor educaţionale pe tot cuprinsul Europei, fiind inclusă în multe programe de reformă şi reprezentînd un obiectiv prioritar al tuturor organizaţiilor europene şi internaţionale.

Ştefan URÎTU,
preşedintele Comitetului Helsinki
pentru Drepturile Omului

1. Pentru Republica Moldova integrarea europeană înseamnă aspiraţie spre democraţie şi civilizaţie, înseamnă păstrarea înfăptuirilor atinse pînă în prezent şi îmbinarea acestora cu oportunităţile oferite de Europa. Deşi deseori se afirmă ca sîntem în Europa, se are în vedere aspectul geografic. Pentru integrarea europeană este necesar să realizăm anumite transformări, care ar apropia economia, legislaţia, practica de standardele occidentale. Trebuie să menţionez că Moldova a beneficiat şi beneficiază în urma aspiraţiilor europene: a fost esenţial îmbunătăţită legislatia, populaţia îşi poate manifesta drepturile civile şi politice (protejate de Convenţia Europeană a Drepturilor Omului), se face un important schimb de experienţă cu statele a căror democraţie este mai avansată. Un singur exemplu. Cazurile de neexecutare a hotărîrilor instanţelor judecătoreşti, tărăgănate ani la rînd (indexarea depunerilor băneşti la Banca de Economii, achitarea raţiei alimentare pentru poliţişti, restituirea averii victimelor regimului totalitar-comunist ş.a.) au fost soluţionate de îndată la solicitarea CEDO. Se schimbă atitudinea statului faţă de această problemă importantă. Zic importantă, pentru că, pe de o parte, hotărîrea instanţei de judecată este lege, adică obligatorie, şi, pe de altă parte, în 2003 rămîneau peste 50 de mii de decizii judecătoreşti neexecutate. Mecanismul european de protecţie a drepturilor omului începe să dea roade. Sancţiunile aplicate statului pentru nerespectarea obligaţiilor asumate pot fi mult mai mari decît beneficiile pe care o structură sau alta, un funcţionar public sau altul ar dori să le obţină prin violarea drepturilor omului.

2. Pentru integrarea europeană învăţămîntul este piatra de temelie. Dacă nu vom educa tînăra generaţie în spiritul european, adică al democraţiei şi libertăţii, al toleranţei şi umanismului, nici peste zece sau peste cincizeci de ani nu vom fi admişi în Europa, adică vom fi consideraţi în continuare oameni de "mîna a doua", oameni care nu au şi nici nu doresc să aibă drepturi. Doar investind în tînăra generaţie vom putea schimba mentalitatea populaţiei. Destul de frecvent auzim afirmaţiile unor funcţionari de stat, de rang înalt, care declară: "da, aveţi dreptate, dar nu uitaţi că nu sîntem în Europa". Şi nici nu vom fi acolo atîta timp cît vom aştepta mai întîi să intrăm în Europa şi apoi să respectăm standardele stabilite acolo.

O problemă durută pentru integrarea europeană o reprezintă autoproclamata republică moldovenească nistreană, autorităţile căreia intenţionat ţin în neştiinţă populaţia din regiune. Cei circa 600 de mii de locuitori ai Transnistriei sînt, de fapt, ostatici ai regimului totalitar-separatist. Prin implementarea unor proiecte în învăţămînt şi educaţie putem salva generaţia în creştere din Transnistria, astfel încît aceşti tineri să nu rămînă în urmă de semenii lor din celelalte zone ale republicii.

Tinerii pledează pentru Europa

"Avînt economic, o speranţă pentru noua generaţie într-un viitor mai bun, creşterea nivelului de trai, emancipare culturală, recunoaştere internaţională, o fereastră spre o nouă lume", spun elevii asachieni care, întruniţi la o masă rotundă, au luat în dezbatere problematica integrării europene. Majoritatea lor consideră că o societate modernă şi democratică, cum de altfel se vede şi Republica Moldova, ar trebui să tindă spre integrarea în spaţiul european.

Integrarea europeană înseamnă studii peste hotare, schimb de cadre calificate, posibilitatea promovării unei imagini a ţării la diferite forumuri şi conferinţe. Integrarea europeană înseamnă salvarea noastră nu numai din punct de vedere economic, ci şi ca neam; integrarea europeană ţine de dorinţa obţinerii unei independenţe politice reale, de aplanarea conflictelor existente.

Sistemul educaţional ar putea contribui la realizarea acestui deziderat prin modelarea unei generaţii inteligente, competente, a unor minţi lucide. Şcoala este fundamentul societăţii, coloana vertebrală a personalităţii în formare.

Cunoaşterea înseamnă conştientizare... a ceea ce sîntem, a ceea ce vrem.

Ecaterina ŞOITU,
director adjunct, Liceul Teoretic "Gheorghe Asachi", mun. Chişinău

Prezentăm cîteva secvenţe de la această întrunire, gînduri ce reflectă opinia generaţiei în creştere.

"Integrarea europeană reprezintă pentru Republica Moldova o punte de ieşire din situaţia deplorabilă în care se află la momentul dat. Numai orientarea prooccidentală ne poate salva de ceea ce sîntem acum: o urmă vagă sovietică ce tinde spre independenţă şi care, de fapt, este condusă şi manipulată de unele state sub "tutela" cărora ne aflăm. Integrarea europeană presupune educarea tinerilor în spiritul progresului, după modele care cu adevărat dau rezultate, acordîndu-li-se şansa de a alege ceea ce vor să facă în viaţă. Ceea ce învăţăm astăzi ne va servi ca exemplu de viaţă. Fiecare doreşte să aibă un trai decent, deci studiul de azi va reprezenta o cale de pătrundere în lumea civilizată – cea europeană".

"Integrarea europeană reprezintă pentru ţara noastră un vis feeric, luînd în consideraţie conjunctura politică şi economică în care este plasată. Nu cred că ar fi cazul să ne atribuim astfel de scopuri, dat fiind faptul că un sistem funcţional ca UE nu şi-ar ştirbi eficacitatea pentru a anexa o mică tumoare. Este cazul să apreciem obiectiv mediul în care activăm, învăţămîntul avînd o pregnanţă notorie în edificarea conştiinţei europene, a cărei formare coerentă ar putea da startul unei mişcări de ascensiune".

"Integrarea europeană ar fi un pas hotărîtor pentru soarta acestei ţări mici, dar cu probleme atît de mari. S-ar deschide noi porţi spre o lume la care visează fiecare dintre noi, o lume în care viaţa noastră ar fi mai uşoară, în care n-ar exista atîtea bariere economice şi sociale, deoarece poporul nostru nu merită să îndure atîtea suferinţe".

"Integrarea europeană ar însemna o ameliorare din toate punctele de vedere: politic, social, economic, cultural. Moldova ar deveni un stat democratic, ceea ce i-ar permite să evolueze pe plan internaţional. Integrarea europeană nu înseamnă numai aderarea la UE şi "deschiderea graniţelor", dar şi o responsabilitate ce şi-o poate asuma un stat conştient, deci cult".

"Integrarea europeană ţine mai mult de respectul de sine. Dacă nu ne vom integra, ne vom simţi rataţi. Dar nu sîntem nişte rataţi! Mai devreme sau mai tîrziu oricum ne vom integra. Dacă ar fi să-l parafrazez pe Alexandru Lăpuşneanu: "Dacă voi nu ne vreţi, noi vă vrem!". Integrarea europeană va constitui un avantaj atît pentru noi cît şi pentru Europa. Întreaga Europă va înţelege că un popor poate exista nu doar prin economie, ci şi prin voinţă, dragoste de patrie şi neam. Noi, cetăţenii Republicii Moldova, "am învăţat libertatea nu de la Marx, ci din mizerie" (A. Camus). Dacă sîntem urmaşii lui Ştefan cel Mare, trebuie să răzbim în Europa".

"Integrarea europeană ar putea scoate Republica Moldova din impasul în care s-a pomenit. Nu ştiu în ce măsură ţărilor europene le pasă de noi, dar, decît orientarea în direcţia opusă, CSI, integrarea europeană este o soluţie mult mai bună. Nu cred că va salva situaţia, dar, poate, cu trecerea anilor, vom putea afirma şi noi că inflaţia a scăzut, numărul şomerilor s-a micşorat, nivelul de trai a crescut".

"Omul educat este un om cu viitor. Pentru a avea o Europă prosperă toţi cei ce fac parte din această comunitate trebuie să aibă o cultură înaltă, să poată concura cu celelalte puteri economice ale lumii. Europa unită este o putere, dar pentru a o consolida este nevoie de un ţel comun şi o gîndire comună privind orientarea politică, economică şi socială de viitor".

"Probabil, o dată cu integrarea europeană vom fi mult mai liberi în tot ceea ce facem. Sperăm la ceva mai bun, dar "bunul" se află în mentalitatea omului. Integrarea ar permite populaţiei să se dezvolte, să cunoască lumea".

"Republica Moldova vede integrarea în Europa ca un fruct interzis şi se teme chiar să aspire la el. De ce? Fiindcă toţi aşteaptă ca uşa să se deschidă singură, uitînd că, de fapt, cheia se află la noi".

Re-integrarea europeană a învățământului din Moldova

Vlad **PÂSLARU**

Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei

Învățământul din Republica Moldova își construiește identitatea sub semnul unor probleme definitorii, naționale (interne) și globale (G. Văideanu, 10). Planul intern este marcat de criza identității și criza proprietății populației (Vl. Pâslaru, 9). Planul extern este reprezentat de problemele lumii contemporane. Speranța pentru valorificarea/re-edificarea identității învățământului pe cele două planuri este legată de *ideea europeană* (Duroselle J.B., 2; Husar Al., 6; Voyenne B., 12 etc.), concretizată de termenul generic *integrarea europeană*. Așa cum deseori se întîmplă în cazul suprasolicitării unor valori, și termenul *integrare europeană*, inclusiv derivata sa *integrare europeană a învățământului*, este suprauzitat și uzat, nu atît prin frecvența solicitării cît prin diversitatea sensurilor acordate, denotația termenului fiind astfel convertită în conotații denaturante ideii însăși și, deci, dăunătoare acesteia. Or, acțiunea de discriminare a aparențelor de esențe este una la zi și în raport cu ideea și procesul de re-integrare europeană a învățământului.

Ideea europeană. **Considerații terminologice și conceptuale**

Sintagma *ideea europeană* este o metaforă, și doar decodarea semnificațiilor sale îi denunță valoarea încifrată. Metafora *ideea europeană,* care a dat și titlul unei valoroase cărți (Al. Husar, 6), este sugestivă la conotațiile implicite de formă poetică, prin idee înțelegîndu-se *conceptul, viziunea*, determinativul *europeană* indicînd spațiul îndumnezeit (Heraclit, Heidegger) de activitatea celor peste 510 mln. de europeni, care-și denunță identitatea social-istorică, economică, militară, cultural-spirirtuală, precum și aspirația pentru consolidarea identității de europeni prin echilibrarea sistemelor politice, juridice, economice, financiare, militare și educaționale.

Demersul pentru integrarea europeană a învățământului este parte a demersului pentru integrarea europeană a țărilor și popoarelor, iar acesta din urmă reprezintă dimensiunea europeană a globalizării. *Ideea europeană* este poate cel mai important, mai amplu și mai valoros fenomen al globalizării, conceptul care guvernează lumea contemporană.

Demersul (speranța, tendința, conceptul, acțiunea) pentru integrarea europeană are titlul generic de *idee europeană*, termen care se găsește în denumirea și/sau implicit în mai multe studii, ediții periodice, curente de idei[1].

Ideea europeană se identifică cu Europa și europenii, cu istoria devenirii lor ca entitate social-politică și cultural-spirituală, cu „conștiința europeană"(*Gîndirea,* p. 22), căci „în secolul XX Europa a devenit un concept cultural" (Al. Husar, p. 366); *ideea europeană* presupune „un ansamblu de fenomene de civilizație, de cultură, de viață socială, de situații politice" (Duroselle J. B., p. 22); este idealul și însuși procesul unificării Europei, un proces permanent, determinat de principiul schimbării.

Ideea europeană s-a autoconstituit de-a lungul secolelor din interacțiunea permanentă a trei dimensiuni ale culturii spirituale a europenilor: „1) tradiția științifică și filozofică, morală etc. de sursă elenică, 2) tradiția juridică și politică, de sursă romană și 3) tradiția religioasă, de sursă creștină, care caracterizează, pe rînd, ceea ce s-a numit tradiția europeană" (Al. Husar, p. 365).

Pentru toate popoarele Europei procesul de unificare europeană reprezintă o unitate dialectică a *ideii naționale* și a *ideii europene*, în care constituirea identității

[1] Berindei D., *Constituirea statului național român în context european*. În: *Cuza Vodă în memoriam,* Iași, 1973; Bowle Jh., *The Unity of European History,* London-Oxford-New York, 1970; Dawson Ch., *Le moyen âge et les origines de l´Europe*, Bellegarde, 1960; De Launay, J., *Titulescu et l´Europe*, Nyon, Suisse, 1972; Delmas C., *Histoire de la civilization européenne*, Paris, 1969; *Die Europa-Idee Begriff und Geschichte*. În: *Friedrich Schneider, Europäische Erziehung, Pédagogie Européenne, European Education*, Wien, 1959; Duroselle J.B., *L´idée de l´Europe dans l´histoire*, Paris, 1965; Ghișe D., *Dimensiunea umană*, București, Editura Eminescu, 1979; Gusti D., *Opere, Vol.IV*, București, 1970; Halecki O., *Das europäische Jahrhundert*, Salzburg, 1966; Husar Al. *Ideea europeană*, Iași: Polirom, 1993; *Ideea europeană,* revistă; Marinescu P. *Românismul în perspectiva eternității*//*Meșterul Manole,* A.IV, nr.1-4 ianuarie-aprilie, 1942, p.29-31; Mărgineanu N., Nicolae Titulescu. În: *Sub semnul omeniei. Particular și universal în cultura românească*, București, 1969; *Mihai Viteazul în conștiința europeană,* I, București, 1982; Paklous L., *Bibliographie européenne, European Bibliography*, Burges, 1964; Remond R., *Introduction à l´histoire de notre temps*, III, Le XX-eme siècle: 1914 ŕ nos jours, Paris, 1974; *Românism-europeism //Ideea europeană,* Anul VI, 1924, 11 iunie 1924, p.1-2; Voyenne B., *Historia de la ideea europea,* Barcelona, 1970 etc.

naţionale este însoţită de mişcarea pentru o Europă unită, iar procesul de unificare a Europei este însoţit de constituirea şi dezvoltarea naţiunilor europene şi a statelor naţionale care le protejează identitatea.

Pentru români, spaţiul de existenţă al cărora se află la hotarul geografic al celor două tipuri dominante de cultură – europeană şi orientală – *ideea europeană* se manifestă diferit de alte ţări şi popoare europene, ei avînd şi misiunea de a fertiliza cultura europeană cu valorile perene ale culturii orientale. Misiune deloc uşoară căci este mereu însoţită de riscul diminuării specificului naţional, lucru care s-a întîmplat românilor basarabeni în urma separării lor de matricea naţiunii române prin anexarea spaţiului lor de existenţă (congenital) la un spaţiu străin (efemer).

În ţările româneşti *ideea europeană* s-a instalat stabil la începutul mileniului doi, în forma embrionară a *ideii latinităţii* (starea latentă, implicită), care justifica năzuinţa de eliberare de sub despotismul oriental, reprezentat atît de suzeranitatea Porţii Otomane cît şi, mai tîrziu, de protectoratul Rusiei (Al. Husar, p. 7), situaţie care ne-a dominat pînă la sf. sec. XIX (la 13 iulie 1878 Tratatul de pace de la Berlin recunoaşte pe plan internaţional independenţa deplină a României) – înc. sec. XX (la 1 decembrie 1918 finisează constituirea Statului Naţional Român, recunoscut prin Tratatele de la Versailles, 1919/1920 (starea explicită a conştiinţei de sine a naţiunii române)).

După primul război mondial, în Europa se construieşte un nou tip de stat: „Statul vechi, veşnic agresiv şi cuceritor, bazat, înăuntru şi în afară, pe simpla putere brutală, a murit, iar statul nou, întemeiat pe o idee, ideea naţională şi democratică, i-a luat locul. … Astfel s-a născut Europa nouă" (D. Gusti, p. 11). Între noile state se stabilesc, în locul relaţiilor de subordonare, raporturi de coordonare. Noua ordine internaţională este definită de T. Vianu drept „un mare suflet european" (*Sburătorul*, 4 iunie 1919; apud Al. Husar, p. 341), definiţie care este un sinonim poetic al ideii europene.

Unitatea şi contradicţia celor două idei – *ideea naţională-ideea europeană* – amplu disputată în perioada interbelică, a fost pînă la urmă conştientizată ca manifestare a dialecticii şi ca principiu al epistemologiei. Polemica a discriminat fenomenul în *civilizaţie* (valorile intelectului), care reprezintă universalizarea prin europenizare, şi *spiritualitate* (valorile spiritului), care constituie manifestarea autohtonizării, a consolidării specificului naţional. Civilizaţia uniformizează, cultura diferenţiază (*Gîndirea,* nr.1, 1924). Rîvna pentru universalitate era înţeleasă „nu prin pasiunea morbidă a imitaţiei, ci prin valorificarea dinamică a izvoarelor din noi înşine" (*Gîndirea,* Anul VII, nr.7, p.377), căci se considera pe bună dreptate că românii sînt creatorii unor importante valori, şi că doar prin propriile valori ne putem integra în Europa, „nu prin posibilitatea de a ingurgita, ci prin aceea de a impune ca europene propriile sale valori" (10, p. 66-67). Ilustrul istoric al pedagogiei româneşti Şt. Bîrsănescu scria în revista *Ethos* că „dintre toate popoarele vecine nouă, cu care am luat odată contact cu ştiinţa Apusului, noi Românii am produs cele mai mari şi cele mai însemnate contribuţii în ştiinţa universală", exemplificînd cu numele lui H. Hulubel (creatorul microfizicii), E. Racoviţă (fondatorul speologiei), C. Paulescu (descoperitorul insulinei), Gh. Marinescu (în neurologie), Gr. Moisil (în logică) etc. (apud Al. Husar, p. 358).

Reprezentanţii de vîrf ai culturii româneşti din perioada interbelică avertizau împotriva pericolului de a ne plasa abuziv exclusiv în Orient sau exclusiv în Occident, această acţiune fiind considerată distructivă fiinţei naţionale a românilor, deoarece „sufletul românesc este o simbioză echilibrată între cele două mari spaţii spirituale", afirma Z. Ornea cu referire la M. Ralea (7, p. 404), idee foarte actuală şi azi în Republica Moldova.

Or, pentru învăţămîntul din Republica Moldova, ca şi pentru cel românesc în general, este corect să se afirme despre **re-integrarea europeană**, căci *ideea europeană* ne este congenitală atît ca origine într-un spaţiu existenţial congenital cît şi prin rolul nostru peren de subiecţi creatori ai culturii şi civilizaţiei europene, adică prin spaţiul educaţional şi prin valorile culturii/valorile educaţiei pe care le creăm continuu în acest spaţiu. Noi nu aderăm la *ideea europeană,* noi existăm în şi prin *ideea europeană.* Experienţele educaţionale şi numeroase studii de istorie şi teorie a educaţiei, de exemplu, demonstrează cu prisosinţă că în perioada interbelică învăţămîntul românesc a fost unul european prin definiţie[2], această calitate a sa, în Basarabia, fiind diminuată în urma încorporării ţinutului în URSS.

[2] Acte legislative: *Buletinul Institutului Social Român din Basarabia,*1937; *Decret-Lege pentru organizarea şi funcţionarea învăţămîntului secundar teoretic,* 1939; *Decret-Lege. Organizarea educaţiei tineretului român,* 1941; *Lege pentru învăţămîntul primar al Statului şi învăţămîntul normal-primar,* 1924; *Lege pentru învăţămîntul secundar,* 1928; *Legea Bacalaureatului,* 1937; *Norme şi Directive pentru Educaţia tineretului extraşcolar 1941-1942*; *Regulament pentru aplicarea legii învăţămîntului al Statului şi Învăţămîntului Normal-Primar,* 1926.
Periodice: *Armonia*, *Cuvîntul Şcoalei, Ghiocelul, Izvor de viaţă, Izvoraşul, Licurici, Năzuinţa, Revista Asociaţiei învăţătorilor din oraşul şi judeţul Bălţi, Revista de pedagogie şi psihologie, Revistă de pedagogie, Solidaritatea, Speranţa, Şcoala Basarabeană, Şcoala Basarabiei, Şcoala moldovenească, Şcoala Noastră, Şcoala şi viaţa, Şcoala, Unirea, Voinţa Şcoalei, Vulturul Basarabiei, Наша школа, Голос Бессарабии.*
Studii: Antonescu G. G., *Pedagogia generală*,1930; Antonescu G. G., *Istoria pedagogiei. Doctrinele fundamentale ale pedagogiei*

Pe plan mondial, disputele cu privire la globalizare şi europenizare mai continuă şi azi.

Adepţii europenizării avansează valorile pe care le vor achiziţiona oamenii şi popoarele în cadrul unei Europe unite: soluţionarea problemelor lumii contemporane[3]; o mai bună economie, deci şi un nivel de trai mai înalt; instaurarea democraţiei în toate sferele vieţii; comunicare culturală nelimitată şi deplasare nestingherită; îmbunătăţirea cadrului social-politic, cultural, ştiinţific, juridic, medical, educaţional al propriei ţări etc.

Adversarii proceselor de europenizare/globalizare sînt motivaţi de doi factori: teama de a-şi pierde identitatea naţional-culturală şi interesul economic (militar) de moment. Este paradoxul tuturor alianţelor şi asociaţiilor: dorim să ne asociem pentru o viaţă mai bună, o viaţă mai bună presupunînd şi un plus de siguranţă pentru menţinerea şi chiar consolidarea identităţii; dar ne şi temem să ne asociem, căci asocierea cu unul (unii) mai puternic(i) sau cu alţii la fel ca noi, ar putea să ne diminueze identitatea sau chiar să provoace pierderea ei prin diluarea spiritului naţional în cazanul comun al unor valori omogenizate.

Abordarea pedagogică a fenomenului „anxietatea entităţii" îi descoperă criza în identitatea însăşi: cu cît aceasta este mai slabă cu atît este mai puternică acţiunea de autoconservare, însoţită de respingerea asocierii. Şi invers, cu cît identitatea este mai puternică, mai bogată, cu atît mai mică este teama de a o pierde. Or, conştiinţa identităţii este şi asociativă şi tolerantă; şi o conştiinţă diminuată a identităţii este conservatoare şi intolerantă. Problema constă în dezvoltarea conştiinţei identităţii, orice chestiune de formare/dezvoltare a trăsăturilor de conştiinţă fiind prin definiţie o chestiune de educaţie. Astfel, atitudinea refractară a intelectualităţii tehnocrate de la noi (intelectuali prin statut) faţă de reintegrarea în românitate este cauzată de teama de a nu fi asimilată/înlăturată de intelectualitatea din România, pe care o recunoaşte ca superioară. Dimpotrivă, intelectualii adevăraţi (intelectuali prin definiţie) sînt lipsiţi de astfel de temeri datorită unei conştiinţe a identităţii mai dezvoltate, care îi face chiar să fie promotori ai reintegrării naţiunii române.

Se stabileşte astfel că integrarea europeană a învăţămîntului nu este doar o chestiune internă a domeniului, soluţionarea pozitivă şi eficientă a căreia ar spori calitatea şi eficienţa domeniului însuşi, ci reprezintă o chestiune de entitate şi identitate naţională, cuprinzînd toate aspectele existenţiale ale poporului Republicii Moldova – social, politic, economic, cultural, educaţional – educaţiei revenindu-i rolul principal în menţinerea şi dezvoltarea atît a entităţii şi identităţii poporului cît şi în conştientizarea, conceptualizarea, promovarea şi realizarea efectivă a ideii europene.

PREMISE PENTRU INTEGRAREA EUROPEANĂ A ÎNVĂŢĂMÎNTULUI

1. Noile realităţi politice

Re-integrarea europeană a învăţămîntului a devenit posibilă datorită, întîi de toate, noii hărţi politice şi noilor realităţi social-politice care s-au stabilit după destrămarea URSS şi a lagărului socialist. A fost demolată cortina de fier dintre Vestul şi Estul Europei, ţările din spaţiul ex-comunist obţinînd ample deschideri către toate valorile omenirii. De asemenea, crearea statului Republica Moldova a impus cu necesitate şi re-conceptualizarea învăţămîntului, care acţiune, fiind realizată într-un context social-politic prielnic, s-a produs ca un proces firesc de re-integrare a acestuia în ideea europeană.

2. Noua filozofie a educaţiei

Lumea contemporană este marcată de o nouă filozofie a educaţiei, adică de noi sensuri conceptuale, acestea trebuind să răspundă semnelor caracteristice ale unei lumi noi. Omul contemporan se identifică cu ideile de libertate şi democraţie, realizate în sens pozitiv. În acest context, au fost marcate problemele lumii contemporane, teoria şi practica educaţională răspunzînd acestora cu noi demer-

moderne, 1936; Antonescu G. G., *Pedagogia contemporană*, 1943; Barbu D., *Organizarea raţională a învăţămîntului primar rural*,1938; Bîrsănescu Şt., *Unitatea pedagogiei ca ştiinţă*, 1976; Cimpoieş M., Ionescu O., *Probleme de pedagogie în presă de la unirea principatelor pînă la cucerirea independenţei României*, 1967; Ciobanu Şt., *Cultura românească în Basarabia sub stăpînirea rusă*, 1992; Ciubotaru T., *Istoria învăţămîntului şi a gîndirii pedagogice în Moldova*, 1991; Culea Ap. D., *Temelia educaţiei naţionale//Şcoala Basarabiei*, Chişinău, 1919, nr. 6; Ermona Z., *Pedagogia românească interbelică*, 1971; Ghibu O., *Doisprezece ani de pedagogie românească 1919-1930*; Goraş I., *Contribuţiuni la orientarea naţională a şcolii româneşti*, 1937; Narly C., *Istoria pedagogiei*, 1935; Stanciu I., *Şcoala şi pedagogia în secolul XX*, 1983; Stoian S., *Clasici ai pedagogiei universale şi gîndirea pedagogică românească*, 1966; Tăbăcaru G., *Psihologia pedagogică*, 1929; Theodosiu D., *Pedagogie*, 1920; Zaharia E., *Pedagogia românească interbelică*, 1971.

[3] Pericolul distrugerii vieţii planetare printr-un război nuclear şi pacea mondială; dezechilibrarea tot mai mare a sistemului ecologic planetar şi pericolul distrugerii naturii prin intervenţia nechibzuită şi iresponsabilă a omului; sănătatea umană şi maladiile incurabile (SIDA, cancerul etc.); viciile distrugătoare ale fiinţei umane (narcomania, tabagismul, alcoolismul etc.); sărăcia, mizeria, subalimentarea a mai mult de o treime din populaţia planetei şi supraproducţia în ţările superdezvoltate; exploziile demografice în ţările lumii a treia şi creşterea numărului persoanelor handicapate în ţările înalt dezvoltate; războaiele interetnice; războaiele pe temei religios; fascismul, rasismul şi totalitarismul; sectarismul religios; migraţia nereglementată a populaţiilor sărace spre ţările înstărite; şomajul; sclavia camuflată etc.

suri educaţionale, numite *noile educaţii* – orientări de principiu pentru globalizare şi europenizare, pentru libertate şi democraţie în educaţie. Educaţia este responsabilă, în măsura şi în termenii adecvaţi esenţei sale, de tot ce se întîmplă în viaţa umană şi în cea a popoarelor.

Noua filozofie a educaţiei (în termeni mai simpli – noul concept al educaţiei):

- prefigurează o nouă viziune asupra fiinţei umane – integrată moral, naţional şi social; desăvîrşită conceptual, teleologic, spiritual, teosofic, estetic; echilibrată ecologic şi sănătoasă fizic; tolerantă naţional, cultural şi religios; liberă prin conştientizarea propriei valori şi a valorilor şi problemelor lumii contemporane, a valorilor şi problemelor celor din alteritate; conştientă de propria identitate şi de identitatea lumii în care trăieşte; deschisă la schimbare şi adaptabilă schimbărilor;
- elaborează un model de educaţie centrat pe fiinţa celui educat, în baza principiului libertăţii în educaţie şi al identităţii fiinţei sale;
- identifică teleologia educaţiei cu fiinţa celui educat;
- acceptă ideea că educaţia este omniprezentă şi universală, continuă şi perenă;
- preconizează principiul pozitiv al educaţiei;
- recunoaşte că educaţia se realizează preponderent în dimensiunea suprasensibilului, a metafizicului, în interacţiune cu dimensiunea fizică a existenţei umane;
- acceptă educabilitatea ca principiu fundamental al existenţei umane.

Noua filozofie a educaţiei răspunde oportun la întrebarea cum este, cum poate şi cum trebuie să fie fiinţa umană într-o lume a schimbării, a comunicării interumane şi interculturale, într-o lume a consumului şi a creaţiei, într-o lume ameninţată de pericole şi cataclisme sociale şi naturale la scară planetară, şi totuşi încrezătoare în ideea pozitivă a lumii şi a fiinţei umane. Prin aceasta filozofia educaţiei oferă un temei peren educaţiei ca activitate umană şi fiinţei umane ca o *axis mundi*, sugerează soluţii eficiente, motivate ontologic şi existenţial, problemelor lumii contemporane (Cf. Vl. Pâslaru, "Demersul pentru integrarea în învăţământul european". În: 9, p. 124-159).

3. Elaborarea cadrului conceptual, normativ şi instrumental al învăţământului

Intelectualitatea pedagogică a Republicii Moldova a reuşit să conceptualizeze, să proiecteze şi să realizeze reforma în învăţământ la parametri pe care n-a reuşit să-i atingă nici un domeniu al vieţii publice. Au fost elaborate *Concepţia dezvoltării învăţământului în Republica Moldova, Programul naţional de dezvoltare a învăţământului în Republica Moldova, Concepţia evaluării rezultatelor şcolare în instituţiile de învăţământ preuniversitar, Curriculumul de bază*, concepţiile tuturor disciplinelor şcolare, curricula pentru toate disciplinele şcolare, ghidurile de implementare a curricula, manuale noi pentru toate clasele; a evoluat cu succes cea mai importantă perioadă de formare a cadrelor didactice pentru activitatea cu noile documente normative – curricula, au fost elaborate *Concepţia Formării Personalului din Învăţământul Preuniversitar* şi *Strategia Formării Personalului din Învăţământul Preuniversitar*.

4. Reconsiderarea axiologică a învăţământului şi educaţiei

Toate documentele conceptuale şi normative, instrumentarul didactic-metodologic nou elaborat al învăţământului (curricula, manuale, ghiduri metodologice etc.) tezaurizează şi promovează ideile moderne ale culturii şi civilizaţiei, integrante *ideii europene*. Practica educaţională este în totalitate pătrunsă de valorile lumii moderne. Apreciate după calitatea pieselor curriculare, în care sînt proiectate valorile, educaţia şi învăţământul din Republica Moldova sînt prin definiţie europene, şi-au re-obţinut calitatea de domenii integratoare a ideii naţionale cu ideea europeană.

Astfel, *Curriculumul de bază* (1) proiectează şi promovează într-un sistem bine echilibrat un sistem de obiective pentru educaţia toleranţei şi educaţia în context multicultural, care reprezintă cea mai importantă deschidere a învăţământului nostru pentru re-integrarea europeană, acestea găsindu-se în fiecare componentă a teleologiei generale a educaţiei:

- *obiective educaţionale generale*: cultivarea respectului pentru drepturile şi libertăţile omului, indiferent de apartenenţa etnică, de proveniența socială şi atitudinea faţă de religie – principii consemnate de Carta Naţiunilor unite; pregătirea copilului pentru a-şi asuma responsabilităţile vieţii într-o societate liberă, în spiritul înţelegerii, păcii, toleranţei, egalităţii între sexe şi colaborării între toate popoarele şi grupurile etnice, naţionale şi religioase; educarea stimei faţă de părinţi, faţă de identitatea, limba şi valorile naţionale ale ţării în care trăiesc, ale ţării din care poate fi originar şi ale civilizaţiilor diferite de a sa;
- *obiective pe trepte de învăţământ*:
  învăţământ primar: ascultarea atentă a partenerului;
  învăţământ gimnazial: cunoaşterea şi autoaprecierea, ca subiect al unor activităţi diverse, ca partener de colaborare şi comunicare; iniţiativă şi receptivitate în relaţiile interumane; cooperare constructivă cu persoane de vîrstă şi profesie diferită; toleranţa şi capacitatea de soluţionare a conflictelor; flexibilitatea în raport cu dinamica lumii înconjurătoare; conştiinţa apartenenţei la neam şi la comunitatea umană; conştientizarea individualităţii umane ca valoare supremă; conştientizarea drepturilor şi obligaţiilor în calitate de membru al unei colectivităţi; respectarea valorilor general umane, sociale, culturale, morale, naţionale;

învățământ liceal: adoptarea punctelor de vedere diferite şi orientarea în vederea formării propriei viziuni; inițierea şi analizarea unor contacte constructive în cadrul activității şi a relațiilor interpersonale; flexibilitatea în raport cu lumea înconjurătoare;

- *obiective pe arii curriculare*:
  obiectivele educației lingvistice: interiorizarea valorilor democratice ale toleranței şi ale dialogului intercultural;
  obiectivele ştiințelor socio-umane: conştientizarea apartenenței la un spațiu istoric şi geografic – la comunitatea locală, la națiune, la Europa, la întreaga lume; optimism, toleranță; aderarea activă la viața democratică; contribuția la ocrotirea mediului înconjurător, la înțelegerea reciprocă pe plan internațional şi la cea între comunități; respectul față de drepturile omului; acceptarea diferențelor etnice, culturale, naturale; respect pentru valori, toleranță față de rase, religii, moduri de viață, prin cultivarea interesului pentru calitatea vieții sociale, pentru cooperare şi echitate;
  obiectivele ştiințelor – matematică, fizică, chimie, biologie, informatică: cooperarea în calitatea de membru al unui grup;
  obiectivele studiului limbilor străine: depăşirea cadrului etnolingvistic şi cultural, în formarea unor valori noi, ca membru al unor comunități mai largi;
- *obiectivele generale ale disciplinelor*:
  Limba şi literatura română/limbile materne ale alofonilor: înțelegerea semnificației limbii române/limbii materne în conturarea identității naționale şi în integrarea acestora în contextul culturii universale;
  obiectivele educației literare: cultivarea identității național-culturale, interesul şi toleranța pentru valorile literaturii altor popoare; evaluarea critică a textelor literare citite; evaluarea activității proprii de lectură şi celei a colegilor;
  Biologia: educarea toleranței şi atitudinii grijulii față de orice ființă vie şi față de natura ne-vie – locaş al vietăților;
  Istoria: aprecierea diferitelor puncte de vedere; cultivarea interesului pentru calitatea vieții sociale, pentru cooperare şi echilibru; acceptarea diferențelor etnice şi culturale; toleranța, onestitatea şi echilibrul; promovarea valorilor democratice şi a toleranței; manifestarea respectului față de alte rase, religii, moduri de viață;
  Limba română în şcolile alolingve: cunoaşterea regulilor şi normelor sociale de comportament a vorbitorilor limbii, tradiției, istoriei, culturii statului habitat; perceperea mesajului de pe poziția comunicării intrerculturale; motivarea oportunității de a poseda limba română ca factor culturăcomunicare în spațiul habitat; aderarea la valorile materiale şi spirituale ale poporului a cărui limbă se învață; depăşirea cadrului propriei culturi prin însuşirea celei de a doua, a treia limbă;
  Psihologia: soluționarea unor conflicte prin aplicarea metodelor speciale; priceperea de a asculta; empatie; conştientizarea personalității ca valoare supremă; loialitate; acceptarea unicității şi diversității personalității umane.

Este semnificativ sub aspectul re-integrării europene şi modul de structurare a valorilor în cadrul disciplinei şcolare. Pentru educația literar-artistică, de exemplu, este recomandată următoarea structurare a valorilor:

Valori fundamentale ale humanitasului (Adevărul. Binele. Frumosul. Dreptatea. Libertatea) – *Valori specifice creației artistice* (estetice, morale, religioase, teoretice) – *Valori contextuale* (valorile imanente şi valorile *in actu* ale operei literare) *ale operelor de literatură şi artă* (8).

5. Ratingul înalt al învățământului în sistemul de valori al societății moldoveneşti

În pofida faptului că Republica Moldova este apreciată drept cel mai sărac stat din Europa, majoritatea populației adulte are convingerea că factorul cel mai sigur de ieşire din criză este educația şi învățământul, nu redresarea economică, cum se crede în mediul politicienilor. Această convingere este confirmată de o tendință generală foarte puternică a tineretului pentru studii.

Opțiunile pentru tipul de studii este de asemenea semnificativ re-integrării europene: tinerii acordă prioritate studiului limbilor moderne europene (acceptă să comunice în sistemul de valori europene), jurisprudenței (doresc edificarea unui stat bazat pe drept şi echilibrarea cadrului legislativ național cu cel european), ştiințelor economice şi finanțelor. N-a scăzut interesul pentru profesiile domeniului artistic, filozofic, istoric, deci îşi revendică dreptul la istorie şi spiritualitate, mulți dintre ei studiind aceste discipline chiar în universități din Europa, SUA şi Canada.

6. Competitivitatea tinerilor studioşi moldoveni pe plan mondial

Un număr enorm de tineri moldoveni au cîştigat prin concurs burse de studii universitare şi postuniversitare în universitățile din Occident; la concursurile internaționale elevii şi studenții din Moldova demonstrează constant performanțe semnificative alături de colegii lor din țările înalt dezvoltate.

7. Compatibilizarea sistemelor de învățământ

Republica Moldova şi-a reconstruit sistemul de învățământ, care a funcționat în perioada interbelică, l-a dezvoltat cu valori ale sistemelor de învățământ european modern. În mare, avem un sistem de învățământ preuniversitar deschis oricăror transferuri academice, la nivel conceptual (ne-am re-integrat în învățământul formativ, edificat în perioada interbelică), curricular (teleologic,

conţinutal, tehnologic, Republica Moldova fiind pe primul loc în topul ţărilor est-europene în construcţia şi dezvoltarea curriculară) şi la cel al finalităţilor educaţionale, elevii noştri putînd să se integreze în orice unitate de învăţămînt din orice ţară europeană, la orice treaptă de învăţămînt general.

Cedăm însă foarte mult la compartimentul dotare material-financiară (care nu este o problemă a învăţămîntului ci a economiei), acest impediment fiind mereu depăşit datorită martirajului intelectualităţii pedagogice.

Noul sistem de învăţămînt asigură educaţia interculturală, comunicarea interumană şi interculturală, contribuie esenţial la soluţionarea problemelor lumii contemporane, face educaţia şi învăţămîntul mai accesibile şi mai productive; favorizează stabilirea unei economii rentabile; aplanează/elimină conflictele interetnice şi religioase etc.

CONDIŢIILE RE-INTEGRĂRII EUROPENE A ÎNVĂŢĂMÎNTULUI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Pentru o re-integrare europeană deplină şi firească a învăţămîntului ar trebui să fie repusă în actualitate experienţa interbelică a învăţămîntului românesc, care a angajat factorii social-politic (unificarea statului naţional român, consolidarea identităţii naţiunii româneşti), economic (dotarea material-financiară a şcolilor în funcţie de gradul de integrare în românitate a comunităţii locale), conceptual (s-a constituit, în procesul unei polemici ştiinţifice libere, un concept educaţional unic, de factură naţional-universală, pentru întreg învăţămîntul românesc) etc. Or, *ideea europeană* în învăţămîntul din Republica Moldova ar trebui asociată cu acţiuni strategice cum ar fi:

1. Recunoaşterea Republicii Moldova drept al doilea stat românesc.
2. Elaborarea unei doctrine politice a educaţiei, adecvate conceptului de stat naţional românesc şi *ideii europene.*
3. Re-obţinerea, re-edificarea identităţii româneşti a populaţiei băştinaşe majoritare prin educaţie şi învăţămînt: atîta timp cît sîntem marcaţi de criza identităţii şi de criza proprietăţii, deci atîta timp cît nu avem conştiinţa identităţii, voinţa noastră politică pentru re-integrarea europeană este încă slabă.
4. Re-integrarea culturală: majoritatea părinţilor şi buneilor copiilor, elevilor şi studenţilor moldoveni reprezintă generaţiile de oameni formaţi preponderent în contextul variantei sovietice a culturii ruse, care nu ne recunoaşte identitatea românească. În acest sens, tendinţa guvernanţilor de a elimina din învăţămînt românismul, inclusiv prin distrugerea şi/sau obstrucţionarea disciplinelor şcolare *Istoria românilor, Limba şi literatura română,* este şi o acţiune de obstrucţionare a identităţii poporului Republicii Moldova, iar prin aceasta – şi o acţiune antieuropeană, căci *ideea europeană* presupune activitatea social-politică, economică şi cultural-spirituală a unor comunităţi naţionale, grupuri sociale şi indivizi constituiţi ca entităţi umane.
5. Fertilizarea tuturor structurilor învăţămîntului, cercetării şi dezvoltării cu elementul tînăr, format în universităţile din Europa, SUA şi Canada.
6. Unificarea sistemului naţional de învăţămînt, fiind desfiinţat sistemul de învăţămînt cu predare în limba rusă, care este opozant re-integrării europene prin nerecunoaşterea identităţii româneşti a populaţiei majoritare şi a învăţămîntului în limba română pentru toţi cetăţenii ţării.
7. Deoarece realizarea primelor condiţii sînt dependente de factorul politic, iar acesta, în calitatea şi configuraţia sa de azi, nu se arată favorabil re-integrării europene, cea mai importantă şi poate unica condiţie a re-europenizării învăţămîntului este menţinerea şi dezvoltarea valorilor achiziţionate şi produse în perioada de constituire a şcolii naţionale în Republica Moldova.

Încheiem acest studiu printr-o definiţie a *ideii europene* dată de Al. Husar, exegetul contemporan al europenizării: *Astfel, ideea europeană prinde contur, se imune ca o idee-forţă în cultura noastră, se leagă de ideea naţională, face corp comun cu ea, o consolidează. Ideea românească devine ea însăşi un corelat al ideii europene şi nu poate fi concepută altfel decît în acelaşi larg context. Cele două idei nu sînt exclusive sau exclusiviste. În gîndirea celor mai avansate minţi ale vremii, se presupun, se absorb reciproc. Ideea europeană nu e decît ideea românească afirmată în plan european. Iar ideea românească devine ea însăşi o idee europeană prin perspectiva ce şi-o deschide pe acest plan* (p. 362).

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE:

1. *Curriculum de bază. Documente reglatoare,* Chişinău, 1997.
2. Duroselle, J. B., *L´idée de l´Europe dans l´histoire,* Paris, 1965.
3. *Ethos,* Anul I, nr.1, (1944), p. 127-128.
4. *Gîndirea*, Anul III, nr. 1-2 (1924).
5. Gusti, D., *Opere*, Vol. IV, Bucureşti, 1970.
6. Husar, Al., *Ideea europeană,* Editura Polirom, Iaşi, 1993.
7. Ornea, Z., *Studii şi cercetări,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1972.
8. Pâslaru, Vl., *Introducere în teoria educaţiei literar-artistice,* Editura Museum, Chişinău, 2001.
9. Pâslaru, Vl., *Principiul pozitiv al educaţiei,* Editura Civitas, Chişinău, 2003.
10. Văideanu, G., *Educaţia la frontiera dintre milenii*, Editura Politică, Bucureşti, 1988.
11. Vintilă, H., *Delimitări*//*Meşterul Manole,* Anul I, nr. 1, p. 3-4.
12. Voyenne, B., *Historia de la ideea europea,* Barcelona, 1970.

CĂRȚI NOI ÎN BIBLIOTECA PRO DIDACTICA

SERIA ACADEMIA

Michel Minder. Didactica funcțională. Obiective, strategii, evaluare
Editura CARTIER 2003, traducere din limba franceză: Dorin Cheifec

Realizînd o sinteză a curentelor mentalist și behaviorist și propunînd un nou concept, cel de **cognitivism operant**, autorul intenționează să depășească disputele actuale sterile, care îi dezbină atît pe psihologi cît și pe pedagogi. Dacă întotdeauna comportamentul este o realitate integrată, menționează Michel Minder, nu este mai puțin adevărat că acesta se constituie din două aspecte complementare indisociabile: *aspectul mental* (competențele, capacitățile) și *aspectul manifest* (performanțele), atît unul cît și celălalt meritînd interesul și atenția educatorului.

În această perspectivă, autorul dezvoltă un **tratat al practicii pedagogice**, care oferă un răspuns coerent și realist la o întrebare fundamentală: **cum trebuie să se predea azi?**

Michel Minder prezintă o didactică globală, adaptabilă la toate nivelurile învățămîntului, procesele de învățare fiind descrise aici în mod sistemic: de la intenții la retroacțiune, trecînd prin strategiile de motivare, de apropiere diferențiată, de reglare și de structurare.

Această didactică este axată pe o concepție funcțională, participativă și interdisciplinară a învățămîntului și conciliază într-un mod original **pedagogia interesului** și **pedagogia prin obiective**, care, dincolo de modele și de "demodări", regăsește aici un nou sens.

Didactica funcțională, concepută în mod deliberat în vederea unei utilizări practice de către profesori și viitori profesori, constituie, în același timp, o metodă de formare continuă și un manual de referință.

SERIA PLURALIA

Limba română - mijloc de integrare socială în Republica Moldova. *Editura ARC 2004*

Volumul include rezultatele unei cercetări și lucrările Conferinței "Limba română – mijloc de integrare socială", organizată din inițiativa Centrului Educațional PRO DIDACTICA, în colaborare cu Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Pedagogică "Ion Creangă" și Academia de Studii Economice din Moldova, în cadrul Proiectului "Toleranță și integrare socială. Informare și formare". Sprijinit de Fundația SOROS-Moldova, proiectul are ca *obiectiv general promovarea unei culturi a toleranței prin cunoașterea reciprocă și promovarea spiritului de acceptare a diversității, ca element esențial al unei societăți deschise*.

Prin rezultatele obținute în timpul cercetării și prin dezbaterile de la conferință, s-a urmărit sensibilizarea opiniei publice și a politicienilor privind importanța și prioritatea funcționării limbii române, propunerea unor soluții eficiente pentru problemele existente (legislația și atitudinea factorilor de decizie, funcționarea limbii române în diverse sfere sociale; atitudinea vorbitorilor alolingvi, dar și a unor nativi față de funcționarea limbii române; nerecunoașterea posedării limbii literare ca dimensiune culturală a personalității).

SERIA AUXILIA

Manualul *Să ne cunoaștem mai bine*

La sfîrșitul lui decembrie 2003, Biblioteca "Pro Didactica" s-a completat cu o nouă serie "Auxilia", primul volum fiind ediția experimentală a manualului "Să ne cunoaștem mai bine" (variantele română și rusă), elaborat pentru Cursul opțional de literatură a etniilor conlocuitoare din Republica Moldova "Educație pentru înțelegerea alterității".

Concepția cursului opțional se edifică pe cultivarea toleranței și a respectului reciproc între reprezentanții diferitelor etnii, prin învățămîntul liceal și prin pregătirea profesională a studenților de la colegiile pedagogice și universități. Cursul, conceput ca unul transdisciplinar, de istorie – geografie – antropologie culturală – entografie – folcloristică – literatură, include studiul de texte relevante pentru literatura etniilor conlocuitoare (română, rusă, ucraineană, bulgară, găgăuză). În acest context, obiectivele cognitive vor viza, în principal, informarea asupra specificului cultural al fiecărei dintre etniile menționate, iar obiectivele atitudinale vor modela comportamentul tolerant.

Spectrul larg de tehnici de abordare a textelor literare în demersul educațional, recordat la specificul acestui curs, orientează demersul didactic spre discuție și dialog, spre exprimare de opinie argumentată. Principiul psihologic dominant recomandat pentru orele respective este asertivitatea, acceptarea unui mod de viață diferit, a altor tradiții și recunoașterea valorilor spirituale ce derivă din tipare mentale specifice.

Pe parcursul semestrului doi al anului de studii 2003-2004 manualul se experimentează în 16 instituții educaționale din republică de către 24 de profesori care au frecventat un program de instruire pentru abilitare în domeniu.

Mod: Cărțile prezentate vor fi oferite ca donație cadrelor didactice incadrate în diverse programe de instruire organizate de Centrul Educațional PRO DIDACTICA și bibliotecilor școlare și publice din republică.

Coordonator Program: dr. Horiza GORAȘ-POSTICĂ

Limba Română în şcoală

www.lromana.proeducation.md

Căutare

Limba română în şcoala naţională

Limba română în şcoala alolingvă

Contactaţi-ne:
lromana@proeducation.md

Noi pe site

[redacted] - CONCURS de eseuri pentru elevi de liceu din România şi Republica Moldova

Sondaj de opinie

Cum apreciaţi actualul mijloc de informare şi comunicare prin intermediul site-ului Limba Română în şcoală?

- Foarte necesar şi util
- Necesar şi util
- Nu este necesar şi util
- Nu pot aprecia

Votează

Spune-ţi părerea pe Forum >>

Total vizitatori
803

- Concursuri de eseuri pentru elevi
- Proiecte didactice
- Strategii didactice pentru producerea eseurilor
- Sugestii de evaluare a eseurilor
- Algoritmi pentru scrierea diverselor texte (eseuri, texte argumentative şi de ficţiune)
- O listă de subiecte pentru exerciţiu
- Maxime, proverbe şi zicători pe cicluri tematice etc.
- Circa 40 de link-uri utile aranjate pe domenii de interes
- Consultaţii on-line (lromana@proeducation.md) etc.

Vizitaţi *Limba Română în şcoală*!

- Un site pentru profesorii de limba română şi elevii acestora din şcoala naţională şi cea alolingvă.
- O nouă sursă informaţională interactivă care se înscrie în suita de site-uri educaţionale lansate de Centrul Educaţional PRO DIDACTICA:

Pro Education (http://www.proeducation.md) şi *Şcoala Psihologului* (http://psiholog.proeducation.md)

Site elaborat cu sprijinul Fundaţiei Soros-Moldova

O cursă mare spre Europa

Gheorghe **RUDIC**
Institutul de Instruire Continuă

În decembrie 2003, Preşedintele Republicii Moldova a indicat, în sfîrşit, încotro se va orienta ţara – spre EUROPA. Întregii "flote" a ţării i-a fost arătată calea – din apele Bîcului, Răutului, Prutului şi Nistrului a trece şi a brăzda EUROPA!

Să încercăm să determinăm unde se găsesc corăbiile "flotilei noastre – Învăţămînt" în timpul de faţă şi în ce stare sînt pînzele lor (cele mai eficiente fiind recunoscute pînzele în formă de triunghi echilateral „puterea legislativă – puterea executivă – ştiinţa şi sociumul".

Corabia nr. 1 – Învăţămîntul primar-gimnazial şi cel liceal. Această corabie se află deja în ecluza europeană. Ea este cea mai aproape de ţintă datorită, în mare parte, reformei învăţămîntului general, realizată în cadrul proiectului cofinanţat de Banca Mondială.

În ce stare sînt pînzele?

Tiparul lor a fost proiectat corect, însă nu s-a croit tocmai un „triunghi echilateral":

- curriculumurile pe discipline, elaborate sub lozinca obiectivelor, au un conţinut mai mare decît cele precedente (matematica pentru clasele primare);
- noile manuale şcolare (alese în bază de concurs şi recomandate de Minister) la unele discipline nu rezistă nici unei critici („Ştiinţe", cl. V; „Biologia", cl. IX ş.a.);
- funcţia elaborării hărţilor de navigaţie au luat-o în mîinile lor timonierii (lucrătorii Ministerului), exercitînd la maximum puterea şi stilul autoritar, satisfăcîndu-şi astfel ambiţiile şi chiar comenzile politice (de exemplu, experimentul privind implementarea noului obiect de studiu: "Istorie. Curs integrat").

Corabia nr. 2 – Învăţămîntul mediu profesional tehnic (ÎPT). În anul 2003 această corabie a fost remorcată în uitatul port sovietic al anului 1960: modificările Legii învăţămîntului (2003) i-au privat pe absolvenţii ŞPT de dreptul de a-şi continua studiile (anual circa 20000 de adolescenţi!).

În ce stare sînt pînzele?

- Ştiinţa a făcut ceea ce trebuia să facă – cam zece teze de cercetare ştiinţifică despre dezvoltarea ÎPT în perioada de tranziţie; în anul 2003 au fost elaborate şi propuse Parlamentului Concepţia privind dezvoltarea învăţămîntului profesional şi pregătirea profesională, proiectul Legii cu privire la învăţămîntul profesional. A fost creat întreg setul de hărţi de navigaţie!
- Puterea legislativă a ignorat hărţile de navigaţie elaborate de savanţi şi reprezentanţii sociumului şi a ordonat corabiei nr. 2 să manevreze în îndepărtatul port al anilor 60!
- În anii 1995-2002 puterea executivă şi-a îndreptat acţiunile nu asupra realizării Legii învăţămîntului (1995), ci asupra activităţii piraterești desfăşurate sub drapelul „puterea ne-a fost dată doar pentru binele nostru!", adică pentru atragerea şi însuşirea investiţiilor străine, destinate ÎPT:
  - pe banii contribuabililor germani, pe parcursul a cîţiva ani, "piraţii" moldoveni, din numele ÎPT, i-au însoţit pe funcţionarii de stat şi administratorii şcolilor profesionale pe pămînturile Germaniei, fără a lăsa în ÎPT nici o urmă!
  - Proiectul TACIS (în valoare de 1,5 mln. euro, mijloace alocate reformării sistemului ÎPT), a fost „monopolizat" de Minister. Produsul invizibil al acestui proiect – circa 80% – aparţine experţilor-funcţionari de stat din Moldova!
  - actualmente finisează „realizarea cu succes" a proiectului suedez, în cuantum de 10 mln. coroane. În loc de module pentru pregătirea profesională a adulţilor se fac tentative de a propune un „produs novator" – programe compilate!

Funcţionarii de stat nu au nevoie de hărţile de navigaţie elaborate, ci de altele şi sînt gata să le conceapă singuri.

Corabia nr. 3 – Învăţămîntul superior. Din anul 1995 această corabie, conducîndu-se de hărţi de navigaţie din anii 70, se deplasează într-un perimetru restrîns, mai mult staţionînd.

Din 1995 şi pînă în iulie 2003 pe această corabie a fost efectuată o debarcare – *tehnicumurile* moştenite s-au transformat în *colegii* cu statut de învăţămînt superior de scurtă durată! Opt ani nimeni nu a ştiut ce prezintă respectivele instituţii de învăţămînt şi ce-i de făcut cu ele? În sfîrşit, nodul a fost dezlegat – s-a decis ca acestea să revină în sistemul învăţămîntului profesional, reparti-

zîndu-li-se teritoriul şcolilor profesionale polivalente, iar şcolile profesionale polivalente să fie numite şcoli de meserii, fiind "aruncate" în secolul trecut! (Amendamentele la Legea Învăţămîntului din 2003).

Astfel, din 2003 pe corabie s-au instalat doar instituţii de învăţămînt superior.

În ce stare sînt pînzele?

În prezent în republică se resimte o serioasă insuficienţă de specialişti în domeniul elaborării hărţilor de navigaţie pentru învăţămîntul superior – nu dispunem de potenţial ştiinţific. Acest vacuum profesional este umplut de persoane cu spirit de iniţiativă, stimulate de investiţiile diferitelor proiecte – TEMPUS, SOROS etc.:

- unii savanţi-pedagogi se grăbesc să copieze hărţile de navigaţie pentru învăţămîntul superior analogic învăţămîntului gimnazial;
- profesorii universitari (savanţi în diferite domenii – istorie, tehnică, biologie etc.) la fel încearcă să elaboreze noi hărţi de navigaţie.

Lasă de dorit şi situaţia la capitolul „pînze" cu componentele sale legislative, deoarece în Republica Moldova:

- funcţionează învăţămîntul superior de o singură treaptă, ceea ce nu este în consonanţă cu Procesul de la Bologna, care prevede învăţămîntul superior de două trepte;
- Legea stabileşte „suprastructura" învăţămîntului superior – învăţămîntul postuniversitar (învăţămînt mai superior decît învăţămîntul superior!), cu un element birocratic pe fundalul învăţămîntului superior naţional – Comisia Superioară de Atestare.

Pentru integrarea în Europa "flotila" noastră are nevoie de încă o corabie – **Corabia nr. 4 – Sistemul învăţămîntului continuu.** Această navă este deocamdată în stadiu de proiectare, la care participă mai multe grupuri, dar amiral poate fi numit Institutul de Instruire Continuă (Însuşi Creatorul i-a hărăzit să se ocupe de aceasta!). În anul 2004 la Institutul de Instruire Continuă, prin concursul Ministerului Educaţiei, Universităţii Pedagogice de Stat „I. Creangă" şi al unor instituţii de învăţămînt superior din Spania şi Suedia, a apărut prima rîndunică – cursul „Management educaţional" în cadrul instruirii continue a directorilor de şcoli, cu utilizarea tehnologiilor pedagogice şi informaţionale contemporane on-line.

„Poarta în Europa" este acea strîmtoare prin care trebuie să treacă cele patru corăbii ale "flotilei naţionale" numite "Învăţămînt". Ce-i de făcut? Pentru început – foarte puţin, doar să conştientizăm şi să acceptăm cîteva idei înţelepte:

1. Leonardo da Vinci:
   - *„Ştiinţa este comandantul de oşti, iar practica sînt soldaţii".*

În mod evident, este necesar un puternic centru ştiinţific pentru elaborarea hărţilor de navigaţie în perioada de tranziţie, care ar funcţiona nu în baza „colaboratorilor titulari", ci a „grupurilor de creaţie".

- *„Cel îndrăgostit de practică, însă fără ştiinţă, este aidoma cîrmaciului, urcat pe corabie fără cîrmă şi compas: el nicicînd nu este sigur încotro pluteşte".*

Pentru aceasta, trebuie eliminate prioritatea practicii şi diletantismul:

– pe de o parte, pericolul îl constituie pretinşii experţi din rîndul ex-funcţionarilor de stat sau al celor în exerciţiu, care reprezintă republica în organizaţii şi structuri internaţionale, în proiecte şi comisii;
– pe de altă parte, să fie supuse unei riguroase expertize ştiinţifice ideile unor savanţi din diferite sfere (extrapedagogice), care, abandonînd investigaţiile în propriul domeniu, încearcă să propună strategii educaţionale pentru ţară! Ei sînt siguri de faptul că în secolul XXI un oarecare dricar Bell poate inventa telefonul cu disc. Pentru Dumnezeu! Lumea e plină de telefoane mobile... sau poate „cizmarul trebuie să repare aceleaşi cizme?!"

2. Diderot:
   - *„A spune unor oameni adevărul e ca şi cum ai îndrepta o rază de lumină într-un cuib de bufniţe. Lumina le va orbi, stîrnind un ţipăt de indignare. Dacă oamenii ar fi ignoranţi doar pentru că nu au învăţat, atunci, posibil, ei ar mai putea fi învăţaţi; însă orbirea lor înseamnă sistem şi putere."*

Este imperios ca aparatul executiv să treacă de la forma veche de dirijare la cea nouă, bazată pe un management eficient (un diriguitor de formaţie veche găseşte o sută de cauze care nu-i permit rezolvarea problemei, managerul găseşte o sută de mijloace de rezolvare a acesteia!). Un conducător modern trebuie să aibă studii manageriale şi nu doar experienţă de administrator sovietic.

3. Seneca:
   - *"Corabia care nu-şi cunoaşte portul de destinaţie nu va avea vînt prielnic".*

E timpul să reparăm pînzele şi să ne îndreptăm cu toată viteza spre Europa! Fie ca Destinul să ne zîmbească şi să ne ajute Dumnezeu!

Europa

Cu mai bine de-un secol în urmă, pe când încă nu se ştia că Europa e de fapt un construct cultural, un vis intelectual cu ochii deschişi, "a heap of broken images", o copie într-o lume fără originale, artiştii încercau să evadeze din marea fortăreaţă acoperită de fum de cărbune şi sfâşiată de războaie, conflicte sociale, mediocritate burgheză. Ce era Europa pentru Rimbaud? O baltă lincedă în care corabia lui beată se-mpotmoleşte într-un mil reacţionar şi şovin. Pentru Gauguin? O ţară a ceţurilor şi-a lipsei de culoare. Mallarmé îşi dorea "să fugă departe", după ce citise toate cărţile, ca să-şi vindece cumva tristeţea cărnii. Chiar şi acel "anywhere out of this world" al lui Baudelaire însemna, de fapt, "oriunde, dar nu în Europa". Înspăimântătoarea Europă. Crudă, blazată, bătrână Europă. Unde puteai fugi, unde mai puteai afla adevărata viaţă, adevărata sevă, adevăratele culori? În Africa, firește, în Tahiti, firește. În vinul roşu. În haşiş, în dereglarea sistematică a tuturor simţurilor. Totul era să scapi de emblema Europei acelei vremi: raţiunea mecanicistă, stupidă, uniformizantă a lumii burgheze. Ce coşmar hidos avea să producă acea lume de taţi de familie crescuţi în cultul progresului şi al armoniei universale? N-avea să treacă jumătate de secol până când aveai să te vadă că, în definitiv, dacă Rimbaud fugise în Africa, o făcuse alungat de o teribilă profeţie: "O, inimă, ce-nseamnă mări de sânge...". Nu-mi pot reprima sentimentul că, în felul lor, toţi aceşti mari artişti ştiau ce avea să fie, în secolul următor, la Ypres şi la Verdun, presimţeau Stalingradul şi coasta Normandiei, vinovăţiile de tancuri din stepa rusă, îngrozitoarea vânătoare de submarine, ruderea de pe faţa pământului a oraşe întregi, a mii de monumente istorice străvechi, biblioteci şi catedrale. Ştiau, în felul lor, căci le cunoşteau *in nuce*, despre "logica" nazistă ce a dus la Holocaust, despre "armonia" sovietică ce a creat ororile lagărului socialist. La fel au ştiut Kafka şi Trakl, Dostoievski şi Unamuno. Crima rece, ştiinţifică, "pentru binele umanităţii", ingineria socială, experimentele pe cea mai concretă piele umană, ca şi cele pe pielea unor enorme populaţii terorizate au dominat până de curând Europa, şi ecourile lor nu s-au stins încă. Până nu ne asumăm această faţă a marelui nostru continent spiritual, nu avem dreptul să-i (re)vedem, (re)memorăm, (re)construim splendoarea şi măreţia.

Şi chiar înţelegând că avem în noi, ca europeni, responsabilitatea pentru atrocităţile secolului trecut şi datoria de a nu le uita şi a nu le repeta, încă nu sîntem deplin îndreptăţiţi să ne celebrăm europenismul. În orice caz, nu oricum. Valurile de relativism cultural, de multiculturalism şi de corectitudine politică din ultimele decenii, produse de ineluctabila noastră alunecare spre o lume postmodernă, ne-au deprins, în ciuda exagerărilor şi aspectelor lor uneori caricaturale, să fim circumspecţi în privinţa afirmării drepturilor noastre de întâi născuţi într-o mare cultură. Dacă filozoful grec citat de Diogenes Laertios putea spune cu trufie: "Sînt fericit că m-am născut om şi nu animal, bărbat şi nu femeie, grec şi nu barbar", astăzi aceste discriminări par ele însele un atribut al barbariei. Căci, în definitiv, Europa e departe de a fi o insulă izolată a spiritului, asemeni Laputei lui Swift sau Provinciei Pedagogice a lui Goethe, în care cultura înaltă, "tot ce s-a spus şi s-a gândit mai elevat de-a lungul istoriei" (după definiţia lui Mathew Arnold), luminează totul cu o lumină orbitoare. Şi nu este nici o utopie noocratică şi joculatorie, ca în "Jocul cu mărgele de sticlă" al lui Hesse. Tradiţia noastră greco-iudaică e, de fapt, alcătuită din mult mai multe fire întreţesute, care duc spre lumile învecinate sau aflate "peste mări şi ţări". Scrierea noastră e feniciană, calendarul nostru e asirian, "invenţiile" noastre sînt chinezeşti, în cosmarurile noastre apare monstrul Humbaba, sîntem toţi copiii potopului universal. Europa e un concept pisloi şi relaţional, o construcţie mentală complexă, un sentiment contradictoriu, în care dragostea şi ura de sine converg. Dar în acelaşi timp a cădea în relativism total, a susţine că toate culturile au produs echivalenţi valorici ai lui Homer, Shakespeare şi Cervantes e la fel de imatur şi stupid ca şi a fi un europocentrist pur şi dur, care nu jură decît pe amintitele "genii ale spiritului uman".

Sînt mîndru că sînt om pentru că sînt *şi* animal; că sînt bărbat fiindcă sînt *şi* femeie; că sînt grec *tocmai fiindcă* barbarul din mine e atît de plin de viaţă. În acelaşi fel sînt mîndru că sînt european. A fi european înseamnă pentru mine nu a fi bun (mai bun decît alţii), ci a fi complex, a fi un personaj complicat, plin de contradicţii interne, dar în stare să le recunoască şi să le concilieze. Marea tradiţie europeană mi-a ghidat întreaga viaţă, la fel ca şi revolta împotriva ei. Dar a vorbi despre Europa e la fel cum vorbeşti despre America sau Asia: ce frază poate să cuprindă toată realitatea lor? Şi chiar ce carte, ce monumentală enciclopedie? Există multe Europe, diseminate în timp şi în spaţiu, o confederaţie multidimensională de Europe. Cu care dintre ele sînt solidar? Pe care le urăsc? Unele sînt reale ca un pumn de ţărînă din care cresc fire de iarbă, altele virtuale, fantomatice, bîntuindu-ne imaginarul. Chiar a existat lumea antică, în care Europa mi era mai mult decît o nimfă răpită de Zeus pe spinarea eternului taur cretan (poate cel mai durabil simbol al vechiului continent)? A existat strania lume a lui Arthur şi-a fiu Lancelot, plină de arabi şi miracole, barbară şi stridentă colorată ca un joc de strategie pentru computer? Libertina lume a lui Fragonard? Eroica lume a lui Napoleon, populată parcă numai de soldaţi de plumb? Lumea de peliculă alb-negru, înecată şi plină de pete, a lui 1900, cu trăsuri şi inşi cu joben? Cine ştia că lumea nu există decît de cîteva minute, dar că toţi am venit pe lume cu grefe de memorie falsă? N-am să mă rătăcesc în aceste caverne şi labirinturi, specifice, după Hocke, gîndirii lui *Homo Europaeus*. Relaţia mea cu Europa este mai aleasă cea cu Europa de azi, deloc mai reală, de altfel, decît cele precedente, dar în acelaşi timp cea mai concretă pentru mine, căci e singura prin care mi s-a îngăduit să-mi port, în realitate ca şi în vise, paşii.

Mircea CĂRTĂRESCU

are forma creierului meu

O Europă cu mai multe viteze, s-a spus. O Europă frîntă în două, timp de decenii, de un zid stupid din beton şi din sîrmă ghimpată, s-a spus. Dar cînd zidul concret (măcar pe porţiunea lui ce despărţea cele două Berlinuri) s-a prăbuşit, s-a putut vedea limpede că el nu despărţea zone geopolitice mai mult decît despărţea zone mentale. Dovadă că nici azi Europa nu este una şi nu va fi multă vreme, nici măcar cînd toate statele imaginarului Est vor fi integrate în Vestul imaginar. Căci în fantasmele minţii noastre există şi Europele lui Huntington, ciocnindu-se şi străinindu-se asemeni unor plăci tectonice de-a lungul graniţei catolicism/protestantism – ortodoxie, şi Europele lui Goethe şi Thomas Mann, ce opunemu Nordul cerebral şi auster unui Sud dionisiac...

Trei clişee, trei ficţiuni verbale, trei fantezii aproape sexuale întinzînd şi azi peste uriaşa peninsulă ce se naşte în Urali. Nu ştiu dacă le secretăm sau le fabricăm permanent, dacă ele ne închid în alte "lagăre" infantilizante şi liniştitoare sau dacă plutim pe ele ca pe nişte salvatoare plute ale Meduzei: Europa de Vest, Europa Centrală şi Europa de Est. Civilizaţia, nevroza şi haosul. Prosperitatea, cultura şi haosul. Raţiunea, subconştientul şi haosul. Într-o discuţie pe care-am avut-o acum cîţiva ani, la Tîrgul de carte din Frankfurt, cu un editor german, acesta mi-a spus că e interesat de autorii din Europa de Est. I-am răspuns imediat că eu, personal, nu mă consider unul dintre ei. "Aveţi dreptate", mi-a răspuns editorul, "dumneavoastră, ca român, sînteţi din Europa de *Sud-Est*"... Minunată precizare. Superbă subîmpărţire a unei subîmpărţiri. Rămîi la locul tău, îmi spunea de fapt, prin aceasta, afabil, editorul. Rămîi în ghetoul tău. Exprimă-ţi bucăţica ta de istorie (Sud-)Est-europeană. (...) Mîndreşte-te cu dizidenţa ta din perioada comunistă. Lasă-ne pe noi să scriem despre dragoste, moarte, fericire, agonie şi extaz. Lasă-ne pe noi să facem avangardă, să inovăm, să respirăm normalitate culturală. Singura ta şansă e să exprimi mica ta lume exotică la o mică editură care, eventual, te-ar putea, aici, la noi, accepta. Fiindcă, în definitiv, cui îi pasă? Pe cine interesează? Ai de ales: întăreşte clişeele noastre dragi sau dispari.

Reiau, aici, răspunsul pe care l-am dat atunci: nu sînt un autor din Estul Europei. *Nu* recunosc împărţirea Europei în cele trei zone, nici geopolitic, nici cultural, nici religios, nici în vreun alt fel. Visez o Europă diversă, dar nu schizofrenă. Eu nu l-am citit pe Musil văzînd în el un ruminativ din Kakania, ci un prinţ al spiritului european. Nu-mi pasă în ce ţară a trăit şi a scris André Breton. Nu ştiu unde se află pe hartă Kievul lui Bulgakov. Eu nu i-am citit nici pe Catullus, nici pe Rabelais, nici pe Cantemir, nici pe Virginia Woolf de pe vreo hartă, ci din bibliotecă, unde cărţile sînt aşezate una lîngă alta. Cărţile mele nu sînt străbătute de cine ştie ce oiţe din folclorul românesc sau de mătăniile ritului ortodox, ci de stelele dantesti, de compasul lui John Donne, de lancea lui Cervantes, de gîndacul lui Kafka, de madelaina lui Proust, de calcanul lui Günther Grass. Nu mă simt în concurenţă doar cu autorii români sau doar cu bulgarii, ruşii, sîrbii, cehii sau polonezii din preajmă, ci cu scriitorii de pretutindeni pe care-i admir şi-i iubesc. Sigur, subiectele mele pot fi, prin forţa lucrurilor, româneşti, recuzita românească, limbajul cu inflexiuni ale spaţiului meu psiho-lingvistic, dar temele mele nu pot fi altele decît marile teme ale tradiţiei europene, aceleaşi la Euripide şi la Joyce. Influenţele care mi-au hrănit atît poezia cît şi proza (dar în primul rînd *meditaţii*, care, scria George Enescu, e principala îndeletnicire a artistului) au fost mai ales cele ale marii literaturi moderne a secolului precedent, atît străină cît şi românească, pentru că tradiţia modernităţii româneşti, din fericire, este la fel de complexă şi exuberantă cu oricare alta din Europa. Scriitorii români care-au reuşit să traverseze barierele de mentalitate dintre Vest şi Est (confirmîndu-le, într-un fel, prin aceasta) s-au dovedit stele de primă mărime pe cerul culturii europene: Tzara, Ionesco, Cioran. Dar foarte mulţi alţii – cîţiva în mod sigur mai valoroşi – au rămas încîlciţi în capcana dulce a unei limbi cu o expresivitate infinită, dar tocmai de aceea intraductibilă: Urmuz, Arghezi, Blaga, nişte simpli necunoscuţi. Cu tot respectul pentru ei, nu vreau să le împărtăşesc soarta. Nu vreau nici să devin "românul de cervicin", invitat stereotip să-şi reprezinte ţara la colocvii şi simpozioane. Nu am nimic de reprezentat în afară de mine însumi, de patria scrierilor mele. Aş putea fi portughez, estonian sau elveţian. Aş putea fi bărbat sau femeie, grec sau barbar. Textura scrierilor mele ar fi, firesc, alta mereu, dar spiritul lor ar rămîne mereu neschimbat. Căci Valéry nu greşea cu totul cînd afirma că toate poemele scrise vreodată ar putea fi atribuite unui singur poet atemporal, nimeni altul decît spiritul creator. Nu merg chiar aşa departe, dar mi se pare limpede că există ceva ce subîntinde (tautologic) toate scrierile ce ar putea fi subsumate culturii înalte, oriunde ar fi ele scrise şi oricît de contaminate ar fi cu alte tipuri de cultură: spiritul european. Din acest punct de vedere Márquez este european, Pynchon este european, Kawabata este european. Poate că nu în atitudine şi în ideologie, dar în mod sigur în marele subconştient colectiv al operei de artă, în "filozofia" acestui domeniu al cunoaşterii, aşa cum a fost el întemeiat de anticii greci. În presupoziţii, în ceea ce nu este exprimat dar este determinant pentru o scriere literară.

Gîndirea postmodernă se străduieşte să arate, de cîţiva decenii încoace, că nu este în regulă cu arta înaltă: aroganţa, autarhia, elitismul ei. Închiderea în muzee, îndepărtarea de viaţa nemijlocită. Într-un strălucitor eseu, Walter Benjamin arăta cum "aura" operei de artă se stinge în epoca în care ea poate fi reprodusă mecanic. Toate acestea sînt adevărate. Arta înaltă a meritat "afrontările" de odinioară ale lui Duchamp – urinoarul expus pe un soclu în muzeu şi mustăţile Giocondei – şi merită astăzi agresiunile nenumăratelor feluri de artă contemporană, din ce în ce mai "populară" şi mai randomizată. Dar spiritul european al străvechii tradiţii greco-iudaice nu se alterează prin aceste mezalianţe, ci primeşte un sînge proaspăt absolut necesar. Gioconda cu mustăţi nu are nici un sens decît prin raportare la adevăratu, eterna Gioconda, pe care n-o înjoseşte, ci o face să strălucească mai departe. Valul de cultură populară a "americanizării", de care se teme atîţia, nu este sfîrşitul artei mari, ci ocazia ei de a face surfing pe creasta acestui val. În cinda transformării artei în *show-biz*, în spectacol de-o zi, insuflă cu încăpăţînare că pînă şi-n lumea de azi o solidă cultură artistică îţi dă un avantaj incalculabil asupra armatelor de artişti mediocri şi anonimi care hrănesc un public drogat cu *advertising* şi televiziune.

Există un mare număr de Europe în spaţiu şi în timp, în vise şi în amintiri, în real şi în imaginar. Eu îmi revendic doar una dintre ele, Europa mea, uşor de recunoscut prin faptul că are forma creierului meu. Şi are această formă pentru că aşa m-a modelat chiar de la început, dupâ chipul şi asemănarea ei. Pe suprafaţa lui sînt încreţituri şi pliuri adînci, zone moloxii şi zone senzoriale, arii ale vorbirii şi arii ale înţelegerii. Dar nu sînt nicăieri ziduri de beton, cortine de fier, frontiere.

Flueraş literar. Înţelesuri în pixeli,
Editura Humanitas, 2003

Rubrică realizată cu sprijinul Fundației SOROS-Moldova și al Guvernului Statelor Unite ale Americii

Guvernul SUA nu poartă responsabilitate pentru conținutul materialelor publicate.

Toleranța, un imperativ al normalității

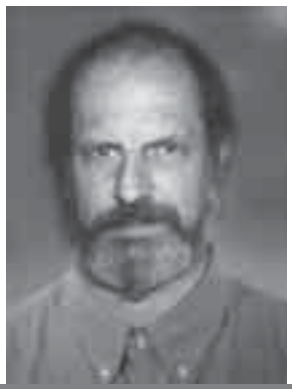

Vsevolod **CIORNEI**

publicist

De la o vreme încoace ne-am pomenit cu toții că trăim – *de jure* – în condițiile democrației. Adică, în linii mari, cadrul legislativ este democratic, formal avem la îndemînă tacîmul democratic tradițional – pluripartitism, alegeri libere, presă liberă, libertatea opțiunii etc. *De facto* însă exercițiul democratic nu ne reuşeşte şi izbutim să întoarcem pe dos decenta noastră legislație – şi o facem prin simpla ei aplicare. Şi nu numai la nivelul cel mai de sus, al clasei politice, care la noi este, în fond, autodidactă şi învață din mers alfabetul acestei meserii de la frontiera cu arta. Şi noi, cei de jos, cei care îi alegem, învățăm democrația din mers, şi trebuie să recunoaştem că mersul acesta nu este chiar cel mai rapid din lume. Şi cînd te gîndeşti că în anii totalitarismului democrația ni se părea un fel de formulă magică, necesară şi suficientă pentru ca de la un moment dat, dintr-o bună zi, să începem a trăi mai decent şi mai civilizat.

Dar se vede că moştenirea anume acelui totalitarism ne împiedică să ne integrăm din prima (a doua, a treia…) în circuitul convieţuirii pe principii democratice. Ba chiar, în virtutea etatismului paternalist de atunci, ne resemnăm cu o oarecare satisfacție în a da toată vina pe clasa politică – conform schemei simple: ei, politicienii, sînt răi, de aceea avem probleme. Noi sîntem buni, dar conducătorii sînt răi. Uitînd că, de fapt, conducătorii sînt cei aleşi de noi, adică tot un fel de "noi", şi nici nu încercăm să ne punem întrebarea: dar ce-am face noi în locul lor?

De fapt, pe nişte căi retorice cam întortocheate am ajuns la tema-cheie, la piatra de temelie a democrației: toleranța. Căci secretul toleranței anume în asta rezidă – în capacitatea de a te situa imaginar în locul altuia şi a încerca să înțelegi de ce crede ceea ce crede şi procedează cum procedează. Deocamdată am intrat în democrație prea preocupați de noi înşine pentru a mai observa că mai este nişte lume prin preajmă, iar dacă o observăm – o facem doar cu suspiciunea că atentează la libertatea şi identitatea noastră.

Probabil că nu prea ne-am lămurit cu principiile de bază ale acestui mod de convieţuire care, deşi are şi el metehnele sale, este recunoscut drept cel mai bun din cîte au existat pînă acum pe glob. Deşi, pentru asta nu e nevoie de studii sofisticate şi de cunoaşterea profundă a filozofiei şi politologiei – e suficient să apelăm la sentințele elementarului bun-simț, transmise de secole prin viu grai, iar acum şi prin toate mijloacele tehnice ale modernității. "Trăieşte şi lasă-i şi pe alții să trăiască", "Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face" – ca să le pomenesc doar pe cele mai vehiculate care denotă spiritul de toleranță al poporului şi, în consecință, disponibilitatea sa de a se integra în aria democrației occidentale clasice. Dacă mai răscolim prin textele tipărite din lume, mai găsim că "Democrația înseamnă să presupui că şi celălalt s-ar putea să aibă dreptate".

Deocamdată însă chiar şi minţile oleacă mai luminate şi mai şcolite de pe la noi se lasă greu deprinse cu aceste imperative fără de care democrația este doar o lozincă. La noi toate polemicile sînt pe viață şi pe moarte, propriul punct de vedere fiind sacru încît nu poate fi atins nici cu o floare, darămite cu o îndoială! Deşi, în virtutea feluritelor circumstanțe, de regulă, nu prea ne putem lăuda cu multă carte şi experiență de viață, şi totuşi întîlnim la tot pasul deținători ai adevărului în ultimă instanță care tună şi fulgeră împotriva celora care nu că îl contestă, ci măcar afirmă că n-ar strica să fie verificat. Înarmați cu nişte fragmente de adevăr, nu încercăm

într-un mozaic care să reprezinte întrucîtva realitatea, ci pretindem, fiecare cu frîntura lui în calitate de stindard, că anume ea o reprezintă.

Purtăm doar o vină relativă pentru acest nărav contraproductiv. Am trăit – mulți dintre noi și multă vreme – într-o societate în care toate adevărurile erau servite de-a gata, definitive, invariabile, incontestabile, și tot ce era altfel era minciună, urzeală dușmănească și tot așa pe aceeași linie. Această convingere că adevărul este numai unul și că tot ce nu seamănă cu el este periculos și dăunător pare să fi intrat dacă nu în codul genetic, apoi cel puțin în rutina gîndirii și comportamentului.

Și cînd afirmăm acum că vrem să ajungem departe, să ne integrăm în comunitatea civilizației mondiale și elaborăm fel de fel de planuri economice, ar fi cazul să ne gîndim că nu ne va reuși mare lucru, dacă nu vom face din toleranță un element de bază al modului nostru de viață și de a fi. Istoria și geografia au îngrămădit pe bucățica asta de pămînt lume foarte diferită din punct de vedere etnic, plus toate celelalte diferențe care se întîlnesc pretutindeni – sex, generație, religie, tradiție, meserie… În aceste condiții putem trăi, în fond, în conformitate cu două scenarii – ori ne tolerăm reciproc, ori luptăm în permanență unii contra altora, adică toți contra tuturora. Ce iese din războiul tuturora contra tuturora se cam știe din istorie, și nu numai din cea antică.

Toleranța este unica alternativă a autodistrugerii. Este chiar o atitudine care armonizează cu tradițiile creștine, preponderente la noi – deși în ultima vreme și creștinismul nostru dă semne alarmante de intoleranță. Și în general, toleranța se înscrie în felul nostru de a fi de-a lungul istoriei, înainte de a ne subordona conștiința unei ideologii care se pretindea atotștiutoare. De veacuri această bucată de pămînt care s-a constituit acum într-un stat a fost un fel de tărîm al interferențelor. Și la fel ca în toate zonele similare, coexistența pașnică se baza pe suportarea reciprocă, adică pe aceeași toleranță. Mai mult decît atît, în aceste zone s-a constituit, înainte de a ajunge la modă în lumea globalizată, identitatea multiplă, cea care îi oferă individului posibilitatea de a aparține concomitent cîtorva comunități. Satele din Moldova sînt toate niște enclave, întratît de mozaical este desenul etnic pe hartă – localitățile populate de etniile conlocuitoare sînt semănate printre cele populate de moldoveni. Talmeș-balmeșul nostru lingvisitc este tot o dovadă a toleranței și a interferențelor necomplexate (și limba vorbită de ruși din Moldova e alta decît cea a moscoviților). Și obiceiurile, și stilurile de comportament denotă înclinarea nativă și firească spre toleranță reciprocă. Firește că există și contradicții, și ciocniri de interese – dar acestea există și în comunitățile omogene (căci orice omogenitate este doar aparentă). Dar esențialul este că acestea nu predomină ansamblul principiilor de coexistență axate pe toleranța reciprocă. Deci, aici, la noi, cultivarea toleranței n-ar însemna importarea ei de undeva de pe aiurea și adaptarea la condițiile locale, ci doar reamintirea, cristalizarea și modernizarea unor practici existente de multă vreme.

Toleranța noastră nativă pur și simplu ar trebui eliberată de igrasia unor ideologii războinice și "unice". Fondul toleranței la noi există – poate chiar la nivel de cod genetic. Trebuie doar să-l redescoperim de sub molozul formulelor exclusiviste și al rigidităților categorice. Dar nu este chiar atît de simplu cum ar părea. Pentru că aceste clișee comportamentale au pătruns, totuși, adînc în fibrele mentalității colective și ale celor individuale. Ele s-au substituit cu abilitate principiilor firești și oamenii deseori persistă în eroare cu convingerea că militează pentru o cauză nobilă și dreaptă.

Această revenire la toleranță este parcă simplă și totodată complicată. Căci mai există și comoditatea inerției de a exista în niște tipare care, cu toate metehnele lor, au intrat în obișnuință, iar teama de neprevăzut ne împiedică să le spargem. În plus, lupta pentru apărarea adevărului absolut s-a cam profesionalizat – și în politică, și în știință, și în cultură, și în alte domenii există colectivități întregi care își primesc solda pentru că "stau de strajă adevărului adevărat", cînd, de fapt, doar îi atacă pe cei care au un alt punct de vedere sau măcar pun la îndoială unele aspecte ale realității dintr-un alt unghi de vedere decît cel agreat de finanțator. În fond, este vorba de mercenarii intelectuali pentru care problema adevărului, alternativelor, unicității sau diversității nici nu se pune.

În aceste condiții contează ceilalți, căutătorii "neprofesioniști" ai adevărului. Și miza cea mare se pune pe tinerii, care nu au handicapul acestor inerții psihologice în fața unei lumi care este o paradă a diversităților ce se tolerează reciproc. Ei sînt deschiși spre o asemenea atitudine și este greu de spus dacă cei maturi ar trebui să-i învețe a fi toleranți sau să învețe de la ei toleranța. Tinerii sînt mai mobili, mai deschiși spre lume, mai receptivi la ceea ce e nou și altfel. Ei sînt predispuși spre practicarea toleranței nu ca un principiu învățat la școală, ci ca pe un fel firesc de a exista pe lume – existența fiecăruia fiind în mod inevitabil o coexistență cu ceilalți. Și s-ar putea presupune – cu optimism – că sechelele societății vechi ale luptei permanente nu se vor lipi de conștiințele lor orientate spre dialog și colaborare.

Și atunci acest imperativ al modernității – toleranța – va deveni și la noi un element firesc al vieții cotidiene la toate nivelurile ei, de la prăvălia din colțul străzii la marea politică.

Copilul cu deficienţe de auz şi şcoala de cultură generală

Eudochia **BRAŞOVEANU**

Şcoala specială nr. 12, mun. Chişinău

În corespundere cu Programul Naţional de dezvoltare a învăţământului în Republica Moldova, părinţii unor categorii de copii cu disabilităţi nepronunţate au posibilitatea de a alege forma de studiere. Foarte multe familii în care se educă un copil cu deficienţă de auz lejeră preferă şcoala de cultură generală.

În ţara noastră, în lipsa unui program naţional de integrare pentru elevii cu cerinţe educaţionale speciale (CES), copiii cu deficienţe de auz lejere frecventează şcolile obişnuite, însă fără pregătirea şi suportul necesar, ceea ce generează apariţia unui şir de dificultăţi.

Din concepţia „educaţiei integrate" reiese că nu este suficient să susţinem copilul cu CES pentru a putea răspunde imperativelor şcolii, ci urmează să introducem schimbări în sistemul de predare (metode şi forme), în relaţiile dintre elevi şi profesori, în curriculum, pentru ca, în final, şcoala să realizeze principiul „educaţiei pentru toţi".

Direcţia Învăţământ special a Ministerului Educaţiei contribuie la elaborarea, realizarea şi perfecţionarea concepţiei dezvoltării învăţământului special din republică, fiind înregistrate acţiuni şi tentative accentuate de racordare a acestuia la standardele mondiale. Pînă în prezent însă nu sînt elaborate principiile, formele, metodele de integrare a copiilor cu anomalii nepronunţate în sistemul şcolar de cultură generală. Astfel, procesul de integrare creează situaţii dificile atît pentru copiii cu CES cît şi pentru profesori. Există totuşi şanse reale pentru a aplica învăţământul integrat în condiţiile ţării noastre în pofida tuturor impedimentelor în derularea procesului de implementare şi susţinere a acestui tip de învăţământ. Este oportun ca Ministerul Educaţiei, susţinut de Guvernul Republicii Moldova, să elaboreze un program naţional de promovare a integrării şcolare şi sociale în comunitate a copiilor cu CES.

Deficienţa auditivă este gravă nu atît prin tipul, forma de manifestare cît, mai ales, prin influenţele negative asupra proceselor de percepere a sunetelor necesare formării şi dezvoltării normale a vorbirii, limbajului, gîndirii copilului. Ceea ce-l caracterizează, în primul rînd, pe copilul cu deficienţe de auz este vorbirea: bogăţia vocabularului, intensitatea vocii, expunerea etc. Copilul cu deficienţe de auz foloseşte simboluri verbale saturate cu elemente vizuale; operaţiile logice (analiza, sinteza, abstractizarea, generalizarea, comparaţia) se desfaşoară în prezenţa suportului intuitiv. Memoria cognitiv-verbală se dezvoltă mai lent, în timp ce memoria vizual-motrică şi afectivă – mai repede.

Imaginaţia şi capacitatea de a crea noi reprezentări dovedesc, la rîndul lor, evidente influenţe ale dominanţei vizual-motorii în asimilarea informaţiei.

Succesul instruirii unui copil cu deficienţe de auz în şcoala obişnuită depinde de cunoaşterea de către profesor a particularităţilor psihofiziologice, a personalităţii în ansamblu, şi de elaborarea unui program de intervenţie individualizat. Cunoaşterea particularităţilor psihofiziologice ale copilului cu CES, precum şi stabilirea diagnosticului diferenţial, au la bază (pe lîngă indicii de natură etiologică) şi o serie de metode ştiinţifice.

În categoria metodelor şi mijloacelor accesibile tuturor categoriilor de cadre didactice pot fi incluse următoarele:

1. Observaţia

În momentul observaţiei, accentul trebuie pus pe:

- manifestările de conduită, inclusiv cele implicate în variate activităţi de joc, învăţare sau muncă;
- manifestările de comunicare (conduitele verbale şi scrise);
- manifestările neurovegetative sau rezonanţele vegetative ale activităţii psihice (modificarea bătăilor inimii, respiraţiei, înroşirea feţei, paloarea, tremurul vocii etc).

Irina **VOLCINSCHI**

Şcoala specială nr. 12, mun. Chişinău

2. Convorbirea, prin intermediul căreia se pot obține informații despre motivele, aspirațiile, interesele, trăirile interlocutorului.

Reuşita convorbirii depinde de gradul de sinceritate stabilit între interlocutori, iar valoarea informațiilor culese este asigurată de climatul de securitate şi încredere în care se desfăşoară discuția.

3. Analiza produselor activității oferă date cu privire la interesele, aptitudinile şi capacitățile elevului, concretizate în ceea ce produce în cadrul activităților şcolare şi extraşcolare, informații despre viața psihică, despre imaginația şi creativitatea acestuia.

Pot fi considerate produse ale activității: creațiile literare, desenele, modalitățile proprii de rezolvare a unor probleme, compozițiile sau obiectele realizate la orele practice. În analiza acestora se urmăreşte, în special, spiritul de independență, bogăția vocabularului, capacitatea de reprezentare şi de aplicare a cunoştințelor teoretice, stilul realizării, originalitatea, concentrarea atenției, inițiativa.

4. Analiza documentelor şcolare oferă informații despre parcursul şcolar, randamentul şi nivelul învățării, atitudinea şi interesul față de actul învățării şi față de muncă.

5. Metoda biografică urmăreşte culegerea de informații cu privire la:

- mediul social de origine şi condițiile materiale (structura familiei, relațiile dintre părinți, climatul afectiv din familie etc.);
- pregătirea generală (parcursul şcolar, rezultatele obținute, disciplinele preferate);
- atitudine şi conduită (față de muncă, de propriile calități şi defecte).

6. Metode sociometrice

Aceste metode oferă informații şi permit evidențierea unor interese comune care pot constitui un pretext pentru introducerea învățării pe grupe în cadrul activităților didactice.

Orice profesor poate recurge şi la chestionare, teste ce furnizează date utile pentru cunoaşterea elevilor unei clase. În vederea întregirii informațiilor necesare elevilor, cadrul didactic va fi nevoit să apeleze la ajutorul unui specialist autorizat şi competent în aplicarea unor metode recunoscute pentru validitatea şi fidelitatea rezultatelor (cum ar fi chestionarele şi testele psihologice).

Cunoaşterea reală şi obiectivă a elevilor cu CES:

- solicită din partea cadrelor didactice şi a specialiştilor o muncă în echipă;
- este primul pas spre ameliorarea procesului instructiv-educativ;
- favorizează comunicarea şi relațiile cu profesorii.

Acest amplu demers de cunoaştere a elevilor (în *Anexă* prezentăm un model orientativ de Fişă de cunoaştere psihopedagogică şi socială a elevului) are însemnătate în stabilirea obiectivelor didactice, în structurarea conținuturilor lecției, în alegerea celor mai potrivite metode şi mijloace de instruire pentru nivelul şi particularitățile psihopedagogice ale clasei, în selectarea modalităților şi strategiilor de evaluare, care să evidențieze cît mai exact nivelul de pregătire al elevilor prin raportare la potențialul lor intelectual şi aptitudinal.

Integrarea şcolară a copilului deficient de auz impune anumite cerințe privind modul de organizare a clasei, metodele de prezentare a conținuturilor, strategiile de comunicare (între profesor şi elev, dar şi între elevi).

Aceste aspecte pot fi sintetizate astfel:

Organizarea clasei se face în aşa fel încît fiecare copil să poată vedea atît profesorul cît şi colegii. Maniera cea mai eficientă de organizare spațială a clasei este aşezarea băncilor în semicerc, scaunul profesorului fiind situat la aceeaşi înălțime cu scaunele elevilor, ceea ce permite citirea labială pe fața interlocutorului (pentru deficienții de auz este specific a sesiza mişcările buzelor şi feței interlocutorului, fapt ce îi ajută să compenseze lipsa de intensitate a sunetului perceput – labiolectura).

Labiolectura are un rol important în înțelegerea mesajelor verbale de către copilul cu deficiențe de auz şi este destul de dificilă dacă profesorul, în timp ce vorbeşte, se plimbă prin clasă. Dacă organizarea spațială a clasei nu este posibilă după cum s-a arătat mai sus, profesorul găseşte locul potrivit, asigurîndu-se că poziția copilului în sală determină integrarea sa în activitatea clasei şi nu izolarea de ceilalți elevi.

Este recomandabil ca elevul cu deficiențe de auz să fie plasat alături de un copil care se comportă bine şi are deprinderi de muncă dezvoltate.

Pentru realizarea comunicării educaționale din timpul activităților de predare-învățare, profesorul trebuie:

- să evite comunicarea dacă se află cu spatele la elevi sau atunci cînd elevii nu-l privesc;
- să utilizeze modalități de ilustrare vizuală a conținutului prezentat atunci cînd condițiile îi permit acest lucru;
- să ajute elevii cu deficiențe de auz să conştientizeze mereu în timpul dialogului cine este persoana care comunică în clipa respectivă şi să repete comentariile, întrebările sau răspunsurile unui anumit copil, astfel încît toți elevii să beneficieze de conținutul celor expuse;
- să le solicite elevilor deficienți să pună în discuție subiectele sau problemele ce-i interesează, chiar dacă există situații cînd limbajul nonverbal nu le permite să exprime anumite nuanțe sau înțelesuri ale mesajului.

Pentru dezvoltarea deprinderilor practice şi a cunoştințelor despre lumea înconjurătoare elevii cu deficiențe de auz trebuie să participe la activități/programe destinate învățării limbajului, percepției timpului, familiarizării cu mediul prin lecții şi excursii desfăşurate în afara şcolii şi comunității din care fac parte.

Vorbirea profesorului trebuie să fie clară şi să decurgă într-un ritm normal (de obicei, profesorii din şcolile de cultură generală au un ritm rapid de predare). Copiii cu deficienţe de auz au abilităţi de ascultare reduse şi deci este important ca profesorul să ştie cum să le dea instrucţiuni. Acestea trebuie să fie simple şi concise. Profesorul se va asigura că elevul a înţeles sarcina înainte de a începe activitatea.

Ar fi binevenită folosirea la lecţie a unui radiotransmiţător cu ajutorul căruia i s-ar re-transmite copilului deficient de auz răspunsurile colegilor.

Copiii deficienţi de auz poartă o proteză auditivă individuală care le permite îmbunătăţirea capacităţii de ascultare. De aceea este necesar să se ţină cont de faptul ca proprietăţile acustice ale sălii de clasă să corespundă protezelor auditive – nivelul zgomotului să nu fie prea ridicat, iar ecoul – prea puternic. Copilul trebuie să poarte sistematic proteza auditivă individuală, cu excepţia bazinului de înot.

Integrarea acestei categorii de copii depinde şi de atitudinea profesorilor din şcolile obişnuite faţă de nevoile lor specifice. Anume profesorul este acel ce creează un climat psihologic pozitiv în clasă, orientează elevii să-şi încurajeze şi să-şi ajute colegul cu cerinţe educative speciale, devenindu-i semeni de încredere. Un elev cu CES se va simţi bine alături de un profesor care dă dovadă de:

- capacitate de analiză;
- afectivitate;
- spirit de observaţie;
- răbdare şi tact;
- creativitate şi inventivitate;
- perseverenţă;
- spirit tolerant;
- adaptabilitate şi flexibilitate;
- echilibru emoţional;
- spirit organizatoric;
- deschidere spre nou.

Şi dacă din cei aproximativ 3915 copii cu deficienţe de auz din ţară, cel puţin o parte dintre ei vor fi integraţi în învăţământul general, se vor afla alături de semenii lor avansînd în şcolaritate împreună cu aceştia, avînd un climat favorabil dezvoltării armonioase şi cît mai echilibrate a personalităţii lor, credem, că vom avea o societate mai sănătoasă.

Un profesor care are în clasă copii cu deficienţe auditive ar putea să-i cunoască mai bine, contactînd sistematic un surdopedagog ce l-ar iniţia în problemele specifice corecţional-recuperatorii.

Succesul unui copil cu deficienţe de auz în şcoala de cultură generală depinde mult şi de familia acestuia care trebuie:

- să participe activ la toate activităţile şcolii;
- să sprijine profesorii în alegerea unor strategii adecvate cu privire la evoluţia şi formarea copiilor în şcoală;
- să colaboreze în cadrul grupelor de suport ale părinţilor.

În proiectarea activităţilor educative de către profesorii şcolilor de cultură generală, în clasele unde sînt integraţi copii cu deficienţe de auz, o mare importanţă o are aplicarea metodelor activ-participative, deoarece stimulează şi dezvoltă învăţarea prin cooperare (lucrul în perechi sau în grupe mici de elevi. Copilul cu deficienţe de auz se poate orienta mult mai uşor într-o activitate cu profesorul şi un mic grup de copii decît în cadrul unei activităţi frontale, întrucît poate beneficia de un ajutor sporit din partea colegilor săi).

Folosirea acestor metode conduce la:

- creşterea motivaţiei elevilor pentru activitatea de învăţare;
- încrederea în sine bazată pe acceptarea de sine;
- atitudinea pozitivă faţă de personalul didactic;
- relaţii mai bune, mai tolerante cu colegii, indiferent de capacitatea intelectuală sau de unele deficienţe;
- confort psihic sporit, dezvoltarea facultăţii de adaptare la situaţii noi, creşterea capacităţii de efort.

Pentru fiecare moment sau etapă a lecţiei pot fi aplicate metode sau tehnici de lucru, incluse într-o strategie adaptată disciplinei, conţinutului, vîrstei şi performanţei elevilor:

1. Predicţiile în perechi pot fi folosite mai ales la *Limbă şi comunicare* sau *Ştiinţe socio-umanistice*. Elevii vor fi grupaţi în perechi (avînd eventual o foaie de hîrtie şi un creion). Profesorul le oferă o listă cu cîteva cuvinte extrase dintr-o povestire, o relatare sau un scenariu. Fiecare pereche, în urma discuţiilor, va trebui să alcătuiască un eseu sau un scenariu pe baza unor predicţii privind lista de cuvinte propuse.

2. Gîndeşte-perechi-prezintă constă în prezentarea unui subiect; timp de cîteva minute, fiecare elev se gîndeşte la problema respectivă, apoi îşi găseşte un partener cu care să discute ideile; în final se comunică colegilor concluzia la care a ajuns fiecare pereche.

3. Rezumaţi-lucraţi în perechi-comunicaţi este asemănătoare cu metoda anterioară, de această dată însă elevii citesc (sau ascultă lectura unui text), după care fiecare, individual, rezumă în două fraze textul respectiv. Împreună cu un coleg formează o pereche, elaborează un rezumat în comun, prezentat ulterior întregii clase. Din grupa strategiilor de învăţare prin cooperare aplicabile în condiţiile educaţiei integrate fac parte şi:

- Interviul în trei etape (2-4 elevi);
- Turul galeriei (grupuri de 3-4 elevi);
- Unul stă, trei circulă (3-5 elevi);
- Linia valorilor;
- Masa rotundă/Cercul;
- Creioanele la mijloc;
- Ştiu - vreau să ştiu - am învăţat etc.

Principalele argumente care justifică eficiența acestor metode sînt:

- **diversitatea** – elevii sînt liberi să facă speculații, este încurajată libera exprimare a ideilor, apare diversitatea de opinii;
- **permisiunea** – elevilor li se permite exprimarea liberă a ceea ce gîndesc despre o anumită temă;
- **respectul** – elevii sînt ajutați să înțeleagă că părerile lor sînt apreciate de colegi, fiecare fiind dator să respecte opinia celuilalt;
- **valoarea** – elevii își dau seama că opinia lor are valoare;
- **ascultarea activă** – elevii se ascultă unii pe alții și nu-și impun propriul punct de vedere;
- **încrederea** – elevii conștientizează propria valoare și devin mai încrezători în forțele lor.

În general, eficiența învățării elevilor cu CES se poate asigura prin:

- acordarea de suport socio-afectiv favorabil studiului, învățarea în perechi, în echipă sau prin includerea în predare a doi profesori, învățarea de la copil la copil;
- colaborarea dintre elevi la activitățile de predare-învățare;
- participarea părinților ca parteneri în învățare;
- comunicarea cu specialiști din afara școlii, perfecționarea continuă a practicii profesorilor și a formelor de învățare;
- cunoașterea și analiza capacității de învățare specifice fiecărui elev.

De reținut:

- individualitatea fiecărui copil trebuie interpretată drept o calitate pozitivă ce poate fi utilizată pentru consolidarea relațiilor într-o clasă, prin favorizarea inter-învățării;
- dacă un copil se află în sala de clasă pentru a învăța, el nu-și lasă la ușă problemele personale etc., profesorului revenindu-i misiunea de a oferi răspunsurile necesare. Toată gama dificultăților tradiționale (neatenție, distracție, răspunsuri inadecvate ș.a.) provine de aici, ceea ce demonstrează că eficiența învățării se bazează și pe alte variabile decît doar pe buna programare a informațiilor de transmis;
- „Nevoile celor cu disfuncții nu sînt în principal de natură informațională (înțelegînd prin aceasta „cunoștințe scolare") sau de a avea o calificare. Nevoia fundamentală a acestora este să fie ajutați/învățați cum să se regăsească pe sine în contextul relațiilor și în sensul atît de încîlcit al existenței lor... Aceasta se poate realiza printr-o fuziune și o comunicare de mare profunzime și de mari proporții" (după C. Păunescu și I. Mușu, 1990).

Este evident că nu există modele care să răspundă în totalitate nevoilor copiilor cu deficiențe integrați în învățămîntul general, dar, ținînd cont de cele menționate anterior, vom putea soluționa multe din problemele cu care se confruntă aceștia.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Bucun, N.; Danii, A.; Andronache, N., *Conceptul învățămîntului special în Republica Moldova,* Chișinău, 1995.
2. Gherguț, A., *Psihopedagogia persoanelor cu cerințe speciale. Strategii de educație integrată*, Iași, 2001.
3. Neamțu, C.; Gherguț, A., *Psihopedagogie specială. Ghid practic pentru învățămîntul deschis la distanță*, Iași, 2000.
4. Păunescu, C.; Mușu, I., *Recuperarea medico-pedagogică a copilului cu handicap mintal*, Editura Medicală, București, 1990.
5. Stănică, I.; Popa, M., *Elemente de psihopedagogia deficienților de auz,* București, 1994.

Anexă

FIȘĂ DE CUNOAȘTERE PSIHOPEDAGOGICĂ ȘI SOCIALĂ A ELEVULUI

Model orientativ

I. Date personale:
Numele
Prenumele
Data nașterii
Locul nașterii
Domiciliul
Înscris la școala noastră din anul de studii

II. Date cu privire la parcursul școlar anterior (inclusiv perioada preșcolară):

III. Date medicale semnificative:
Evoluția sarcinii
Nașterea
Evoluția și dezvoltarea copilului în primul an de viață
Antecedente patologice personale
Starea actuală de sănătate

IV. Date familiale:
Numele părinților și data nașterii
– tata
– mama
Pregătirea școlară, ocupația și locul de muncă
– tata
– mama
Structura și componența familiei, locul copilului în ordinea nașterilor (fratrie)
Bugetul familiei
Condițiile materiale și locative ale familiei
Relațiile intrafamiliale și climatul afectiv
Starea de sănătate a familiei
Atitudinea și/sau conduita părinților față de:
– copil
– școală
– rezultatele la învățătură ale copilului

Planuri/atenții ale familiei față de copil

V. Date psihologice:
I.Q.
Gîndirea
Memoria
Atenția
Voința
Afectivitatea (stările afective)
Temperamentul
Spiritul de observație
Creativitatea
Aptitudinile
Psihomotricitatea
– coordonarea motorie
– lateralitatea (dominanța manuală, oculară, a piciorului)

Atitudinea față de:
– sine
– societate
Comportamentul

VI. Date pedagogice:
Capacitatea de învățare
Motivația pentru învățare
Stilul de învățare
Disciplinele preferate
Atitudinea față de
– succesul școlar
– eșecul școlar
Gradul de însușire a cunoștințelor
Activități educative extrașcolare

VII. Date socioprofesionale:
Integrarea socială
– în colectivul clasei
– în grupul de prieteni
Relații interpersonale
Imaginea/opinia colegilor
Atitudinea față de muncă
Stilul de muncă
Gesturi profesionale
Comportamentul general în muncă (perseverență, inițiativă, stăpînire de sine etc.)
Organizarea locului de muncă
Organizarea timpului liber

VIII. Caracterizare finală:
Dominante pozitive
Dominante negative (posibilități de recuperare)
Recomandări

Pro Didactica
CENTRUL EDUCAȚIONAL

Un eveniment deosebit pentru experiența educațională din republică a avut loc de curînd la Centrul Educațional PRO DIDACTICA. Aici şi-a găsit realizare o nouă idee a echipei Centrului – editarea

Setului de ilustrate didactice:
TERRA APARȚINE FIECĂRUIA, TERRA APARȚINE TUTUROR!

elaborat în baza celor mai interesante materiale prezentate la Concursul **Bursele – 2003** ***"Educație pentru o societate deschisă".***

Autorii lucrărilor sînt elevi din localități rurale şi centre raionale, ghidați de profesorii lor:

N. Țiple – Școala primară Mereni, r. Anenii Noi;
N. Romanciuc – Școala medie generală Hîrşovăț, r. Anenii Noi;
I. Pașcan şi N. Pașcan – Școala medie generală Țînțăreni, r. Anenii Noi;
S. Rudoi – Școala specială, or. Ialoveni;
S. Arteni – Școala medie generală nr.3, or. Nisporeni;
M. Cicala – Liceul Teoretic „A. Mateevici", Căuşeni;
M. Țapordei – Școala medie generală Tartaul, r. Cantemir;
L. Gaidău – Școala medie generală Zăicani, r. Rîşcani;
S. Jitariuc – Școala medie generală nr. 1, or. Grigoriopol.

Mulțumim tuturor participanților pentru colaborare şi îi felicităm cu ocazia succeselor obținute!

Coordonator Program:
Violeta DUMITRAŞCU

Rubrică realizată cu sprijinul Programului Echitate Gender & Şanse Egale al Fundaţiei SOROS-Moldova

Educaţia de gen – un vector al democratizării societăţii din perspectiva de gen

Daniela **TERZI**

Fundaţia SOROS-Moldova

Paradigma egalităţii şi echităţii gender, fiind una dintre valorile umane fundamentale, devine un deziderat al contemporaneităţii, iar iniţierea şi menţinerea unui proces eficient de abordare echitabilă a bărbaţilor şi femeilor constituie garanţia accederii cu succes spre democratizarea societăţii.

Principiul egalităţii gender reclamă protecţia, promovarea şi respectarea drepturilor umane ale bărbaţilor şi femeilor. De asemenea, egalitatea gender implică asigurarea şi oferirea şanselor egale pentru femei/fete şi bărbaţi/băieţi în toate sferele vieţii. Echitatea gender se exprimă printr-un şir de acţiuni concrete, prin intermediul cărora sînt eliminate disparităţile dintre sexe, stereotipizarea, atitudinile sexiste şi discriminarea. Echitatea gender este deci *procesul*, iar egalitatea gender – *finalitatea.* Altfel spus, realizarea echităţii gender presupune elaborarea unor politici publice eficiente, strategii comprehensive şi proiecte durabile, graţie cărora ar putea fi consolidată o societate în care principiul egalităţii gender (engl. *gender-equal society*) este unul primordial, o societate în care atît femeile cît şi bărbaţii au şanse egale de a participa la toate tipurile de activităţi sociale, beneficiază în aceeaşi măsură de privilegii economice, politice şi culturale şi îşi divizează în mod echitabil responsabilităţile şi obligaţiunile. Egalitatea şi echitatea gender este asigurată de parteneriatul dintre femei şi bărbaţi, implicaţi activ şi voluntar în diverse activităţi, în corespundere cu caracteristicile lor individuale, fără a fi constrînşi de conotaţiile culturale şi sociale ale noţiunii de gender şi indiferent de apartenenţa la o categorie de sex sau alta.

Chiar dacă în ultimii ani s-au întreprins diverse acţiuni în scopul instituirii egalităţii gender, se impune tot mai mult abordarea pluridimensională. De asemenea, luînd în consideraţie necesitatea de a face faţă schimbărilor rapide care survin în situaţia socioeconomică a Moldovei, precum şi exigenţa de racordare la standardele internaţionale privind respectarea principiului egalităţii de gen, consolidarea unei societăţi echi-genuriale devine un imperativ al timpului.

Instituţiile de învăţămînt de toate nivelurile sînt marcate de norme, stereotipuri şi ideologii de gen. Modelele genuriale recomandate în cadrul educaţiei oficiale sînt extrem de importante pentru integrarea ulterioară în societate a persoanelor. Şcoala contribuie semnificativ la consolidarea identităţii psihosexuale a individului uman, iar afirmarea acestuia, la maturitate, ca „bărbat" sau „femeie", va fi condiţionată de normele şi modelele comportamentale şi atitudinale, însuşite pe parcursul şcolarităţii. Deoarece identitatea gender este un concept care se formează din fragedă copilărie cu tendinţă să se stabilizeze şi cimenteze în perioada şcolarizării, psihologii susţin că mediul şcolar, ca şi cel familial, are un impact enorm asupra constituirii şi menţinerii acestei identităţi prin prezentarea imaginii culturale a bărbatului şi a femeii. În cadrul interacţiunilor cu semenii, copiii „învaţă" să se identifice pe sine şi să-i poată aprecia adecvat pe alţii. Astfel, copiii deprind comportamente dezirabile din punct de vedere social, în funcţie de categoria gender căreia îi aparţin, încercînd să observe comportamentele exercitate de ceilalţi membri ai aceleiaşi categorii de gen şi să le aprecieze relevanţa pentru a le utiliza ulterior mult mai reuşit.

Şcoala, în calitate de instituţie publică, înglobează valorile, standardele, normativele societăţii, unele

derivate din stereotipurile de gen, pe care le impune copiilor, viitorilor adulți. Or, educația de gen în școală, felul în care aceasta este sau nu realizată, condiționează specificități atitudinale, care determină copilul (mai tîrziu, maturul) să acționeze într-o manieră sau alta. Nu numai contextul școlii este crucial în acest caz, ci și corpul profesoral, care influențează „adultul în devenire" prin modele comportamentale veritabile, dar și prin discursul educațional.

Educația constituie un catalizator pentru redefinirea și orientarea agendelor democratice, pentru promovarea personalității și crearea unor societăți deschise și echitabile. Totuși, constrîngerile economice ale tranziției au periclitat (și mai continuă să o facă) mersul firesc al procesului de democratizare, în general, și al celui din cadrul educațional, în speță. „Noile democrații" par să fi înghețat pe undeva, confruntîndu-se cu obstacole greu de surmontat. La mai mult de zece ani de la debutul așazisei perioade de tranziție (care la noi pare să se fi prelungit), mai persistă încă necesitatea imperioasă a unor reforme educaționale. Cei ce au realizat acest lucru sînt în căutare de metode și instrumente inovatoare care le-ar permite elevilor să facă față provocărilor cotidiene. Modele alternative de instruire a fetelor și băieților, care ar releva experiențe educaționale gender-senzitive, pot fi elaborate și instituite inclusiv în absența unui demers pedagogic disciplinar. Astfel, noile culturi și relațiile sociale echitabile pot fi dezvoltate, sistemul de învățămînt constituind cadrul perfect pentru aceasta. Actualmente există suficiente oportunități pentru introducerea politicilor de gen în educație, și anume:

- Educația se află în plin proces de reformă; receptivitatea la schimbare este în momentul de vîrf, cel puțin pentru instituțiile care coordonează reforma în domeniu;
- Introducerea unor astfel de politici nu se poate face printr-o acțiune directă, de moment, ci prin una graduală; este vorba de o strategie pe termen lung, fiindcă vizează schimbări în multe componente ale pregătirii cadrelor didactice și ale conținutului programelor și manualelor școlare.

Cadru general

În contextul sistemului de învățămînt actual se poate constata cu ușurință că nu există o preocupare pentru aspectele de gen, acestea fiind mai greu sesizabile de cadrele didactice și elevii implicați în activitatea școlară.

La o analiză succintă a unor documente școlare (manuale și curricula) am evidențiat anumite aspecte ce ne-au condus la următoarele concluzii:

1. La nivelul materialelor studiate se poate vorbi despre invizibilitatea de gen, ca formă de sexism curricular, concretizată prin:
   - nealocarea unui spațiu explicit (nu se pot identifica nici titluri, nici teme, nici mesaje care să se refere clar la probleme de gen);
   - indiferența privind problematica gender (la nivel de limbaj).
2. Gradul de invizibilitate asupra problematicii de gen este atît de avansat, încît alte aspecte legate de sexismul prezent (stereotipizare, selecție și prezentare denaturată a realității, fragmentare și izolare) sînt estompate.
3. Educația pentru problemele de gen nu constituie o preocupare permanentă.
4. Anumite potențialități de gen există la nivelul unor materiale didactice, dar acestea nu sînt valorificate datorită lipsei „conștiinței de gen" a cadrelor didactice și lipsei conținutului de gen al materialelor.
5. Elevilor nu li se dezvoltă o sensibilitate de gen, nu li se oferă un minim de cunoștințe pentru a aborda problematica de gen.
6. Efectele cumulative ale ignorării problematicii de gen în curriculum, manuale etc. sînt periculoase – avînd, la nivelul grupurilor marginalizate, consecințe indezirabile, de tipul profețiilor care se îndeplinesc. Ele reproduc, în ansamblu, modelul cultural saturat de prejudecăți și atitudini sexiste (multe dintre ele discrete, dar nu mai puțin dăunătoare). Lipsa dimensiunii de gen în manualele școlare este un exemplu al efectelor cumulative ale acestei ignorante.
7. La nivel de pregătire, se propune un model de educație vizînd problematica gender de tip reactiv, de supraviețuire. „A fi în rînd cu lumea" – a asimila obedient, necritic stereotipurile, normele și ideologiile de gen pare să reprezinte mesajul educațional fundamental.
8. Se remarcă un decalaj major între obiectivele propuse de reformă și modalitățile, instrumentele prin care se așteaptă realizarea acestor obiective. Cu manualele și programele educaționale în uz nu pot fi pregătiți formatori sensibili la diversitatea socială-culturală-etnică-religioasă-economică dintre persoane, dornici, dar și apți – prin competențe – nu doar să reproducă normele și regulile (de gen), ci să le și schimbe.

O altă latură importantă a educației de gen în școală o constituie abordarea diferențiată a elevilor și a elevelor de către profesori, principiul egalității de gen fiind eclipsat de prejudecăți și stereotipii dintre cele mai neașteptate, "favorizînd" fie o categorie de sex, fie cealaltă. Astfel, există situații în care fetele au avantaje (de exemplu, fiind "mai slabe", sînt scutite de anumite munci fizice) și altele în care băieții sînt cei privilegiați (de exemplu, sînt exonerați de sarcini "casnice", cum ar fi îngrijirea florilor, considerată o activitate "feminină"). Anumite decalaje apar și cu referire la procesul de evaluare care, fiind totuși unul subiectiv, are anumite specificități și în funcție de variabila "sex". Mai cu seamă

pentru faptul că evaluarea continuă să fie "pedeapsă sau recompensă", uneori, în funcție de sex, se poate produce "iertarea" sau "mila" (în general, pentru băieți, ei nefiind prea cuminți și disciplinați) și, similar, "stimularea" (în special, pentru fete, întrucît sînt silitoare, conștiincioase, serioase, cuminți).

De asemenea, sînt diferențiate și recomandările pe care le formulează profesorii privind viitoarele meserii ale băieților și ale fetelor. Astfel, în discuțiile referitor la orientarea profesională și vocațională a educaților se fac referințe la meserii "doar pentru băieți" (informatician, pilot, teolog, politician, ofițer, arhitect etc.), meserii "doar pentru fete" (asistentă medicală, coafeză, traducătoare, contabilă, psiholog, secretară, fotomodel etc.) și meserii recomandate "pentru ambele sexe" (actor, bucătar, contabil, învățător etc.) – o delimitare gravă, deoarece presupune, implicit, diferențierea. Alarmant este faptul că profesorii recomandă, de regulă, fetelor meserii cu caracter pasiv, necreator, de rutină, de îngrijire a celor neajutorați sau care să le pună în evidență calitățile estetice. Băieților însă li se sugerează profesii care să corespundă stereotipului masculin, în care sînt dezirabile forța, activismul, agerimea și competitivitatea. Cum de școala continuă să promoveze asemenea modele? Literatura de specialitate (de exemplu, lucrările lui P. Bourdieu, 1999) consideră școala un factor al conservării structurilor de manifestare a dominanței masculine, alături de biserică și stat. Probabil, aceste explicații sînt relevante și pentru învățămîntului din republică.

Problema

Analiza generală a stării de lucruri pare să sugereze faptul că, prin modul în care sînt formați, elevii, viitorii adulți, vor practica, neintenționat de cele mai multe ori, un conservatorism habitual exagerat, intolerabil în contextul în care Republica Moldova se pregătește pentru integrarea în spațiul european, unde normele și principiile egalității de șanse nu sînt doar stipulate, ci asumate la nivelul individului și al societății, inclusiv prin intermediul unei educații sensibile la problematica gender.

Fenomene precum: feminizarea la bază și masculinizarea la vîrf a educației, segregarea de gen în dezvoltarea abilităților tehnico-manuale, păstrarea miturilor desuete ale masculinității și feminității în textele și ilustrațiile din manuale etc. sînt crase. Esențial este să devină probleme educaționale de importanță primordială și să se inițieze acțiuni de schimbare a situației existente. Este evident faptul că, o dată cu modificarea curriculumului și a manualelor, poate apărea, la autorii și conceptorii de programe de învățămînt, fenomenul de rezistență teoretică. Pe de altă parte, pentru modificarea legislației, pentru includerea în agenda politică a egalității de gen în educație, ar trebui ca funcționarii de stat și ONG-urile interesate să considere acest demers drept unul extrem de important. Deoarece schimbarea politicii de gen în educație presupune cîteva etape (expertiză, cercetare, informare), costurile preconizate sînt relativ mari, ceea ce înseamnă alocarea unor resurse financiare considerabile atît din partea Guvernului cît și din partea altor structuri. De asemenea, modificările introduse în conținuturile curriculare pot fi interpretate tendențios și eronat, ca încercări de instituire a feminismului în educație.

La această etapă ar fi recomandabil să se elaboreze strategii receptive la dimensiunea de gen în învățămînt, ceea ce ar presupune:

- eliminarea discriminărilor dintre genuri în practicile educaționale (segregarea sporturilor, a activităților din ateliere și din cadrul orelor de lucru manual, a educației sexuale în orientarea școlară și profesională);
- modificări în curricula care să vizeze educația pentru parteneriatul de gen;
- pregătirea cadrelor didactice în conformitate cu principiul egalității gender;
- stabilirea unui echilibru de gen în structura corpului profesoral și în managementul educațional;
- implementarea unor practici androgine în educație;
- respectarea principiului șanselor egale pentru ambele sexe în ce privește formele de educație, profesia și viața publică;
- eliminarea discriminărilor latente, a practicilor și abordărilor sexiste din procesul educativ-formativ.

Pentru a contracara perpetuarea stereotipurilor de gen în școală este dezirabilă adoptarea unei politici de educație androgină a elevilor, care presupune:

- valorificarea trăsăturilor pozitive ale fiecărei categorii de sex, fetele fiind încurajate să-și fortifice latura masculină pozitivă, iar băieții – trăsăturile feminine pozitive; astfel, băieții trebuie stimulați să manifeste anumite caracteristici pozitive considerate tipic feminine (empatie, afectivitate, receptivitate) și să însușească deprinderi de tipul îngrijirii, iar fetele – să-și dezvolte anumite calități calificate drept tipic masculine (îndrăzneală, inițiativă etc.) și deprinderi de genul pregătirii pentru competiție și conducere;
- eliminarea presiunilor culturale la care sînt susceptibili băieții (masculinitatea înțeleasă ca agresivitate, obsesia cîștigurilor înalte și a statuturilor sociale de prestigiu) și oferirea unor strategii de alternativă prin care să se încurajeze reconsiderarea masculinității, cu un accent deosebit pe valorile familiei și pe responsabilități împărțite echitabil;
- contracararea presiunilor culturale la care sînt supuse fetele (feminitate înțeleasă ca dependență, slăbiciune, exagerarea însușirilor fizice,

asumarea responsabilităților pentru educarea copiilor, acceptarea anonimatului) şi propunerea unor strategii alternative prin care să se accentueze necesitatea autoafirmării şi obținerii independenței;
- eliminarea prejudecăților cadrelor didactice şi elevilor cu referire la faptul că o categorie de sex sau alta are performanțe mai înalte la anumite discipline, că reuşita la învățătură a băieților se datorează nivelului superior de inteligență, iar a fetelor – superiorității atitudinale.

Un moment crucial îl constituie elaborarea unor politici curriculare coerente, prin eliminarea demersurilor care cultivă conservatorismul de gen şi crearea unui curriculum orientat spre educație pentru parteneriat de gen şi apreciere mutuală. Deoarece majoritatea stereotipurilor de gen se cultivă explicit prin manuale, programe şi planuri de învățămînt, este recomandabil să se realizeze o educație de gen prin demersuri pedagogic „infuzionale" şi/sau modulare, iar autorii de manuale şi conceptorii de curriculum să poată beneficia de un ghid de educație nonsexistă. Referitor la partea de conținut a educației, este imperios reclamată inițierea elevilor în tematica de gen şi în strategii de consolidare a adroginității, cît şi desfăşurarea unor ore de dirigenție pe subiecte vizînd egalitatea de gen.

Cele menționate anterior sînt argumente concludente pentru instituirea unei rubrici permanente – „Educația de gen în şcoală" în cadrul revistei „Didactica Pro...". Aici cititorii vor lua cunoştință de noile abordări ale educației de gen, de aspecte teoretice şi practice ale demersului educațional din perspectiva de gen, de experiența altor țări în realizarea dezideratelor egalității de gen etc. Programul Echitate Gender & Şanse Egale al Fundației SOROS-Moldova, una din prioritățile căruia este educația de gen, susține inițiativa echipei redacționale în scopul informării şi familiarizării profesorilor, părinților şi altor persoane interesate. În acest context, Programul EG & ŞE lansează un proiect de expertizare a curriculumului şcolar şi a manualelor, care vizează reflectarea dimensiunii de gen şi îmbunătățirea conținuturilor din perspectiva educației de gen, rezultatele studiului fiind prezentate parțial în paginile revistei. De asemenea, un interes deosebit şi de maximă utilitate îl constituie activitatea în cadrul Proiectului „Educație prin mandatare", ai cărui formatori vor prezenta cititorilor activități educaționale menite a sensibiliza elevii privind dimensiunea de gen. Sperăm că toate aceste acțiuni vor constitui veritabile puncte de pornire a unei campanii privind noile educații, în general, şi educația de gen, în particular, şi vor condiționa schimbări calitative cu pondere instructivă maximă.

Rubrică realizată cu sprijinul Guvernului Statelor Unite ale Americii

Guvernul SUA nu poartă responsabilitate pentru conținutul materialelor publicate.

În căutarea democrației

Aurica **AMARII**

Liceul "Mihail Sadoveanu", or. Călărași

„Căutarea democrației... face parte din eforturile neîncetate ale oamenilor de a dovedi că spiritul individului uman poate transcende minusurile propriei firi."

(Aung San Suu Kyi)

Tindem cu toții spre o societate democratică, iar aceasta presupune respectarea anumitor standarde, inclusiv privind sistemul educațional. Conform Curriculumului Național pentru învățămîntul liceal (Științe socio-umanistice) se urmărește: „deschiderea către dezvoltare și schimbare..., iar modernizarea învățămîntului reprezintă o suită de acțiuni cu trimitere directă către o nouă calitate umană a celui educat și a unei societăți dorite, în stare să răspundă așteptărilor pentru libertate, democrație, progres și spiritualitate."

Altfel spus, cadrele didactice sînt chemate să contribuie la educarea unui cetățean activ, capabil să transforme, să reînnoiască societatea. Avem nevoie de *creatori*, oameni cu inițiativă, cu intenții bune, responsabili pentru cuvintele și faptele lor, dar și pentru soarta țării. Este o sarcină dificilă care poate fi realizată numai de persoane bine pregătite.

Deseori în cadrul orelor de studiu „Noi și Legea" elevii susțin că valorile democratice sînt corecte, nobile, dar... virtuale! „În viața reală unele valori sînt călcate în picioare. Iată de ce la școală ne comportăm într-un fel, iar în stradă, la discotecă – altfel". Cu certitudine, pentru majoritatea profesorilor care predau disciplinele socio-umanistice (în special Istoria și Educația civică) este dificil să facă față replicilor de acest gen. Soluția ar fi să încercăm împreună cu copiii să găsim răspunsuri la întrebările ce ne frămîntă.

Am desfășurat în clasele de liceu o lecție cu elemente de dezbatere pe tema: "Școala democratică – mit sau realitate?". Chiar din primele discuții, prin problemele abordate și argumentarea opiniilor, prin sugestiile expuse am dedus că subiectul prezintă un interes deosebit pentru elevi. De ce? „Ne aflăm la școală mai mult timp decît acasă. Mediul ne formează, ne influențează, fie conștientizăm acest fapt sau nu". „Este foarte important ca relațiile în societate și în școală să se bazeze pe principii democratice. De aceasta depinde nu doar buna dispoziție, dar și reușita noastră la învățătură".

La orele de istorie și ale disciplinei "Noi și Legea" deseori discutăm despre principiile și valorile democratice. Crezînd că elevii au însușit caracteristicile unei societăți democratice, le-am solicitat să descrie în 10 propoziții o școală democratică. Majoritatea dintre ei însă au întocmit o listă a drepturilor și cerințelor față de profesori și părinți. Atunci la lecția următoare le-am propus un chestionar anonim din 15 întrebări.

Chestionarul dat l-am adresat și elevilor din clasele IX-XI de la Gimnaziul „I. Creangă" și Școala medie nr.1 din or. Călărași, în intenția de a afla dacă avem aceleași probleme cu colegii de la instituțiile respective. Dacă da, atunci să depistăm de comun cauzele și să remediem pe cît e posibil situația. Iată opiniile celor 233 de intervievați din instituțiile nominalizate (vezi tabelul din pagina următoare).

Observăm că o treime din elevii intervievați consideră școala lor ca fiind democratică, argumentînd prin: prezența și activitatea unui Consiliu liceal sau școlar, ai cărui membri au fost aleși în mod democratic; posibilitatea de a participa la diverse activități, concursuri, dezbateri atît în cadrul instituției cît și în afara acesteia; oportunitatea de a frecventa la dorință școala de pictură, școala de muzică, secțiile sportive, cercurile de dans;

	DA	NU	NU ŞTIU
1. Fiecare elev, profesor, părinte poate participa la luarea unor decizii în şcoală?	58	29	13
2. Fiecare elev, profesor sau părinte se poate adresa directorului şcolii?	96	3,3	0,7
3. Între profesor şi elev există o relaţie de încredere, respect şi ajutor reciproc?	56	28	16
4. Poate participa oricine la activităţi extraşcolare: concursuri, cercuri pe interese, secţii, cluburi etc.?	90,6	5,32	4,08
5. În sălile de clasă sînt condiţii satisfăcătoare: lumină, căldură, mobilier adecvat etc.?	52,4	30,55	17,05
6. Oricine are acces liber la biblioteca şcolii?	62,7	33,63	3,67
7. Elevii, profesorii şi părinţii sînt mulţumiţi, în general, de condiţiile din şcoală?	36	37,24	26,76
8. Credeţi că şcoala dvs. este una democratică? De ce?	33,7	35,9	30,4

desfăşurarea Zilei de autoconducere. Aproximativ tot atîţia copii opinează că şcoala lor nu este democratică, motivînd că li se încalcă dreptul la sănătate prin lipsa unor cantine. Mulţi liceeni remarcă numărul mare de elevi în sălile de clasă, prezenţa elevilor „favoriţi". Jumătate dintre respondenţi consideră că nu au condiţii satisfăcătoare, evidenţiind mobilierul învechit, uneori necorespunzător vîrstei, proasta încălzire în timpul iernii.

La întrebarea nr. 9 (Ce schimbări ar fi necesare în şcoala dvs.?), mai mult de 60% din elevi au menţionat necesitatea înnoirii bibliotecilor, crearea unor săli de computere cu acces la Internet şi a laboratoarelor pentru studierea mai aprofundată a fizicii, chimiei, biologiei etc.

Mai rezervat au răspuns copiii la întrebările nr. 10-15, ce vizează enumerarea măsurilor concrete, prin care ar putea contribui personal la îmbunătăţirea situaţiei din şcoală: "să învăţ bine", "să particip la diverse concursuri", "să am grijă de mobilier", "să organizez un concurs de proiecte, cele mai bune urmînd a fi discutate la consiliu" etc.

Majoritatea intervievaţilor sînt preocupaţi, în special, de examenele de capacitate, de absolvirea cu succes a şcolii. Respectarea dreptului la învăţătură este un lucru firesc în toate cele trei instituţii, problema constituind-o libera exprimare a opiniei (mulţi elevi remarcă că beneficiază de acest drept, dar "pentru a nu-ţi crea probleme, este mai bine să taci").

Mai mult de 10% din elevi au recunoscut că nu-şi cunosc drepturile.

Am analizat atent chestionarele şi atunci cînd le-am anunţat elevilor rezultatele, am meditat împreună asupra problemelor abordate. Am căutat soluţii ce ar facilita înţelegerea procesului de democratizare a şcolii. Am accentuat că în afară de drepturi mai sînt şi multe responsabilităţi, de care ei preferă să uite. În cl. a XII-a am aplicat tehnica Graffiti. Copiii au lucrat în echipe, fiecărui revenindu-i fie rolul de „elev", fie cel de „părinte" sau de „profesor", elaborînd propuneri concrete privind o veritabilă şcoală democratică.

Pentru a realiza mai uşor ***obiectivul de referinţă***: a stimula elevii să cunoască drepturile şi responsabilităţile individuale atît în mediul şcolar cît şi în societatea democratică, am parcurs cîţiva paşi concreţi:

1. Am format 3 grupuri eterogene (prin tragere la sorţi), un reprezentant al grupului alegînd „rolul" iniţial pentru echipa sa.
2. Prin vot deschis fiecare grup şi-a ales un lider, care la momentul oportun urma să decidă pentru toţi membrii grupului.
3. Participanţii au formulat răspunsuri-idei (individual şi în grup) la întrebarea notată pe „tabla de graffiti".

Elevii	Profesorii	Părinţii
au în şcoala democratică:	au în şcoala democratică:	au în şcoala democratică:
• drepturi	• drepturi	• drepturi
• responsabilităţi	• responsabilităţi	• responsabilităţi

4. După 3-4 min. "tabla de graffiti" a fost transmisă prin rotaţie grupului vecin care, fără a citi cele scrise de grupul precedent, şi-a expus propriile idei referitor la drepturi şi responsabilităţi.
5. Peste încă o rotaţie s-a ajuns la poziţia iniţială. S-au citit şi s-au discutat toate răspunsurile. Timp de 5 min. membrii grupurilor şi-au expus opiniile „pro" şi „contra", pledînd pentru trei drepturi şi trei responsabilităţi mai importante.
6. Liderii grupurilor (timp de 5 min.) au discutat între ei şi au selectat doar cîte două drepturi şi responsabilităţi ale elevilor, profesorilor, părinţilor pe care le-au considerat mai importante.
7. Am iniţiat o discuţie despre ce a fost mai uşor de propus: drepturi sau responsabilităţi?
8. Liderii au adus la cunoştinţa tuturor deciziile luate de comun acord:
   Elevii au dreptul la libera alegere a profesorilor şi a disciplinelor de studiu, obligaţia de a învăţa şi a respecta regulile stipulate în statutul liceului.
   Profesorii au dreptul de a alege manualele, de a se bucura de stima societăţii. Totodată, ei au obligaţia de a fi buni profesionişti, de a respecta opiniile şi drepturile elevilor.
   Părinţii au dreptul de a se implica în activităţile liceului, de a refuza motivat anumite discipline

sau profesori. De asemenea, ei au obligația de a susține moral și material instituția.

9. Am scos în evidență asemănările și deosebirile între societatea și școala democratică. Am triumfat cînd copiii au înțeles *că democrația este un antipod al anarhiei și nu înseamnă realizarea dorințelor cu orice preț, ci respectarea legilor, ținînd cont de nevoile și drepturile celor ce te înconjoară.*

La 22 noiembrie 2003, în Liceul „Mihail Sadoveanu" a avut loc seminarul „Democratizarea instituțiilor de învățămînt" cu participarea profesorilor din comunele Bravicea, Sipoteni, Horodiște. În cadrul întrunirilor s-a produs un schimb de experiență și de sugestii. Majoritatea profesorilor consideră că școlii îi revine un rol important în formarea societății democratice, ea fiind oglinda, reflectarea societății în/și pentru care activează. Ne propunem să formăm tineri cetățeni în corespundere cu imperativele timpului și ar fi incorect să le impunem niște valori „demodate". Ar fi mai eficient, dacă am căuta împreună și am găsi sau *regăsi* veșnicele valori umane.

Cînd vorbim despre sistemul educațional democratic, avem în vedere „egalizarea șanselor de reușită școlară în condițiile unei instruiri calitative, managementul eficient al resurselor umane, informaționale, financiare, materiale la nivelul societății" (S. Cristea).

Democratizarea învățămîntului are două tendințe:

- ***cantitativă*,** cînd accesul în instituțiile de învățămînt se egalizează, dar nu se presupune și calitatea lor (se legiferează obligativitatea învățămîntului primar, gimnazial al școlii de cultură generală);
- ***calitativă*,** care nu se reduce la treapta școlarizării generale obligatorii, ci se extinde asupra egalizării șanselor de reușită la toate nivelurile sistemului. Aici educația este o componentă a politicii economice și sociale. Se urmărește o instruire intensivă, care ar permite absolventului sau tînărului specialist să se adapteze ușor la noile condiții impuse de societatea în permanentă transformare.

Din discuțiile cu elevii, părinții și colegii mei, din practica de predare a disciplinelor "Noi și Legea" și istoria, din evaluarea chestionarelor am dedus că democratizarea procesului de educație și instruire depinde de cîțiva factori și anume:

Societatea. Nu poți promova valorile democratice, dacă ele nu sînt acceptate de cetățeni. Ne frămîntă gîndurile elevilor noștri: "oare nu-s arhaisme astăzi noțiunile de omenie, bunătate, sinceritate, onestitate...? În societatea noastră prosperă acei care uită de ele". Dar am ferma convingere că în sufletele desțelenite sămînța bună va rodi prin fapte demne. Parafrazînd un filozof indian, aș spune că democrația este asemeni unei pietricele care poate schimba cursul rîului. Atunci cînd se vor aduna mai multe „pietricele" la un loc, ele vor forma un dig ce va schimba istoria umanității.

Guvernul. Ține de obligația demnitarilor de stat ca principiile democratice, consfințite de Constituție, să fie realizate în practică. Nu este suficient să inițiezi reforme; pentru a le promova sînt necesare surse financiare. Majoritatea instituțiilor de învățămînt duc lipsă de cabinete spațioase, de utilaj modern, de suporturi didactice etc. Soluționarea problemelor cu care se confruntă școala de azi reclamă colaborarea și cooperarea puterii publice centrale și a celei locale cu funcționarii inspectoratelor școlare, cu echipele manageriale din instituțiile de învățămînt.

Cadrele didactice au menirea, dar și marea responsabilitate de a contribui la formarea unor cetățeni activi, capabili să promoveze valorile general umane. Mulți pedagogi cu înalte calități profesionale sînt însă pensionari sau în prag de pensionare și nu înțeleg pe deplin procesul de democratizare: „...nu vedeți unde am ajuns? Și așa e prea multă libertate...". Dar anume profesorii sînt acei care, prin faptele și comportamentul lor, trebuie să convingă elevii că valorile democratice există și urmează a fi respectate.

Asupra elevilor influențează în mod deosebit nu doar ceea ce le spunem despre valorile democratice, dar și comportamentul nostru, relațiile de ajutor, sprijin, respect, colegialitate, ce le stabilim cu administrația școlii și cu alți profesori.

Elevii sînt acei care așteaptă și sînt deschiși schimbărilor. Cum îi formăm astăzi, așa vor fi mîine. Avem posibilitatea să ne configurăm viitorul și ar fi păcat să ratăm această șansă.

Nu trebuie să ne fie indiferentă soarta copiilor noștri și am vrea ca generația în creștere să aibă posibilitatea de a-și alege instituția de învățămînt, profesorii, disciplinele de studiu, manualele etc., de a beneficia de o masă caldă la prînz, de condiții corespunzătoare (căldură, lumină, mobilier, sală de sport...), de a învăța în clase de maximum 20 de elevi (deoarece profesorul nu poate acorda în 45 de min. șanse egale tuturor celor 35 de copii), de a participa la diverse activități extrașcolare. Unde au dispărut casele de creație pentru copii și cercurile pe interese: aviamodelism, "Mîini dibace", teatrul de păpuși, cercurile dramatice, corurile, ansamblurile vocale și instrumentale? Am vrea să se stabilească o relație de parteneriat elevi-părinți-profesori-administrația școlii-administrația locală, bazată pe sinceritate, încredere, compromis; nu doar să se mimeze comportamentul democratic, ci și să se promoveze consecvent principiile democrației: la școală, în familie, în societate.

O școală fundamentată pe libera exprimare a opiniilor de către elevi, părinți, profesori, ce asigură funcționarea tuturor principiilor democratice și promovează valorile general umane în învățămînt și societate reprezintă, după mine, o adevărată școală democratică.

Desigur, nu există răspunsuri de-a gata în ceea ce privește accelerarea procesului democratizării în învățămînt, important este să dorim cu toții acest lucru, să ne unim eforturile în căutarea soluțiilor optime.

Relația școală – comunitate. Extrapolări ale unor experiențe avansate

Viorica **GORAŞ-POSTICĂ**
Centrul Educațional "PRO DIDACTICA"

În contextul nostru, relația școală-comunitate a fost deficitară sub diferite aspecte. În același timp, s-au produs puține dezbateri publice și, respectiv, prea puține publicații la tema dată. În țările dezvoltate însă subiectul constituie o preocupare comună de zeci de ani.

De aproape un secol în SUA a apărut mișcarea *Educație pentru comunitate,* ce a încercat să țină piept dificultăților prin care trecea școala împreună cu întreaga societate. În Europa de Sud-Est conceptul este relativ nou, începînd a fi folosit în anii 90 ai secolului trecut, cu aceeași conotație contextuală: *a depune efort pentru supraviețuire în condiții social-economice destul de dure*. Astfel, se conturează o arie semantică clară. Dezvoltarea comunității este un proces în care guvernul, instituțiile locale și diverse agenții colaborează în scopul unei misiuni, își pun țeluri comune pe care le ating împreună. Ei trebuie să fie pregătiți pentru distribuirea eficientă a resurselor umane și financiare, care vor îmbunătăți condițiile de viață ale oamenilor. Pentru atingerea succesului în dezvoltarea comunității "important este a ajunge la o atitudine pozitivă comună față de acest proces" (Csaba Lorinczi).

Misiunea de bază a școlii din Republica Moldova, la etapa actuală, constă în elaborarea conceptului și desfășurarea educației comunitare/educației în spiritul comunității/educației pentru comunitate. Această abordare de dezvoltare a comunității și a resurselor umane pune accent pe educația tuturor membrilor societății, fiind axată pe edificarea unui proces de învățare ce va dura pe parcursul vieții, atît din punct de vedere formal cît și neformal. Experții în domeniu susțin că respectiva orientare este decisivă, deoarece nivelul educațional, succesul unei societăți și al indivizilor săi sînt în corelație directă. Practicarea *educației pentru comunitate* duce la ameliorarea calității vieții pentru fiecare membru, în particular, și pentru comunitate, în general.

Educația pentru comunitate se organizează, formal și neformal, prin:

a) implicarea cetățenilor și a consiliilor consultative ale cetățenilor;
b) efortul și inițiativele personalului profesional de educație pentru comunitate;
c) interacțiunile cu alți agenți și grupuri ale comunității.

Responsabilitatea pentru realizarea ca atare a educației pentru comunitate revine instituțiilor de învățămînt locale, deci ȘCOLII, avînd drept obiective principale următoarele:

- ✓ a contribui la construirea unei comunități cultivate, apte a-și soluționa problemele și a crea un mediu sănătos și viabil pentru toți membrii societății;
- ✓ a crea un mediu comunitar unde învățămîntul/educația pentru toți membrii reprezintă o valoare accesibilă, de lungă durată, percepută ca factor esențial în dezvoltarea comunității.

Aceste obiective au motivat elaborarea unei lucrări de pionierat pentru școlile din Republica Moldova – Cursul opțional „Educație pentru dezvoltarea comunității" (coord. V. Goraș-Postică, autori: Lia Sclifos, Nina Uzicov), care, sperăm, va fi pusă la dispoziția elevilor și profesorilor începînd cu anul viitor de studii.

În localitățile în care școala este un agent important și toți ceilalți agenți o acceptă drept lider se formează, ca rezultat al educației dintr-o astfel de perspectivă, o identitate mai pronunțată a comunității. Într-o societate, ca cea din Republica Moldova, marcată profund de două crize fundamentale: criza de identitate și criza de proprietate (Vl. Pâslaru, 6), considerăm de importanță vitală conturarea identității comunitare, care ar suplini golul creat. Prin aceasta se poate asigura, în mod eficient, funcționarea serviciilor educaționale școlare, culturale pentru toți membrii, sporind continuu resursele umane, fizice și financiare ale comunității. De asemenea, s-ar institui un sistem educațional polivalent, care recunoaște fiecare membru al comunității ca discipol și ca resursă a acestui sistem.

Școlile ce realizează educația pentru comunitate devin cu adevărat școli ale comunității, școli care înțeleg filozofia și valoarea implicării comunității în optimizarea educației pentru copii, familie și societate în general. În acest sens, Paul Clarke (în cartea "Comunități de învățare: școli și sisteme", p. 191) semnala importanța transformării școlii actuale dintr-o instituție ce, pur și simplu, școlarizează copiii, ținîndu-i un anumit timp între pereții ei, în *școli-comunități de învățare*, în care

există un cult şi o cultură a învățării. Astfel, conchide autorul, cînd oamenii observă că propriile lor acțiuni au putere şi propria lor voce este auzită în cadrul unui grup, cînd înțeleg că acțiunile lor schimbă ceva şi că ei sînt, în cele din urmă, responsabili pentru aceste acțiuni, cînd construiesc comunități ca răspuns la diferite cerințe, cînd îşi asumă riscul de a recunoaşte posibilitățile creatoare care apar, cînd, în mod colectiv, pun la îndoială şi contestă sensuri şi credințe, cînd se implică în procesul de decizie, cînd vorbesc despre viitor, cînd favorizează democrația şi încurajează pluralismul, atunci şcolile lor vor înțelege cum să facă față complexității: şcolile vor deveni cu adevărat şcoli-comunități ale învățării".

Aşadar, educația pentru comunitate este o posibilitate pentru cetățeni, şcoli şi instituțiile locale de a deveni parteneri activi în soluționarea problemelor învățămîntului şi relațiilor comunitare. Acest proces mobilizează membrii comunității la identificarea, unificarea resurselor şi necesităților locale, astfel încît să-i poată ajuta pe oameni să-şi ridice nivelul de viață. Aplicarea principiilor educației comunitare transformă şcoala într-un adevărat centru cultural, în agent al schimbării, în "luptător" activ pentru implicarea locuitorilor în procesul de educație pe diferite căi. În şcolile americane, ungare, daneze etc., unde educația pentru comunitate este dezvoltată, există un consiliu alcătuit din părinți, cadre didactice şi reprezentanți ai diferitelor instituții, care promovează un schimb liber de idei, identifică permanent necesitățile stringente şi participă la luarea deciziilor, ținînd cont de interesele locale.

Rolul şcolii în viața comunității este determinat şi de atitudinea părinților față de şcoală, față de învățător/profesor şi de statutul acestuia în societate, în general, şi în localitatea respectivă, în particular. Din nefericire, actualmente ne confruntăm cu o problemă cauzată de moştenirea unor principii ale vechiului regim, conform cărora statului îi reveneau obligațiunile de bază în întreținerea şcolii, cetățeanul de rînd nesimțindu-se responsabil în mod direct de soarta instituției. În multe cazuri, părinții, nefiind implicați în viața şcolii sau intervenind doar tangențial şi aleatoriu, nu resimțeau consecințele nefaste ale educației exercitate pe o traiectorie bilaterală şcoală-elev. Această circumstanță nesănătoasă poate fi depăşită prin implementarea principiilor educației pentru comunitate care promovează contrariul. Astfel, părinții, sprijiniți şi favorizați de alți agenți comunitari, poartă responsabilitate plenară pentru educația copilului, care nu mai poate fi lăsată doar pe seama şcolii. De aceea, valorile promovate de familie, "temelia sigură clădită de părinți", verticalitatea formată, la care să nu poată atenta condițiile nocive de natură socială, contează foarte mult. Colaborarea şcoală-părinți este extrem de importantă în edificarea membrilor comunității pe care şcoala este împuternicită să o realizeze. Acesta constituie argumentul forte în susținerea aserțiunii că şcoala urmează să se transforme într-o instituție/element de bază al localității, care "deserveşte" în mod plenar şi primordial comunitatea şi "exploatează" resursele comunității în folosul elevului – subiect activ al procesului educațional, un adevărat promotor al noului şi al calității.

Printre *caracteristicile fundamentale ale unei astfel de şcoli* menționăm:

- ✓ Curriculumul şcolar, în baza căruia se desfăşoară procesul educațional, este orientat, în mod conştient şi programat, asupra nevoilor comunității.
- ✓ Şcoala antrenează şi implică eficient părinții şi alți membri ai comunității în activitatea ei.
- ✓ Instituția de învățare promovează o relație de conlucrare, în care părinții şi alți reprezentanți sînt priviți drept colegi şi parteneri în "marea afacere" – viața copiilor şi a tuturor membrilor comunității.
- ✓ Membrii comunității ajută profesorii nu doar în activitățile extracurriculare, ci şi în procesul de predare propriu-zis.
- ✓ Activitatea educațională, învățarea/instruirea continuă a persoanelor de orice vîrstă este stimulată şi favorizată de personalul şcolii.
- ✓ Personalul didactic şi elevii sînt antrenați în diverse activități din comunitate, ca partener obligatoriu.
- ✓ Capacitățile şcolii sînt adaptate la necesitățile comunității, fiind valorificate corespunzător.
- ✓ Colectivul pedagogic provoacă şi stimulează elevii în studierea continuă a problemelor comunității.
- ✓ Scopul vital al personalului didactic şi al elevilor constă în a educa sentimentul de comuniune, de mîndrie că aparții unei comunități (selecție şi adaptare după W. Fred Totten şi Frank J. Manley).

Pentru a explicita filozofia educației pentru comunitate, este important să se recunoască faptul că educația în şcoală nu este sinonimă cu simpla şcolarizare şi cuprinde o arie mult mai vastă decît instruirea tehnică sau pregătirea profesională. Educația reprezintă un proces ce durează toată viața şi constituie parte integrantă a mediului în care trăim. Multe grupuri şi persoane sînt implicate în activitatea şcolii, însă fiecare comunitate, cu siguranță, dispune de multiple resurse educaționale nevalorificate. Educația reprezintă sursa cea mai de preț, iar antrenarea comunității în viața şcolii este un drept inalienabil care, în ultimă instanță, se încununează cu sprijin şi cu decizii mai bune pentru instituția de învățămînt. Educația trebuie să fie bazată pe necesitățile celor cărora le este destinată, soluționarea problemelor constituind cel mai important mijloc pentru a ține piept şi a răspunde nevoilor individuale şi comunitare. Eficientizarea unei comunități mai mici este cea mai bună cale pentru a spori eficiența unei comunități mai mari.

Atunci cînd caracteristicile de mai sus ale educației pentru comunitate se aplică reuşit, *şcolii îi revine statutul*

de lider în comunitate. În această ordine de idei, orice lider de succes urmează:

- să găsească cele mai bune idei de conlucrare comunitate-şcoală;
- să promoveze valorile care susțin implementarea cu succes a acestor idei;
- să exploateze potențialul de care dispune şcoala şi toți ceilalți agenți comunitari;
- să ia decizii bine fundamentate etc. (apud Noel M. Tichy).

Pentru a se menține ca lider şi a răspunde în mod adecvat cerințelor comunității, şcoala devine o organizație dinamică, interesată de dezvoltarea materială şi moral-spirituală a comunității. O organizație care învață este o organizație cu perspective mari în activitate şi un factor decisiv în evoluția comunității. Analiştii în domeniu au determinat motivele pentru care şcolile pot fi centre de dezvoltare a comunității. Le vom trece în revistă doar pe cele mai importante. Şcoli există aproape în toate localitățile şi sînt recunoscute drept centre de cultură de majoritatea populației, de aceea ele trebuie folosite zi de zi. De asemenea, şcolile reprezintă o mare resursă publică: atît din punct de vedere fizic (spațiu şi echipament) cît şi din punct de vedere uman. Prin comunicarea largă cu comunitatea, şcoala tradițională, cu un program fix şi rigid de activitate, devine o instituție cu destinație multilaterală, deschisă pentru toate grupurile, pentru adunări şi diverse programe. Comunitatea devine laborator de studiu şi de creație pentru elevi şi profesori. Curriculumul, la decizia şcolii, ia amploare, dezvoltîndu-se continuu: se creează astfel posibilități mari pentru activități sociale şi de agrement; anul şcolar nu mai are 39-40 de săptămîni, ci 52, iar săptămîna de studiu este de 6 +; se inițiază proiecte de dezvoltare şi perfecționare a comunității.

Funcțiile şcolii-lider în comunitate sînt următoarele:

1. Face ca personalul şi toate facilitățile sale să fie totdeauna accesibile pentru comunitate.
2. Adaptează imobilul şi spațiul său la multiple moduri de utilizare.
3. Îşi perfecționează continuu curriculumul şi activitățile educaționale prin studierea permanentă a necesităților de bază ale membrilor comunității.
4. Acordă o importanță mare serilor, după-amiezilor, zilelor de sîmbătă, programelor de vară.
5. Integrează, pe cît e posibil, programele educaționale, sociale, de odihnă şi de sănătate pentru copii, tineri şi adulți.
6. Utilizează pe deplin toate resursele accesibile, umane şi materiale, în realizarea programelor sale.
7. Constituie o sursă de inițiativă, dirijează planificarea şi realizarea proiectelor constructive pentru comunitate.
8. Promovează acțiunea şi gîndirea democratică la toate etapele de activitate.
9. Îşi concepe activitățile în mod creativ şi depinde mai puțin de formele tradiționale de educație.
10. Stimulează disponibilitatea şi interesul personalului didactic pentru implicarea în activitățile cotidiene, ajutîndu-l să-şi asume noi responsabilități.
11. Este o instituție socială, în sensul larg al cuvîntului, şi se află cu adevărat în centrul vieții comunității.
12. Implică toate persoanele interesate în proiectarea mai eficientă a programelor sale de activitate.
13. Este preocupată în permanență de perfecționarea activității, recurgînd la toate resursele comunității.
14. Educă, în mod constant, sentimentul de unitate şi solidaritate a comunității.
15. Inițiază programe de activitate pentru persoanele de toate vîrstele, interesele şi confesiunile.
16. Îşi asumă, în măsura posibilităților, responsabilitatea pentru coordonarea instruirii şi activității altor agenți din comunitate.
17. Contribuie la consolidarea încrederii de sine a oamenilor în soluționarea de comun a majorității problemelor localității respective (adaptat după W. F. Totten).

Toate funcțiile enumerate ar trebui, la modul ideal, să orienteze activitatea şcolii ca lider în comunitate. În alte circumstanțe însă, cînd şcoala "împarte leadership-ul" cu alți agenți comunitari, funcțiile respective se vor diviza şi ele.

În loc de concluzii ar fi de menționat că educația pentru comunitate, pe care trebuie să o realizeze şcoala, este o filozofie a educației, un sistem orientat spre dezvoltarea comunității. Ea oferă cetățenilor şi altor agenți comunitari posibilitatea şi şansa de a deveni parteneri activi în căutarea şi găsirea soluțiilor la problemele de interes comun, de a munci împreună pentru " a-i ajuta pe oameni să se ajute ei înşişi" şi prin aceasta să ridice calitatea vieții în comunitatea lor.

Or, "în prezent vieţuim într-un mediu ce abundă în schimbare, unde există multiple inițiative politice, iar suprasolicitarea inovatoare poate să oprime şcolile cu uşurință. Pentru a stăpîni o schimbare de asemenea magnitudine şi complexitate, va trebui să adoptăm o strategie pe termen lung. Va trebui să ne concentrăm nu atît asupra implementării unor schimbări specifice şi, de obicei, minore, cît asupra managementului schimbării în general, asupra creării unor structuri reale şi flexibile de împuternicire a persoanelor" (D. Hopkins ş.a., pag. 236).

Educația pentru comunitate, acceptată şi inițiată, va constitui o schimbare importantă în viața şcolii, fiind o provocare în vederea mobilizării unui ansamblu de resurse. Pentru a avea succes, schimbarea urmează a fi instituționalizată, transformînd astfel viața elevilor, profesorilor, părinților, tuturor agenților şi membrilor comunității. Gîndind pozitiv această transformare, vom putea aborda în mod constructiv viața personală şi rolul nostru în societate, vom învăța să ne conducem de reguli

stricte de disciplină şi cooperare, să depăşim propriile limite şi numeroase obstacole.

Într-o lume tot mai complexă, copiii au nevoie să fie pregătiți cît mai bine de către părinți în colaborare cu şcoala şi cu întreaga comunitate; să fie disciplinați în mod echilibrat, astfel încît să tindă a deveni adulți cu simțul răspunderii pentru viața lor, a familiei lor şi a comunității în care trăiesc.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Clarke, P., *Comunități de învățare: şcoli şi sisteme*, Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Editura Arc, Chişinău, 2002.
2. *Community Education Project in Central and Eastern Europe,* Prepared by Csaba Lorinczi. Open Society Institute, 1997-1998, Mapă tematică CEPD.
3. Goraş-Postică, V., *Învățarea ca dimensiune de existență a unei organizații*, "Didactica Pro...", nr. 6, 2002.
4. Hopkins, D.; Ainscow, M.; West, M., *Perfecționarea şcolii într-o eră a schimbării*, Editura Prut Internațional, Chişinău, 1998.
5. Marchiş, M.; Petean, F., *Managementul strategic al resurselor umane – o perspectivă românească,* Centrul de Dezvoltare Managerială, Cluj-Napoca, 2000.
6. Pâslaru, Vl., *Principiul pozitiv al educației,* Editura Civitas, Chişinău, 2002.
7. Programa analitică a cursului opțional *Educație pentru dezvoltarea comunității*, elaborată de Centrul Educațional PRO DIDACTICA cu sprijinul financiar al Fondului de Investiții Sociale din Moldova în colaborare cu Centrul Național de Asistență şi Informare a ONG *Contact,* Chişinău, 2003.
8. Tichy Noel în colaborare cu Cohen Eli, *Liderul sau arta de a conduce,* Editura Teora, Bucureşti, 2000.
9. Totten W. Fred; Manley J. Frank, *Community education series, 101: The Community Education Concept and Nature and Function of the Community School.*

Centrul Educațional PRO DIDACTICA

ANUNȚURI PROIECTE 2004

În atenția profesorilor şcolari şi universitari, a cercetătorilor ştiințifici şi a altor actanți educaționali

Anunțăm înscrierea la **Conferințele *Pro Didactica*** pentru anul 2004 cu genericul **"**Educația: QUO VADIS?" din cadrul proiectului „Comunități de învățare – 2004", sprijinit de Fundația SOROS-Moldova.

Obiectiv general:

- Sprijinirea reformei din învățămîntul preuniversitar şi universitar prin cercetarea, mediatizarea şi dezbaterea problemelor de politică educațională

Tematica:

- Optimizarea calității educației prin promovarea rețelelor de colaborare între instituțiile de învățămînt, **aprilie**
- Problema dezvoltării psihosociale a copiilor în familiile dezintegrate din Republica Moldova, **octombrie**

Condiții de înscriere:

- anunțarea participării şi a subiectului comunicării pînă la **15 martie** – pentru prima conferință şi pînă la **1 septembrie** – pentru a doua conferință;
- prezentarea rezumatului comunicării pe o pagină (A4 culeasă la calculator, mărimea caracterelor 12) pînă la **25 martie** – pentru prima conferință şi pînă la **15 septembrie** – pentru a doua conferință;
- conținutul cercetării să fie axat pe o investigare recentă a situației de fapt la subiectul respectiv.

Lucrările Conferinței vor fi publicate în broşuri separate, în calitate de suplimente ale revistei „Didactica Pro...".

Anunțăm constituirea grupurilor de experți pentru participare, pe parcursul anului 2004, în proiecte de cercetare, care vor anticipa **Conferințele *Pro Didactica*** „Educația: QUO VADIS?" şi mesele rotunde *„Pro Diversitate"*.

Grupul de experți va fi antrenat în următoarele activități:

- cercetarea situației de fapt în domeniul respectiv;
- mediatizarea şi dezbaterea problemelor anunțate;
- valorificarea rezultatelor cercetării în studii tematice (care vor fi publicate separat sau în culegeri) şi în elaborarea programelor de instruire pentru profesori şi elevi.

Tematica pentru cercetări şi elaborări:

Programul „Comunități de învățare – 2004", sprijinit de Fundația SOROS-Moldova:

- Optimizarea calității educației prin promovarea rețelelor de colaborare între instituțiile de învățămînt
- Problema dezvoltării psihosociale a copiilor în familiile dezintegrate din Republica Moldova

Programul „Toleranță şi integrare socială. Informare şi formare", sprijinit de Fundația SOROS-Moldova

- Masa rotundă „Educație pentru toleranță"

Doritorii vor prezenta pînă la **20 martie** următoarele acte:

- Curriculum Vitae;
- scrisoare de intenție/motivație, care se va axa inclusiv pe expunerea actualității şi a importanței cercetării la subiectul ales.

Cunoaşterea calculatorului şi experiența de cercetare vor constitui avantaje pentru candidați.

Adresa Centrului: str. Armenească 13, Chişinău
Telefoane pentru relații: 541994; 542556.
Persoane de contact:
Coordonator Program: dr. *Viorica GORAŞ-POSTICĂ* Asistent: *Rima BEZEDE*

Predarea biografiei şi activităţii scriitorului în şcoala alolingvă

Iulia **IORDĂCHESCU**
Liceul "Nicolae Milescu-Spătarul", mun. Chişinău

Problema dezvoltării competenţelor de comunicare ale elevilor alolingvi este una dintre cele mai importante în procesul de predare-învăţare a limbii şi literaturii române, or, obiectivul major al disciplinei date constă în formarea abilităţilor de stăpînire a limbii, care ar permite absolvenţilor să-şi continue studiile în vederea integrării lor socio-profesionale ulterioare.

La realizarea respectivului obiectiv contribuie şi lecţiile de prezentare-însuşire a vieţii şi activităţii scriitorilor, a căror creaţie va fi înţeleasă mai profund, dacă elevii vor cunoaşte unele date particulare despre aceştia sau condiţiile specifice în care a fost creată opera.

Mai mulţi cercetători în domeniu şi-au expus părerea despre conţinutul şi modalitatea de organizare a lecţiei de predare a biografiei şi activităţii literare a unui scriitor. Studiind diferite opinii (care de cele mai multe ori se completează una pe alta) asupra subiectului în discuţie, propunem punctul de vedere al cîtorva cercetători.

V. Goia şi I. Drăgotoiu consideră că, la construirea lecţiei de predare a reperelor biografice ale scriitorului, profesorul trebuie să renunţe la amănuntele nesemnificative, la elementul pitoresc, acordînd atenţie aspectelor esenţiale din biografia spirituală. Astfel, elevii vor participa la nararea unei vieţi şi la închegarea portretului unui scriitor. Aceste activităţi sînt deosebit de utile, deoarece elevii vor obţine experienţa de a povesti şi despre orice altă persoană întîlnită în viaţa cotidiană.

Pentru organizarea lecţiei de biografie, profesorul poate utiliza filme/diafilme didactice sau documentare.

Structura unei astfel de lecţii, în opinia cercetătorilor nominalizaţi mai sus, poate fi următoarea:

- aprecieri privind însemnătatea vieţii scriitorului;
- prezentarea filmului/diafilmului sau a documentelor (albume, scrisori, mărturisiri etc.) paralel cu explicaţiile, comentariile profesorului şi întrebările elevilor;
- sintetizarea datelor, elaborarea *schemei biografice*, desprinderea unei semnificaţii, indicarea creaţiilor pe care elevii trebuie să le citească;
- activităţi complementare: citirea unor fragmente din autobiografia scriitorului (de exemplu, "Amintiri din copilărie" de I. Creangă).

Metodele folosite la lecţiile de predare a reperelor biografice sînt expunerea, demonstrarea, comentariul documentelor prezentate etc. Menţionăm faptul că lecţii speciale de predare-învăţare a biografiei se organizează numai în cazul marilor scriitori, pentru majoritatea celorlalţi – ore care îmbină prezentarea datelor biografice cu universul creaţiei autorilor respectivi.

C. G. Chiosa face o analiză detaliată a lecţiei de predare a vieţii şi activităţii unui scriitor, examinînd o gamă de întrebări şi propunînd sugestii referitoare la modul de organizare a acesteia. Lecţiile de prezentare a vieţii şi activităţii unui scriitor se pot desfăşura în una sau două ore, după locul pe care programa îl acordă scriitorului respectiv, în funcţie de importanţa lui în istoria literaturii noastre. Studiul biografiei trebuie să-i pregătească pe elevi pentru înţelegerea operei, deci

accentul în predare trebuie să cadă pe acele aspecte de ordin social şi literar care explică nu numai temele abordate şi maniera artistică a scriitorului, dar şi formaţia sa ideologică, atitudinea faţă de problemele sociale şi culturale ale epocii sale. De pildă, la predarea biografiei lui V. Alecsandri, în afară de menţionarea faptului că scriitorul este prezent în contemporaneitate cu fiecare creaţie a sa, mai trebuie lămurită atitudinea sa progresistă faţă de diferite evenimente culturale şi politice.

Predarea biografiei scriitorului are nu numai scopul informării elevilor, al transmiterii de cunoştinţe, ci implică bogate posibilităţi educative. Vorbind despre viaţa şi activitatea unui scriitor, profesorul va evidenţia concepţia lui despre lume, idealurile sociale, atitudinea faţă de patrie şi popor. Elevii trebuie să găsească în faptele scriitorului exemple de patriotism, de muncă neobosită, de atitudine demnă de urmat, iar structurile gramaticale să fie utile pentru a le aplica în situaţii noi de comunicare.

Lecţiile-biografii urmăresc, în mare măsură, orientarea elevilor în stabilirea locului pe care scriitorul respectiv îl ocupă în istoria literaturii române, subliniind ce a adus nou în dezvoltarea literaturii şi, implicit, în dezvoltarea vieţii social-culturale a ţării noastre.

Este bine ca predarea biografiei unui scriitor să fie însoţită de un plan sau de o schemă, care să marcheze etapele cele mai importante ale vieţii şi creaţiei scriitorului, evenimentele social-politice şi literare ce au influenţat activitatea sa, precum şi data apariţiei şi titlul celor mai importante opere.

În viziunea cercetătoarei C. G. Chiosa planul biografiei unui scriitor se poate realiza cu următoarele rubrici:

- ✓ etapele vieţii scriitorului:
  - data naşterii
  - copilăria
  - mediul familial
  - studiile
  - influenţe ale altor scriitori
  - debutul literar
  - anii de maturitate artistică
  - ultimii ani de viaţă
- ✓ operele scriitorului
- ✓ critica şi istoria literară care s-a ocupat de creaţia scriitorului.

Alte biografii pot fi prezentate sub forma unor evocări calde, emoţionante, mai ales dacă profesorul are la îndemînă materiale bibliografice adecvate. Aşa se poate proceda la predarea biografiei lui I. Creangă, M. Eminescu, M. Sadoveanu ş.a., unde fie că opera scriitorului oferă materialul necesar, fie că există evocări făcute de scriitori, de critici şi istorici literari cu prilejul unor aniversări.

Lecţiile despre viaţa şi activitatea unui scriitor pot îmbrăca o formă de expunere convingătoare, emoţională. Prezentarea activităţii scriitorului, a relaţiilor lui cu diverse medii sociale şi artistice, a frămîntărilor cetăţeanului şi artistului, ceea ce va duce la dezvăluirea personalităţii acestuia, trebuie să aibă un caracter autentic, viu, convingător. În acest scop, profesorul poate folosi diverse materiale, dintre care, în primul rînd, citate din opera scriitorului, din memoriile lui sau ale contemporanilor, din studiile asupra epocii şi creaţiei scriitorului.

De o mare forţă evocatoare sînt portretele caracterologice prezentate fie în cursul expunerii biografiei, fie ca o concluzie a acesteia. Atunci cînd ele sînt opera unui mare scriitor (evocarea lui M. Eminescu de către I. L. Caragiale) rămîn profund întipărite în mintea elevilor, fixînd trăsăturile omului şi artistului. Acest material, adunat în fişe (cu titlul lucrării, autorul, ediţia şi pagina), poate fi folosit an de an, evident, îmbogăţit.

Scurta prelegere a profesorului despre viaţa şi activitatea literară a scriitorului va conţine momente surprinzătoare, revelatorii, menite să-i sporească elevului potenţialul cognitiv-afectiv. Cuvintele noi, necunoscute, ce pot fi întîlnite în textul nonliterar (afară de cele semantizate), se explică în timpul citirii ori prelegerii.

Se mai poate demonstra material ilustrativ constînd din ediţii de opere, ilustraţii la operele respective, fotocopii după reviste, pagini de manuscris, afişe teatrale etc. Materialul didactic trebuie selectat în funcţie de obiectivele ce stau la baza conceperii unui proiect de lecţie şi discutat cu elevii, aceştia fiind astfel puşi în situaţia să-l analizeze cu atenţie, să tragă din el anumite învăţăminte, concluzii.

În funcţie de nivelul clasei, de activitatea scriitorului, chiar şi de posibilităţile pe care le oferă unele localităţi, profesorul va alege materialul adecvat pentru lecţiile de prezentare a biografiei, va organiza lecţia la un muzeu, la o casă memorială etc.

Materialul didactic va fi folosit pe parcursul expunerii, dacă este de proporţii şi-l poate vedea întreaga clasă, dacă se află în manual, fiind la îndemîna tuturor elevilor, sau dacă poate fi proiectat (diafilm, fotografii etc.). În cazul cînd profesorul aduce material didactic într-un singur exemplar: fotografii, o ediţie ilustrată, ediţii rare etc., elevii vor lua cunoştinţă de ele la sfîrşitul orei, profesorul avînd grijă să anunţe ce reprezintă şi ce însemnătate/rol are fiecare material în parte.

Lecţiile de prezentare a vieţii şi activităţii unui scriitor sînt familiare elevilor în ultimele clase ale şcolii generale şi în clasele de liceu. Metodologic, există multe asemănări între ele. Deosebirea ţine doar de volumul de informaţii – care este mai amplu în clasele liceale.

O componentă importantă a lecţiei de prezentare a vieţii şi activităţii scriitorului o reprezintă **tabelele, schemele** care, în viziunea cercetătorului I. D. Lăudat, pot avea următoarele rubrici:

Etapele vieţii scriitorului	Evenimentele social-politice cu care a fost contemporan	Denumiri de lucrări ale scriitorului	Volumele scrise sub influenţa evenimentelor social-politice	Monografii sau studii critice despre scriitor
...	...	...	...	...

Ultimele două rubrici constituie sursa din care profesorul stabileşte tematica lucrărilor scriitorului.

După cum am menţionat anterior, lecţia de prezentare a biografiei scriitorului, urmărind şi efecte educative, trebuie să fie însoţită de un bogat material didactic, pornind de la portretul scriitorului, cele mai bune ediţii, monografii şi studii critice, pînă la caseta audio care să ne aducă aminte de vocea scriitorului, atunci cînd este posibil.

Lecţia introductivă (de biografie) va avea un conţinut mai bogat în clasele liceale. În clasele X-XII, în care materia este prezentată cronologic, tematic sau conform curentelor literare, programa prevede lecţii de biografie, numite şi introductive, ce fac parte din tipul lecţiilor de comunicare a cunoştinţelor.

Scopul unei lecţii introductive este de a contura viu personalitatea artistică a unui scriitor proiectată pe fundalul epocii în care a trăit şi a creat. Această sarcină dificilă cere profesorului o pregătire serioasă, deoarece lecţia introductivă improvizată se poate solda cu un eşec. La lecţii profesorul expune, urmărind nu numai comunicarea de cunoştinţe, dar şi selectarea datelor necesare înţelegerii operei, precum şi stimularea emoţiilor pozitive la elevi. De aceea, pregătindu-se pentru o astfel de lecţie, profesorul trebuie:

- să aleagă din materialul bibliografic numai acele elemente, care servesc la înţelegerea concepţiei despre viaţă a scriitorului şi la o percepere mai clară a operei studiate;
- să găsească materialul adecvat şi apt să intereseze elevii, motivîndu-i pentru studierea limbii în general;
- să folosească cele mai semnificative şi emoţionante citate, fie din opera scriitorului studiat, fie din cea a scriitorilor sau criticilor literari;
- să concretizeze **reprezentările grafice** pe care le va folosi (**scheme** sau **diagrame, simboluri**), necesare sistematizării materialului studiat.

În opinia aceluiaşi cercetător, în practica şcolară se poate folosi un tabel cu doar 3 rubrici:

- ✓ etapele vieţii scriitorului
- ✓ operele reprezentative
- ✓ indicarea surselor din care profesorul extrage citate.

Pentru a eficientiza lecţiile introductive (biografia unui scriitor), este bine să se renunţe uneori la verificarea temei de acasă şi să se acorde 45 de min. predării, ultimele 5 min. fiind folosite pentru fixarea cunoştinţelor, aplicarea competenţelor formate.

În opinia cercetătorului Vl. Pâslaru, datele biografice pot fi prezentate în mod diferit: sub formă de informaţii scurte despre cele mai importante momente ale vieţii şi activităţii scriitorului, de microportret literar sau micro-eseu despre creaţia scriitorului. Este bine să se respecte cîteva condiţii obligatorii: conţinutul informativ interesant, caracterul emoţional-afectiv al expunerii, accesibilitatea lexicală şi a stilului. Datele biografice vor conţine informaţii şi teze despre locul creaţiei scriitorului în contextul procesului literar naţional şi universal, despre legătura creaţiei sale cu folclorul, muzica, arta plastică şi alte genuri de artă.

La prezentarea vieţii şi activităţii scriitorilor, cercetătorul A. Bantaş propune modelul „PÎLNIE", care constă din următoarele **repere**:

INFORMAŢIE DE FOARTE MARE
GENERALITATE
INFORMAŢII GENERALE
AMĂNUNTE
Exemple
Exerciţii
(Comentarii)

„CLEPSIDRA" este un alt model de **prezentare structurată** a vieţii şi activităţii scriitorilor, superior prin conţinut (propus de A. Bantaş), deoarece permite extinderea asupra altor lucrări ale aceluiaşi autor, altor autori, altor literaturi:

INFORMAŢIE DE FOARTE MARE
GENERALITATE
INFORMAŢII GENERALE
DATE SUPLIMENTARE
AMĂNUNTE
Exemple
Exerciţii
(Comentarii)
ANALIZĂ
EXTINDERE
(la alte opere etc.)
EXTRAPOLARE
(la alţi autori, alte curente, alte literaturi, alte arte)

Aceste două modele de prezentare a vieţii şi activităţii scriitorilor, în bază de repere, sînt binevenite şi la orele de literatura română în clasele liceale din şcolile alolingve.

Îndemnînd liceenii şi studenţii să prezinte inteligent şi succint biografiile scriitorilor, A. Bantaş le propune să caracterizeze activitatea autorilor prin:

I. ETICHETE /INTRODUCERI GENERALE (30-40 de cuvinte).
II. CADRUL/FUNDALUL ISTORIC, SOCIAL ŞI BIOGRAFIC:
   1. Perioada de viaţă.

2. Fundalul/cadrul istoric (condiţii social-politice, evenimente literare şi artistice etc.).
3. Fundalul biografic (obîrşie, familie, cadru geografic, studii, prietenii literare, asocieri politice sau literare, implicarea în evenimentele social-politice, călătorii etc.).
4. Perioada activităţii literare.
5. Curent(e) de care a fost legat autorul.

III. ACTIVITATE LITERARĂ:
1. Genuri practicate – a) predominante; b) minore.
2. Specii practicate – a) predilecte/favorite; b) secundare.

IV. OPERE PRINCIPALE (eventual din diferite genuri).

V. APRECIERI GENERALE ŞI EXTRAPOLĂRI:
1. Însemnătatea şi influenţa autorului (în vremea lui, în vremurile noastre); popularitate (în epocă şi astăzi – în România şi în lume).
2. Opinii relevante ale criticilor şi istoricilor literari.
3. IMPRESII, OPINII, SENTIMENTE PERSONALE.

Printre tehnicile de lucru cu textul nonliterar ce asigură rezonanţe cu urme adînci în conştiinţa elevilor sînt şi: comentariul profesorului cu privire la biografia scriitorului; lecturi expresive ale operei; memoriile ce evocă chipul artistului-cetăţean; recitarea unor poezii închinate scriitorului; comunicările elevilor despre anumite secvenţe ale vieţii şi activităţii autorului, folosind corespondenţa, pagini de jurnal intim, pasaje din opere, mărturisirile contemporanilor, studii şi monografii etc.

Majoritatea specialiştilor în domeniu sînt de părere că este binevenită **reprezentarea grafică** (**scheme-reper**), **prezentarea structurată, în bază de repere** a materiei de studiu, pentru ca informaţia esenţială să poată fi uşor memorizată de către elevi.

Susţinem şi noi această idee, avînd certitudinea celor expuse şi prin aplicarea în practică a schemelor-reper, lucru ce a favorizat memorarea informaţiei principale, expunerea ei în cadrul orelor, activismul sporit al elevilor şi, nu în ultimă instanţă, dezvoltarea competenţelor de comunicare ale elevilor la orele de literatura română în şcoala alolingvă.

În continuare propunem cîteva scheme-reper, pe care le-am utilizat în cadrul orelor de literatura română în clasa a XII-a.

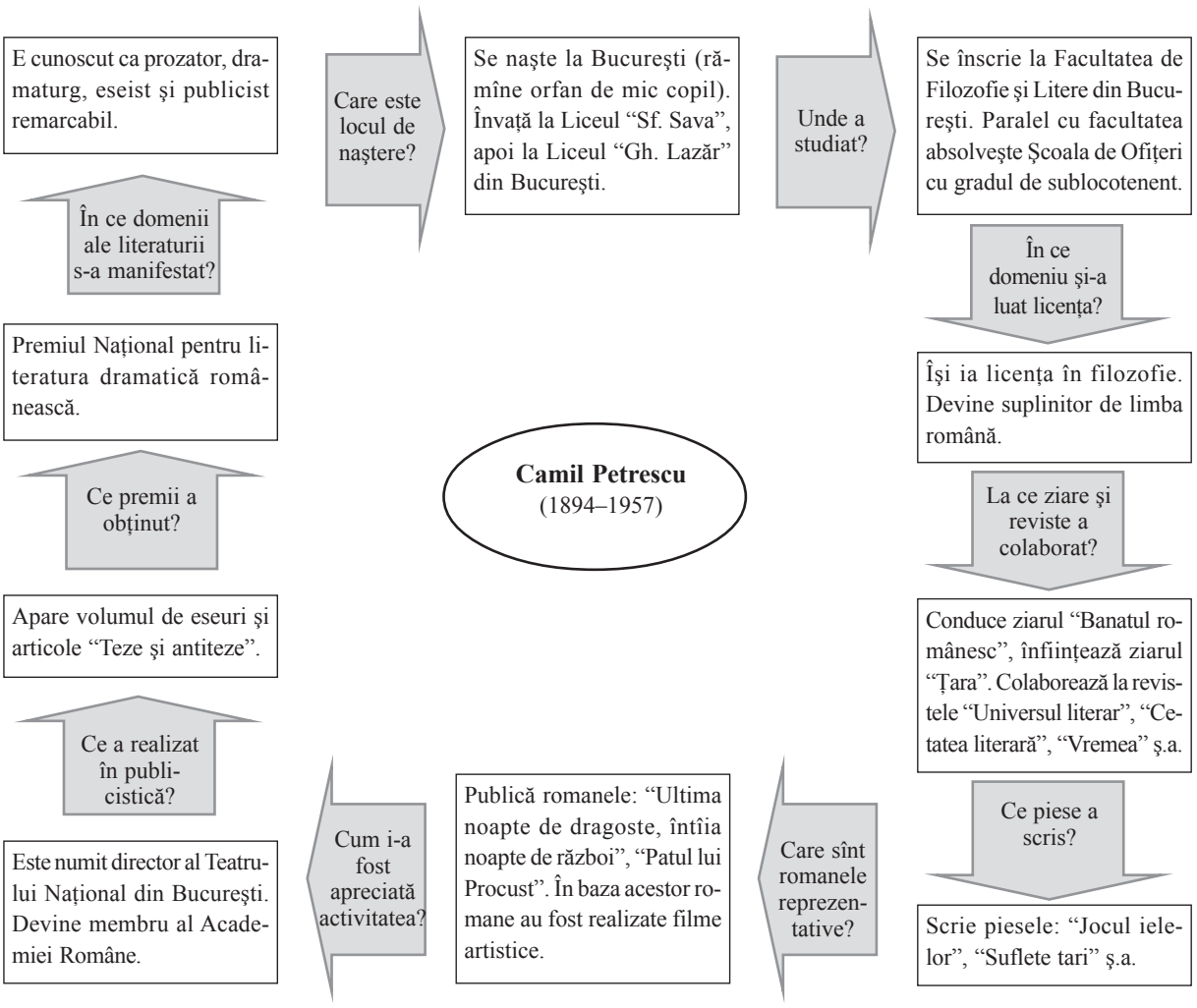

Alexei Mateevici
(1888–1917)

"Şi totuşi limba voastră prin timp a străbătut;
E dulce cum e mierea şi-mi place s-o ascult.
Prin ce miracol însă şi cum a biruit
Aievea limba voastră, pe drept rămâi uimit!
Din sacrul grai al gintei Italii n-au păstrat –
Nici Spania, nici Galii din cît le-a fost lăsat...".

Zlatna sau despre Cumpăna dorului
(fragment) de Martin Opitz

A debutat ca publicist la 18 ani, în ziarul "Basarabia". Prima creaţie originală este schiţa "Toamna". **5**

S-a manifestat ca publicist şi traducător, prozator şi folclorist, dar principala sa vocaţie a fost cea de poet. **4**

În perioada studiilor face multe lecturi: Eminescu, Alecsandri, Negruzzi, Caragiale, Puşkin, Tolstoi ş.a. **3**

Este înscris la Şcoala Teologică din Chişinău, ulterior la Seminarul Teologic. **2**

S-a născut în s. Căinari, în familia preotului Mihail Mateevici. **1**

Poseda limbile: greacă, latină, franceză, slavonă, rusă şi germană. A absolvit Academia Teologică din Kiev. A predat greaca şi latina la Seminarul Teologic din Chişinău. **6**

Dintre primele poezii pot fi remarcate: "Cîntecul zorilor", "Ţăranii", "Ţara", "Eu cînt". **7**

În 1915 este înrolat ca preot militar şi ajunge pe frontul de la Mărăşeşti. **8**

Culmea creaţiei sale este poezia "Limba noastră", pe care a declamat-o în faţa pedagogilor de limba română din Basarabia. **9**

Înaripat de succesul poeziei "Limba noastră", în mai puţin de 3 săptămîni, a scris zeci de versuri originale. **10**

"Alexei Mateevici ar fi fost un mare poet dacă nu murea", afirma G. Călinescu. **11**

Matei Vişniec
(n. 29.01.1956)

Din 1992 scrie piese de teatru în franceză, care au fost montate în mari teatre din Europa: la Paris, Stocholm, Cracovia, Milano, Istanbul, Londra, Copenhaga, Bonn.
"La Chişinău mi s-au montat patru piese, m-am bătut să fiu jucat şi aici". **7**

În Franţa a publicat peste 15 piese. În România au fost montate peste 30 de piese ale autorului. Devine unul dintre autorii cei mai jucaţi la Festivalul de Teatru de la Avignon. Printre învăţătorii săi în ale dramaturgiei se numără şi Caragiale, Cehov, Urmuz, Lovinescu, Ionesco, Beckett... **8**

Piese de teatru: "Angajare de clovn", "Negustorul de timp", "Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintali", "Caii la fereastră", "Ultimul Godot", "Cum aş putea fi o pasăre", "Scrisori către arbori şi zăpezi" etc.
Unele piese au fost traduse în limbile maghiară, polonă, bulgară, engleză. **9**

S-a învrednicit de premii acordate de: Uniunea Scriitorilor din România, Academia Română, Ministerul Culturii din România, Societatea Autorilor şi Compozitorilor Dramatici din Franţa, Festivalul de Teatru de la Avignon - OFF. **10**

În 1987 pleacă la Paris ca turist şi cere azil politic în Franţa. Lucrează la BBC Londra timp de un an, apoi începe studiile de doctorat în Franţa. Obţine cetăţenia franceză, dar o păstrează şi pe cea română. **5**

Publică volumele de poezii: "La noapte va ninge" (1980), "Oraşul cu un singur locuitor" (1982), "Înţeleptul la ora de ceai" (1984), "Poeme ulterioare" (2001). **3**

S-a născut la Rădăuţi, Bucovina. Aici îşi petrece copilăria. Tatăl era contabil, iar mama învăţătoare. Din copilărie i-a rămas o amintire de neuitat: spectacolul unui circ, care i-a trezit gustul pentru reprezentaţia teatrală. **1**

După 1989 devine autorul cel mai jucat în România. La Timişoara se organizează Festivalul *Matei Vişniec* cu zece din piesele sale. Este specificat şi în manualele şcolare. **6**

Între 1977-1987 scrie vreo zece piese în două şi trei acte, vreo douăzeci de piese scurte şi astfel atrage atenţia ca tînăr dramaturg.
Crede sincer în rolul rezistenţei culturale. **4**

Locuieşte la Bucureşti, unde urmează studiile de filozofie şi istorie. A fondat "Cenaclul de Luni". A debutat cu poezie în revista "Luceafărul". **2**

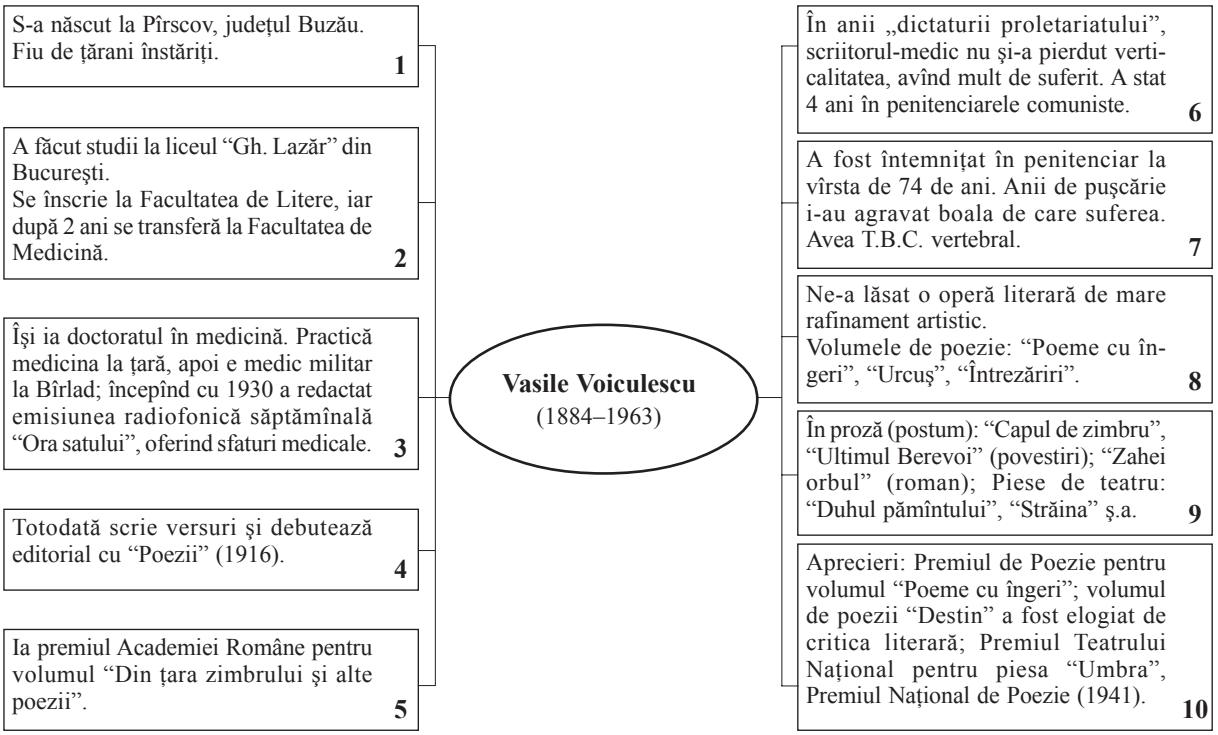

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Alexandrescu, E.; Gavrilă, D., *Literatura română în analize şi sinteze*, Asociația Obştească PRINCEPS, Chişinău, 2001.
2. Bantaş A. ş.a., *Engleza pentru admitere*, Editura Teora, Bucureşti, 1996.
3. Bontaş, I., *Pedagogie*, Editura ALL, Bucureşti, 1996.
4. Chiosa, C., *Metodica predării limbii şi literaturii române*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1964.
5. Cristea, S., *Dicționar de pedagogie*, Grupul editorial Litera, Chişinău – Bucureşti, 2000.
6. Cucoş, C., *Pedagogie*, Editura Polirom, Iaşi, 1998.
7. *Curriculum Național*, Programe pentru învățămîntul liceal, Limbă şi comunicare, Editura Cartier, Chişinău, 1999.
8. *Enciclopedie şcolară*, coordonator I. C. Tănase, Editura Cartea Şcolii 2000, Bucureşti, 1998.
9. Ghoia, V. ş.a., *Metodica predării limbii şi literaturii române*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995.
10. Lăudat, I., *Metodica predării limbii şi literaturii române*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1973.
11. *Literatura română, Dicționar-antologie de istorie şi teorie literară*. Autorul proiectului şi coordonator – Iurie Colesnic, Editura Museum, Chişinău, 2001.
12. Pâslaru, Vl., *Educația literar-artistică a elevilor*, Editura Lumina, Chişinău, 1997.

Diagrama Venn. La intersecția matematicii cu didactica

Ludmila **URSU**
Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă"

Diagrama Venn – noțiune matematică

Dacă reprezentăm grafic mulțimile prin linii curbe închise, imaginîndu-ne elementele mulțimilor drept puncte aflate în interiorul acestor linii (punctele pot fi omise pe desen), obținem o modalitate de redare a mulțimilor și a relațiilor dintre ele numită *Diagrama Venn.*

Tabelul alăturat etalează tipurile Diagramei Venn în funcție de relațiile dintre mulțimile *A* și *B*.

Nr. crt.	Diagrama Venn	Relația dintre mulțimile *A* și *B*
1.	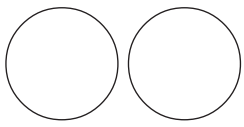	Mulțimile *A* și *B* sînt disjuncte (intersecția lor este o mulțime vidă): $A \cap B = \varnothing$.
2.	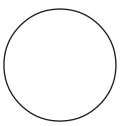	Mulțimile *A* și *B* sînt egale: $A = B$.
3.	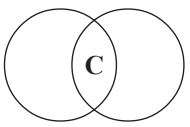	Mulțimile *A* și *B* se intersectează (intersecția lor este o mulțime nevidă): $A \cap B = C, C \neq \varnothing$.
4.	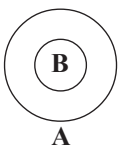	Mulțimea *B* este submulțimea mulțimii *A*: $B \subset A$.
	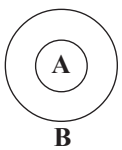	Mulțimea *A* este submulțimea mulțimii B: $A \subset B$.

Galina **CHIRILOV**
Liceul "Liviu Deleanu", mun. Chișinău

Diagrama Venn – tehnică de instruire

Lucrul cu Diagrama Venn facilitează înțelegerea relațiilor dintre două (sau mai multe) noțiuni, permite ierarhizarea unor termeni sub raportul gen–specie, evidențiază ideile contrastante şi cele comune într-o problemă, constituind un suport iconic valoros pentru perceperea noțiunilor şi ideilor abstracte.

Exersarea sarcinilor ce implică Diagrama Venn facilitează:

- concentrarea atenției subiectului;
- eficientizarea rezolvării de probleme;
- formarea spiritului de analiză sistematică;
- generalizarea soluției găsite;
- transferarea soluției la o altă problemă înrudită.

Asemenea sarcini antrenează într-un grad foarte înalt procesele cognitive. *Procesele senzoriale* intră în acțiune o dată cu *perceperea selectivă* a diagramei, prin care se fixează vizual şi mintal elementele unei probleme şi relațiile dintre ele.

Diagrama Venn reprezintă un procedeu euristic propriu-zis, sugerînd direcții posibile de rezolvare, orientînd cunoştințele şi dirijînd căutările. Sprijinul pe imagine, mai ales pînă la vîrsta de 16 ani, este o necesitate impetuoasă a gîndirii. "Imaginea devine un simbol pentru subiect, a cărui percepție sau reprezentare îi permite să evoce operațiile de rezolvare a problemei" (1).

Memoria se implică în reactualizarea promptă şi oportună a definițiilor şi proprietăților noțiunilor comportate în problemă. Memoria influențează rapiditatea găsirii informației necesare pentru rezolvarea acesteia.

În cadrul soluționării problemelor ilustrate prin Diagrama Venn alternează *convergența gîndirii* (capacitatea de acțiune prin toate strategiile unidimensionale) cu *divergența* (capacitatea gîndirii de a acționa în mai multe sensuri spre a găsi răspunsul căutat).

Toate procesele psihice antrenate, stimulate de un limbaj corect, de o atenție dezvoltată şi de experiența anterioară a rezolvitorului, determină formarea capacităților intelectuale specifice disciplinei.

Propunem în continuare cîteva exemple de sarcini didactice la lecțiile de matematică în ciclurile primar, gimnazial şi liceal, în care utilizăm Diagrama Venn.

Exemplul 1. Elemente de geometrie (cl. a IV-a)

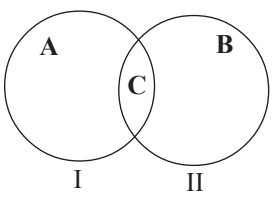

Cercul — I / II — include — dreptunghiuri. / romburi.

Scrie pe fiecare linie rezervată litera corespunzătoare domeniului în care trebuie plasată figura:

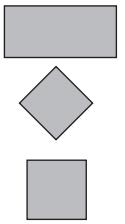

_____;

_____;

_____.

Exemplu 2. Compararea şi ordonarea numerelor naturale (cl. III-IV)

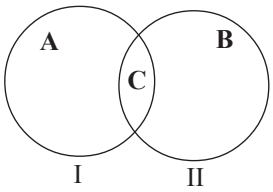

Cercul — I / II — include toate numerele naturale — mai mari decît 10. / mai mici decît 100.

Notează pe fiecare linie rezervată litera corespunzătoare domeniului în care trebuie plasat numărul:

500 _____ ;
2 _____ ;
100 _____ ;
10 _____ ;
50 _____ .

Exemplul 3. Geometrie (cl. a VI-a)

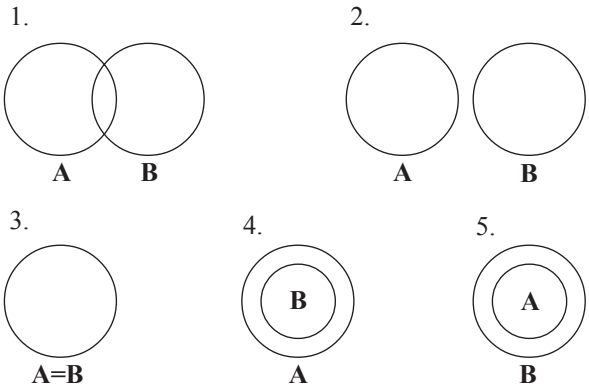

Scrie pe fiecare linie rezervată numărul diagramei potrivite:

a) A – mulțimea tuturor paralelogramelor;
B – mulțimea tuturor dreptunghiurilor. _____

b) A – mulțimea tuturor triunghiurilor echilaterale;
B – mulțimea tuturor triunghiurilor obtuzunghice; _____

c) A – mulțimea tuturor triunghiurilor dreptunghice;
B – mulțimea tuturor triunghiurilor obtuzunghice; _____

d) A – mulțimea tuturor triunghiurilor ascuțitunghice;
B – mulțimea tuturor triunghiurilor isoscele; _____

e) A – mulțimea tuturor dreptunghiurilor cu două laturi consecutive de lungimi egale;
B – mulțimea tuturor romburilor cu unghi drept. _____

Exemplul 4. Funcții injective, surjective, bijective (cl. a X-a)

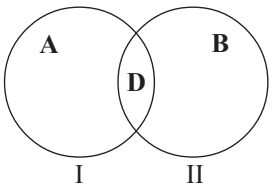

Cercul I / II include funcții injective. / surjective.

1) Înscrie pe fiecare linie rezervată litera corespunzătoare domeniului în care trebuie plasată funcția:

$f_1 : R \to R, f_1(x) = \begin{cases} 2x-3, \text{ dacă } x \le 0 \\ 7x, \text{ dacă } x > 0 \end{cases}$ _____;

$f_2 : R \to R, f_2(x) = -x+4$ _____;

$f_3 : N \to N, f_3(x) = 2x+1$ _____;

$f_4 : Z \to Z, f_4(x) = 3x-2$ _____;

$f_5 : Z \to Z, f_5(x) = x+1$ _____;

$f_6 : R \to R, f_6(x) = x^2$ _____;

$f_7 : R \to \{0,1\}, f(x) = \begin{cases} 1, \text{ dacă } x \text{ este rațional} \\ 0, \text{ dacă } x \text{ este irațional} \end{cases}$,

_____;

2) Cum poți caracteriza funcțiile plasate în domeniul *D*?

_____

Propunem în continuare cîteva modele de fișe pentru lucrul diferențiat în echipe eterogene la tema "Multiplii numerelor naturale" (cl. a V-a).

Fişă de reînvățare/recuperare

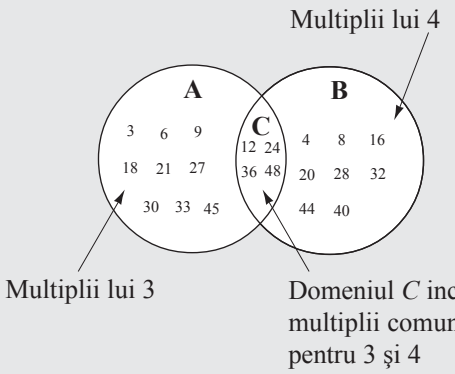

1) Ce multipli ai lui 3 găseşti în diagramă?
_____

2) Ce multipli ai lui 4 găseşti în diagramă?
_____

3) Ce multipli comuni pentru 3 şi 4 găseşti în diagramă?
_____

4) În ce domeniu al diagramei (*A*, *B* sau *C*) trebuie plasate numerele:
63 _____; 72 _____;
57 _____; 84 _____;
64 _____; 66 _____;
90 _____; 81 _____.

5) Scrie în fiecare domeniu al diagramei de mai jos cîte două numere potrivite, ştiind că cercul I include acei multipli ai lui 5 care nu întrec 70, iar cercul II include acei multipli ai lui 7 care nu întrec 70.

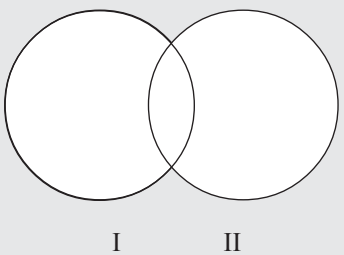

Fişă de antrenare

Cercul I include cîţiva multipli ai lui 4. *Cercul II include cîţiva multipli ai lui 6.* *Cercul III include cîţiva multipli ai lui 8.*

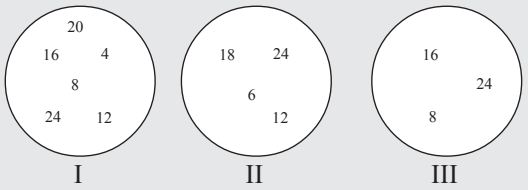

1) Aranjează numerele incluse în cercurile de mai sus în diagramele ce urmează, astfel încît un număr să fie scris doar o singură dată în aceeaşi diagramă.

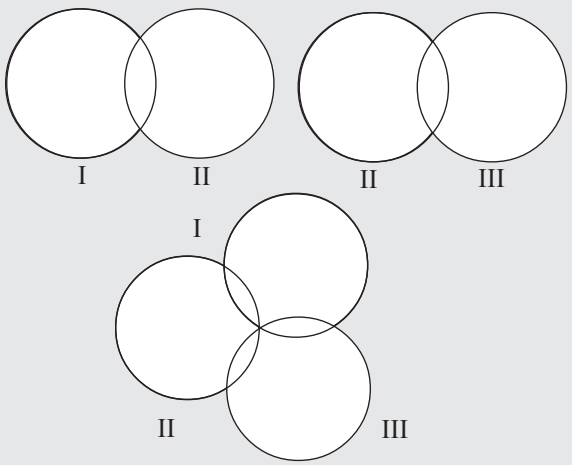

2) Utilizează diagramele completate şi răspunde la următoarele întrebări:
   - Ce multipli comuni pentru 4 şi 6 ai găsit în diagramă?_____
   - Ce multipli comuni pentru 6 şi 8 ai găsit în diagramă?_____
   - Ce multipli comuni pentru 4, 6 şi 8 ai găsit în diagramă?_____
   - Care este CMMMC [4, 6]?_____
   - Care este CMMMC [6,8]?_____
   - Care este CMMMC [4, 6, 8]?_____

3) Diagrama de mai jos reprezintă mulţimile tuturor multiplilor numerelor 4 (cercul I), 6 (cercul II) şi 8 (cercul III).

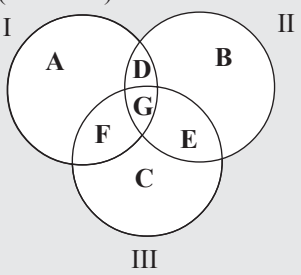

Scrie pe fiecare linie rezervată litera corespunzătoare domeniului în care trebuie plasat numărul:

36 _____; 48 _____; 64 _____;
60 _____; 92 _____; 120 _____;
136 _____; 186 _____; 252 _____.

Fişă de dezvoltare

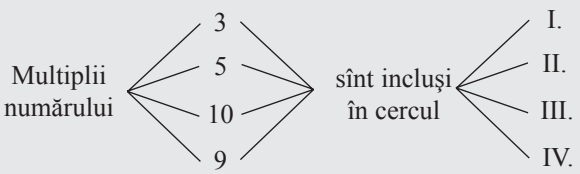

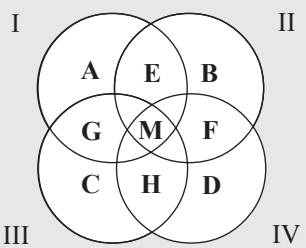

1) Scrie pe fiecare linie rezervată litera corespunzătoare domeniului în care trebuie plasat numărul:

6 _____; 9 _____; 12 _____; 18 _____;
25 _____; 30 _____; 60 _____; 75 _____;
80 _____; 135 _____; 145 _____; 180 _____.

Multipli comuni pentru 3 şi 5 _____;
Multipli comuni pentru 5 şi 10 _____;
Multipli comuni pentru 3, 5 şi 10 _____;
Multipli comuni pentru 3, 5, 9 şi 10 _____.

2) Poţi plasa vreun număr în domeniul *C*?
Dacă da, exemplifică:_____
Dacă nu, argumentează: _____

3) Presupunem că în diagrama iniţială:

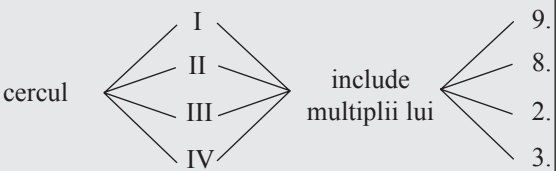

Scrie pe linia rezervată mai jos literele corespunzătoare domeniilor care nu vor conţine numere.

_____

După cum se vede din exemplele prezentate, esența abordării unui conținut de învățare în cheia tehnicii Diagrama Venn rezidă în dezvăluirea integralității unui fenomen prin compararea elementelor componente sau a dimensiunilor comportate. Subiecții explorează conținutul învățării emițînd idei substanțiale, argumentîndu-le, exprimînd puncte de vedere relevante. Totodată, elevii sînt puşi în situația de a utiliza un limbaj adecvat sub diverse forme (grafic, verbal), o terminologie centrată pe fenomenul cercetat, favorizînd, astfel, şi capacitățile de sinteză.

Tehnica Diagrama Venn are o scară largă de aplicare la orice etapă a lecției (evocare-realizarea sensului-reflecție), la orice tip de lecție (de predare/învățare, de consolidare, de recapitulare, de evaluare), în cadrul tuturor modurilor de organizare a clasei (frontal, individual, în grup); poate fi combinată şi armonizată cu alte tehnici interactive sau metode tradiționale de predare, în scopul diversificării şi optimizării continue a sferei strategice, eficientizării procesului didactic.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Aebli, H., *Didactica psihologică,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981.
2. Cîrjan, F., *Strategii euristice în didactica matematicii,* Editura "Paralela 45", Craiova, 1999.
3. *Teacher's Edition. Level 8. Houghton Mifflin. Mathematics,* Boston, 1989.
4. Temple, Ch.; Steele, J.L.; Meredith, K.S., *Strategii de dezvoltare a gîndirii critice. Ghidul II// Supliment al revistei "Didactica Pro ...",* nr. 2, Chişinău, 2002.

Valentina **TOFAN**

Liceul Teoretic "Vasile Alecsandri", s. Mărculeşti, r. Floreşti

Educația axiologică la lecțiile de literatura română

Obiectivele curriculare la limba şi literatura română sînt construite pe imperativele interpretării textelor din perspectivă semiotică şi hermeneutică. Acest deziderat reprezintă nu doar o necesitate a educației moderne pentru deschidere, democrație, toleranță, ci şi o caracteristică intrinsecă textului literar-artistic, care se constituie şi se realizează doar prin multiple semnificații, ambiguități, simboluri literale şi imagistice.

Acelaşi curriculum se referă şi la personalitatea profesorului care urmează să-şi reconsidere atît viziunile asupra literaturii cît şi modalitățile de realizare a demersului didactic, să renunțe "la lumea schemelor şi a explicațiilor clare" ce sînt "mai totdeauna foarte simplificate, inexacte şi superficiale" (A. Marino, p. 67). Un demers construit în baza reperelor curriculare îi solicită profesorului "reactualizarea în permanență, în scop didactic, a patrimoniului clasic" (P. Cornea, p. 252).

Preceptele curriculare amintite sînt obligatorii pentru realizarea obiectivelor educației literar-artistice, implicit estetice, prin intermediul căreia se produce şi educația morală, conceptul filozofic al acesteia fiind "o teorie a relațiilor cu celălalt şi cu sine, respectiv un model de organizare a raporturilor omului cu lumea şi cu propria persoană" (S. Cristea, p. 116). Or, primul pas spre schimbarea, adică formarea unei persoane, este cunoaşterea de sine, autoevaluarea calităților şi a neajunsurilor, raportate la realitate, estimarea relațiilor cu ceilalți membri ai societății. "Posibilitatea înrîuririi spiritului prin artă este asigurată de faptul că emoția estetică… constituie o angajare integrală a personalității ca răspuns la sistemul de valori existent în opera percepută. Educația multilaterală prin artă rămîne posibilă cît timp procesul pleacă de la potențialul formativ, etic, ideatic al operei de artă, valorificîndu-le în perspectiva estetică" (L. Culda, p. 92).

În această ordine de idei merită a fi menționate prerogativele educației prin intermediul artei, fixate în documentele celei de-a treia reforme şcolare din Japonia şi care vizează parametrii instruirii pentru secolul XXI:

- educarea unor oameni liberi, descătuşați spiritual, capabili de raționamente şi aprecieri independente, răspunzători pentru faptele lor;
- formarea unor conştiințe cetățeneşti bazate pe înțelegerea propriei responsabilități în fața societății moderne;
- educarea unor oameni cu vederi largi, care se îngrijesc de păstrarea propriei identități culturale şi, în acelaşi timp, respectă specificul altor culturi.

După cum vedem, obiectivele enunțate sînt structurate pe valorile general umane fundamentale: Umanismul, Dreptatea, Binele, Frumosul, Responsabilitatea, Libertatea, Patriotismul, Toleranța, adică pe domeniul atitudinal. Anume în acest cadru le vor fi cultivate tinerilor gînduri, opinii, viziuni. Futurologul american Alvin Toffler menționa starea nesatisfăcătoare a educației la

acest capitol: "Elevii sînt rareori încurajaţi să analizeze propriile lor valori, precum şi pe cele ale profesorilor şi colegilor. Milioane de tineri trec prin şcoală fără a fi obligaţi măcar o dată să caute contradicţiile din propriul lor sistem de valori, să examineze în profunzime obiectivele propriei vieţi" (A. Toffler, p. 405).

Literatura, în calitate de disciplină şcolară, trebuie să devină călăuza tinerilor pe itinerarul valorilor fundamentale ale umanităţii. Obiectivul general al educaţiei literare fiind formarea cititorului prin cunoaşterea apropriată a unor opere de valoare, include în mod imanent următoarele componente:

- aprecierea personală a operei literare;
- exprimarea în mod sincer şi deschis a gîndurilor şi sentimentelor generate de textul artistic;
- crearea şi exprimarea unei atitudini proprii faţă de cele citite;
- enunţarea propriilor convingeri în raport cu cele citite;
- aprecierea critică a valorilor literare studiate.

Aceste componente le regăsim în Curriculumul Naţional, la capitolul Obiective-cadru ale studiului literaturii române în liceu, şi anume:

- dezvoltarea gîndirii critice;
- formarea şi dezvoltarea conştiinţei de sine;
- conştientizarea identităţii naţionale;
- crearea şi cultivarea necesităţii interioare de deschidere spre alte culturi.

Obiectivele de mai sus indică asupra faptului că studierea literaturii în şcoală (şi nu numai a literaturii!) se realizează prin cunoaşterea eu-lui celui educat şi, prin acest intermediu, a realităţilor sociale, istorice, filozofice etc. Respectiva disciplină are sarcina să soluţioneze problema privind constituţia emotivă şi atitudinal-morală a personalităţii. Emiterea unor judecăţi de valoare, extrapolate de la realităţile estetice la cele ale vieţii, indică asupra formării unor viziuni, concepte, convingeri care, la rîndul lor, demonstrează producerea schimbării, adică a educaţiei.

În acest scop, demersul educativ actual se construieşte pe metode care solicită implicarea activă, volitivă a subiectului instruirii. În cele ce urmează ne vom referi la utilizarea tehnicii *Agenda cu notiţe paralele,* la capitolul "Sintaxa personajelor în romanul "Ion" de Liviu Rebreanu", pentru a releva esenţele artistice, ideologice şi educative ale lucrării, căci, după cum se ştie, caracterizarea personajelor constituie etapa principală în cadrul analizei operelor epice. Personajele transmit ideile "însufleţite" ale autorului. De aceea, anume la această etapă, profesorul are posibilitatea de a explora multiplele valenţe ale textului artistic, punînd accentele corespunzător obiectivelor de instruire preconizate. Personajul literar reprezintă un punct de convergenţă estetică a tuturor componentelor textului artistic (subiect, motiv, temă, mesaj), astfel încît sintezele obţinute în urma caracterizării oferă posibilitatea verificării coerenţei de interpretare a operei.

Componenta "Sintaxa personajelor în romanul "Ion"" a fost structurată pe următoarele repere cognitive, afective şi formative:

- relevarea dimensiunii social-istorice a romanului;
- stabilirea legăturii acestei dimensiuni cu realitatea;
- motivarea necesităţii studierii operei;
- detectarea trăsăturilor de caracter (implicit comune) ale personajelor principale;
- reconstituirea, în baza acestor trăsături, a valorilor fundamentale pentru care pledează personajele;
- interiorizarea în mod argumentat a valorilor respective;
- re-crearea operei literare cu accente pe valorile aderente.

Abordarea aspectelor relevate mai sus permite elucidarea unor semnificaţii afective şi ideologice, inducînd la nivelul axiologic, care constituie criteriul esenţial de apreciere nu numai a unei opere de artă, ci şi a vieţii însăşi, pentru care sînt pregătiţi tinerii din şcolile noastre. Ajungem astfel la "problema esenţială a reformei învăţămîntului, care este aceea a resurselor umane…, efortul cel mai greu, dar şi cel mai important în educaţia umanistă şi democratică, urmărind formarea capacităţii de a evalua după criterii valorice, fără a impune seturi de valori" (G. Bunescu, p. 32).

Realizarea obiectivelor formative ale educaţiei presupune utilizarea în procesul instruirii a metodelor care solicită gîndirea şi creativitatea. Folosirea tehnicii Agenda cu notiţe paralele este oportună la caracterizarea personajelor romanului "Ion" de Liviu Rebreanu nu numai din cauza că acesta reprezintă o operă de proporţii, ci şi pentru faptul că permite elucidarea didactică a complexităţii problematicii abordate. Altfel spus, "profesorul utilizează o asemenea tehnică de lucru atunci cînd îşi doreşte personalizarea lecturii, adică aplicarea, sinteza, evaluarea – dincolo de înţelegere şi analiză." ("Strategii de dezvoltare a gîndirii critice la diverse discipline", p. 14). Prezentăm mai jos sinteza acestei tehnici, care reflectă cu pregnanţă esenţa personajelor Ion şi Titu.

ION	TITU	COMENTARII
Feciorul Glanetaşului era mai deştept decît toţi flăcăii din Pripas. Cînd a umblat la şcoala din sat a fost cel mai iubit elev al învăţătorului Herdelea.	Toată casa jura că tînăr mai deştept ca dînsul nu se poneneşte în împrejurimi. De altfel la şcoală învăţa binişor (…dintre toţi feciorii satului, domnişorul cu Ion e mai prieten…).	Inteligenţa – calitate comună, care le determină prietenia.

Cîteodată îi venea să izbucnească, să strige în gura mare că şi-a împlinit gîndul, că acum poate avea şi el pămînt, numai să vrea dînsul, căci toate de voinţa lui atîrnă.	Aş, norocul meu sînt eu însumi!	Conştientizează faptul că doar de ei înşişi depinde viitorul lor.
Gîndurile însă îl frămîntau mereu… Toată isteţimea lui nu plăteşte o ceapă degerată dacă n-are şi el pămînt, mult, mult…	Toate planurile şi hotărîrile lui nu fac doi bani dacă rămîn neîmplinite.	Conştientizează dorinţele de a obţine pămînt şi de a-şi realiza scopul.
Simţea o plăcere atît de mare văzîndu-şi pămîntul, încît îi venea să cadă în genunchi şi sa-l îmbrăţişeze. I se părea mai frumos pentru că era al lui. Toată fiinţa lui ardea de dorul de a avea pămînt mult, cît mai mult. Dragostea nu ajunge în viaţă…Dragostea e numai adaosul. Altceva trebuie să fie temelia.	Numai o pasiune puternică, unică, nezdruncinată dă preţul adevărat al vieţii. Numai ei (ţăranii) ştiu să se jertfească pentru pămînt, căci numai ei simt că pămîntul e temelia.	Pămîntul este valoarea supremă pentru care luptă ambele personaje. Pentru Ion pămîntul reprezintă o proprietate care i-ar conferi identitate în ierarhia socială. Ion simte, iar Titu înţelege acest lucru.
– Florico, ascultă, să ştii că te iau de nevastă măcar de-ar fi orice.	Totuşi pe Roza Lang n-o uita şi se gîndea cum ar putea-o aşeza în cadrul vieţii lui noi.	Atît Ion cît şi Titu înţeleg că pentru realizarea deplină a personalităţii este necesară şi împlinirea spirituală, fie prin iubire (Roza, Florica, nume cu semnificaţie de frumuseţe), fie prin dragostea pentru artă (Titu este poet, Ion iubeşte cărţile).
Îl pătrunse un fior de groază, căci în minte îi răsări îndată gîndul că toată truda lui a fost zadarnică, de vreme ce a rămas tot fără pămînt…Se aşează pe prispă cotropit deodată de mînie, de frică, de nedumerire, de deznădejde.	Îşi dădea seama că trebuie să aibă o ţintă hotărîtoare în viaţă şi se îngrozea neputînd descoperi nici un sprijin în jurul lui. Se uita în urmă şi nu vedea nimic, iar înaintea lui se înfăţişa acelaşi nimic rece şi înfiorător.	Survenirea unui punct critic, întrevederea unui posibil eşec în devenirea lor îi înspăimîntă, deoarece le-ar anihila, anula personalitatea.
Auzise şi el ceva din toate acestea. I-au intrat pe o ureche şi i-au ieşit pe cealaltă. I se păreau fleacuri faţă de cele ce se dospeau acum în sufletul lui.	Pe urmă se ruşină că în asemenea clipe mai poate să se gîndească la Roza Lang. Şi-l cuprinse chiar sila de femeia care l-a orbit atîta vreme cu iubirea ei zvăpăiată, abătîndu-l din calea lui.	Fragmentul indică preocuparea totală a personajelor pentru scopul principal al vieţii lor.
Cînd crede omul că a nimerit mai bine, atunci ia seama că-i tot de unde a pornit…Mă muncesc şi mă căznesc şi nu ştiu ce să fac, cum să fac?	În minte îi încolţea din ce în ce mai des întrebarea: Cine sînt eu? De ce trăiesc?	Analizează propria situaţie, meditînd asupra condiţiei lor existenţiale.
Ion se gîndi deodată: ”Adică ce-ar fi oare dacă aş lua pe Florica şi am fugi amîndoi în lume să scap de urîţenia asta. Dar tot atît de repede îi veniră în minte pămînturile şi adăugă în sine cu dispreţ: şi să rămîn tot calic…pentru o muiere. Apoi să nu mă trăsnească Dumnezeu din senin”.	După întrevederea cu preotul român, Titu se simţea alt om, mai luminat, mai curat. Se gîndi mult la viaţa lui de pînă atunci şi o găsi stearpă şi ruşinoasă. Parcă umblase prin lume cu ochii închişi, de nu văzuse nimic. Ce folos că mîzgălise poezii, cînd sufletul lui fusese înţelenit de nesimţire?	Resping alternativa unei existenţe searbăde, optînd definitiv pentru realizarea scopului primordial al vieţii lor: regăsirea eu-lui (al lui Ion prin obţinerea pămîntului, al lui Titu prin Unirea Ţării).

Glasul pămîntului pătrundea năvalnic în sufletul flăcăului, ca o chemare, copleşindu-l.	Îşi zugrăvea în minte chinurile ce le va îndura vitejeşte pentru poporul lui şi deseori se visa în fundul unei temniţe, legat în lanţuri şi totuşi fericit în inimă, simţindu-se martir care prin jertfa sa trebuie să zmulgă izbînda tuturor…Şi închipuirile acestea îi umpleau fiinţa de plăceri sufleteşti nebănuite.	Întreaga lor fiinţă este dominată, acaparată de scopul pe care-l urmăresc şi care este de proveniență atît raţională cît şi afectivă, transformîndu-se astfel într-o patimă arzătoare.

Citatele au fost selectate în baza principiului omogenității, permițînd nu doar o interpretare coerentă a operei şi a mesajului pe care aceasta îl comportă, ci şi relevarea intenției actului de creație şi resorturile interioare ale romanului.

Efectul aplicării tehnicii s-a dezvăluit la etapa *reflecție*, în cadrul căreia elevii clasei a XII-a au elaborat un eseu nestructurat pe una din temele: "Personaje alter ego în romanul "Ion"" sau "Personaje în căutarea identității (în baza romanului "Ion" de Liviu Rebreanu)".

***

Dragostea reprezintă fericirea totală, armonia perfectă. O dată ce în suflet încolțește mugurul acestui sentiment, viața noastră devine o luptă pentru atingerea scopului. Iubirea ce pătrunde în sufletul nostru aduce cu sine şi dorința care, devenind pasiune, poate să te rupă de realitate şi să te poarte pe valurile vieții în căutarea realizării sociale şi spirituale.

Un model de personaje pentru care dragostea a constituit un imbold în căutarea propriului eu ne prezintă Liviu Rebreanu în romanul "Ion". Existența lui Ion şi Titu a fost marcată de două ecouri: unul răsunînd din glasul pămîntului, de la care porneşte Ion şi spre care merge Titu, iar celălalt – din glasul iubirii, de la care porneşte Titu şi unde încearcă să ajungă Ion. Ei vor să contopească aceste două chemări pentru a-şi construi identitatea – esența existenței lor.

Ion percepe problema identității în chip plastic; pentru el existența înseamnă pămînt, cît mai multe "locuri" pe care să le poată lucra. Titu abordează aceeaşi problemă din alt unghi de vedere, prin realizarea spirituală şi națională.

Ambele personaje doresc să se realizeze în viață considerînd pămîntul punctul de sprijin, "temelia" pe care se aşază totul. Însă realitatea crudă pătrunde în visurile lor pline de închipuiri "trandafirii" şi atunci ei înțeleg că numai prin "temelie" omul nu se poate realiza. În alcătuința unei personalități latura spirituală este tot atît de importantă ca şi cea materială. Aceste personaje îşi regăsesc identitatea doar parțial, de aceea în sufletul lor se declanşează cea de-a doua patimă, făcîndu-i să înțeleagă că realizarea spirituală este împlinirea identității lor. Ion, fiind un tip pasional, conştientizează acest lucru, tinde fără ezitări să-şi regăsească dragostea trecînd peste imposibil şi îşi pierde viața. Titu pricepe şi el: cu jumătăți de idealuri nu poți lupta şi nici nu poți fi înțeles, chiar dacă există "temelia", pe ea trebuie să mai aşezi spiritul ca să fii desăvîrşit. El încearcă să ajungă la identitatea sa plecînd în România. Astfel, soarta i-a statornicit aspirațiile şi speranța, îndemnîndu-l să-şi urmeze calea.

Şi viața noastră este o permanentă căutare: încercăm să găsim în ea ceea ce exprimă esența existenței noastre – identitatea, pe care o dorim pentru a fi desăvîrşiți.

(Nina Cernei,
"Două personaje în căutarea identității")

Dorința de a se manifesta în viață, de a ajunge cineva, de a-şi găsi o identitate dirijează aceste personaje, călăuzindu-le pe cărările anevoioase ale vieții şi demonstrîndu-ne că fără identitate, individualitate, demnitate omul este un nimeni.

(Veronica Popovici,
"Personaje alter ego în romanul "Ion"
de Liviu Rebreanu")

O dată ce am păşit în această lume, ne pătrundem de un dar dumnezeiesc ce se numeşte viață. Ea este valoarea supremă pentru fiecare om şi, pentru a trăi fără regrete, trebiue să realizăm zi de zi valorificarea propriului eu, fiindcă anume în sufletul nostru se ascunde secretul fericirii.

Titu şi Ion sînt convinşi că făuritorii propriei vieți sînt ei înşişi, ambii fiind preocupați de condiția lor existențială…Fiorul dragostei le atinge inimile, dar dragostea pentru pămînt şi țară întrece în sufletele lor toate pasiunile. Fiind înzestrați cu inteligență, calitate pe care Confucius o numea "virtutea fundamentală a omului superior", dau dovadă de o mare putere de voință şi ambiție pentru relizarea personală, chiar dacă împrejurările social-politice le sînt vitrege.

Titu şi Ion sînt personaje deosebite în paginile literaturii române, modele de voință şi dorință de a realiza ceva în viață. Filozoful grec Tales spunea "nu fapta e importantă, ci ideea de a realiza ceva". Viața reprezintă nu doar o formă de a trăi, ea constituie o eternă căutare a propriului eu şi dacă reuşeşti în acest sens te poți considera un om fericit.

(Lilia Cojocaru,
"Două personaje în căutarea identității")

Nu fiecare are fericirea să-şi găsească rostul în viață. Pentru aceasta ai nevoie de calități morale deosebite: hotărîre, perseverență, fermitate. Dacă ți-ai găsit rostul, poți să te consideri un om împlinit.

(Sabina Sprînceană,
"Două personaje în căutarea identității")

Orice operă de artă are menirea de a le cultiva oamenilor calități morale deosebite. Ele reflectă atît de

bine realitatea, încît uneori ne putem regăsi în chipul vreunui personaj. Fiecare îşi poate găsi un alter ego al său, adică pe cineva care împărtăşeşte aceleaşi sentimente şi aspiraţii. Literatura este un domeniu al frumosului care cuprinde probleme şi viziuni esenţiale asupra existenţei umane, o operă destul de cuprinzătoare în acest sens fiind romanul "Ion " de Liviu Rebreanu.

Subiectul romanului scoate în evidenţă două chipuri de personaje, doi tineri înzestraţi cu calităţi deosebite, avînd aspiraţii nobile. Datorită comuniunii spirituale ce se stabileşte între ei, am putea să-i numim personaje alter ego. Ion reprezintă chipul tipic al ţăranului fără pămînt, dar inteligent, calitate ce determină prietenia sa cu Titu. Ambiţia şi voinţa lor puternică i-a îndemnat să se încadreze într-o luptă perseverentă pentru atingerea scopului propus. Valoarea supremă pentru care ei luptă este pămîntul, simbolizînd pentru ambii o viaţă fericită şi împlinită. Pentru Ion pămîntul este locul în care se regăseşte, reprezentînd pentru el totul: demnitatea şi esenţa vieţii sale. Căpătînd pămînt, Ion devine cineva, o părticică a poporului şi a ţării sale. Pentru Titu pămîntul semnifică idealul întregirii ţării.

(Ana Fetescu,
"Personaje alter ego în romanul "Ion"
de Liviu Rebreanu")

Fiecare om se naşte cu o identitate. Ea este dovada existenţei sale ca persoană ce aparţine unui popor, unui stat. Nimic nu poate fi mai important pentru un om cu valori morale şi spirituale înalte decît identitatea, fiindcă printre toate celelalte semne, ea, unica, îţi adevereşte existenţa.

Titu şi Ion, personajele principale din romanul "Ion" de Liviu Rebreanu, sînt doi tineri, care încearcă să se afirme pe scena vieţii în condiţiile unui conflict naţional şi social. Problema naţională a devenit pentru ei una personală, deoarece de soluţionarea ei depinde realizarea şi identitatea acestor personaje. Ion găseşte în pămînt forţa din care să renască identitatea sa. Patima lui pentru pămînt e descrisă în roman cu deosebită intensitate. Însă visul său nu este realizat pe deplin fără dragostea Floricăi. Firea ambiţioasă şi dorinţa enormă de realizare l-au determinat pe Ion să se sacrifice în numele propriei vieţi. Titu îşi vedea realizarea identităţii prin Unirea Ţării. El înţelege că o dată cu întregirea ţării se va deschide drumul spre lumină nu numai pentru el, ci pentru toţi românii din Transilvania. Pentru Titu trecerea graniţei însemna "fericirea sa adevărată". Acest personaj reuşeşte să ne demonstreze că "nu există nimic mai dulce decît Patria" şi că anume ea îţi marchează existenţa în toate aspectele ei.

(Elena Ţurcanu,
"Două personaje în căutarea identităţii")

"Fiecare clipă de căutare este o clipă de regăsire".
Paulo Coelho

Oamenii din toate timpurile au tins să cunoască viaţa. Unii au emis teorii despre sensul şi valoarea ei, alţii au trăit-o fără să-i dea vreo explicaţie. Totuşi, dacă stăm să reflectăm despre viaţă, despre importanţa ei, ceea ce ne apare imediat în gînd sîntem noi înşine. Fiecare se gîndeşte întîi la sine, la condiţia sa. Dar cine s-a gîndit vreodată din ce este alcătuită viaţa unui om?

Cineva a spus că viaţa noastră ar reprezenta tangenţe la nenumărate romane. În oricare dintre ele ne-am putea regăsi. După lectura romanului "Ion" de Liviu Rebreanu am rămas total surprinsă, descoperind în fiecare capitol, ca într-o oglindă, cîte o secvenţă a vieţii noastre. Personajele principale Titu şi Ion sînt nişte prototipuri, al căror destin e conturat cu atîta forţă realistă, încît fiecare moment descris în roman ne duce cu gîndul la propria noastră existenţă. Poate că nu în zadar intuim acest lucru, deoarece printre problemele cele mai importante abordate în roman este cea existenţială, iar personajele Titu şi Ion reprezintă un singur ego, ce-şi caută o determinare a propriei vieţi. Semnificativă în acest sens este reflecţia lui Titu, care se întreabă: "Cine sînt eu? Ce vreau de la viaţă?". Astfel de întrebări existenţiale îl frămîntă şi pe Ion, care-şi vedea realizarea prin pămînt, căci fără acesta ar fi un "nimeni". De fapt, pămîntul constituie valoarea supremă, pentru care personajele se angajează într-o luptă perseverentă. În viziunea lor, acesta înseamnă un punct de sprijin, o "temelie" pe care se poate construi o viaţă fericită. El reprezintă Ţara, izvorul libertăţii şi al dreptăţii naţionale, dar şi demnitatea umană, identitatea, căci ce este un om fără pămînt, fără Ţară?

Astfel, printr-un studiu al priorităţilor personajelor Titu şi Ion, am putea afirma că viaţa unui om este viaţa întregii omeniri, iar istoria unui sat este istoria oricărui loc de pe pămînt, fiindcă orice am căuta, ne căutăm, în primul rînd, pe noi înşine şi în această căutare e vorba doar de viaţa noastră, de opţiunile şi semnele destinului nostru. Viaţa este una pentru toţi, dar sensul ei este un aforism. Depinde de noi cum îl putem descifra.

(Diana Musteaţă,
"Două personaje în căutarea identităţii")

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Bunescu, G., *Valorile şi reformele învăţămîntului românesc//Revista de pedagogie*, nr. 1-2, I993.
2. Cornea, P., *Introducere în teoria lecturii,* Bucureşti, I988.
3. Cristea, S., *Dicţionar de pedagogie,* Chişinău, 2000.
4. Culda, L., *Omul, valorile şi societatea,* Bucureşti, I982.
5. Marino, A., *Introducere în critica literară,* Bucureşti, I968.
6. Temple, Ch.; Steele, J.L.; Meredith, K.S., *Strategii de dezvoltare a gîndirii critice,* Chişinău, 2003.
7. Toffler, A., *Şocul viitorului*, Bucureşti, I973.
8. *Curriculum de liceu. Limbă şi comunicare*, Chişinău, I999.

Centrul Educaţional PRO DIDACTICA vă invită la şedinţele Clubului PAIDEIA

Clubul profesorilor de limba şi literatura română			
1	Prozodia şi figurile fonetice	26 martie **16.00 – 18.00**	Tatiana Cartaleanu Olga Cosovan
2	Predarea biografiei: cînd, cît, cum?	23 aprilie **16.00 – 18.00**	Tatiana Cartaleanu Olga Cosovan
3	Evaluarea competenţelor de comunicare orală	21 mai **16.00 – 18.00**	Tatiana Cartaleanu Olga Cosovan
Clubul Dezvoltarea gîndirii critice			
1	O decizie bună – un pas spre succes	5 martie **15.00 – 17.00**	Lia Sclifos
2	Conflicte posibile în procesul educaţional	12 martie **15.00 – 17.00**	Lia Sclifos
3	Impactul icebreaking-ului asupra eficienţei demersului didactic	19 martie **15.00 – 17.00**	Tatiana Cartaleanu Olga Cosovan
4	Tehnici de dezvoltare a creativităţii	2 aprilie **15.00 – 17.00**	Nicolae Creţu
5	Tehnici de dezvoltare a Gîndirii Critice. Dosar de presă	23 aprilie **15.00 – 17.00**	Lia Sclifos
6	Cadrul ERR: variaţiuni	30 aprilie **15.00 – 17.00**	Tatiana Cartaleanu Olga Cosovan
7	Şapte legi în învăţarea eficientă	7 mai **15.00 – 17.00**	Lia Sclifos
8	Atelierul de lectură ca parte a demersului educaţional	28 mai **15.00 – 17.00**	Tatiana Cartaleanu Olga Cosovan
9	Învăţarea prin colaborare: premise, riscuri şi rezultate	11 iunie **15.00 – 17.00**	Tatiana Cartaleanu Olga Cosovan
10	Atingerea obiectivelor curriculare prin strategiile DGC	25 iunie **15.00 – 17.00**	Tatiana Cartaleanu Olga Cosovan
Clubul managerilor şcolari			
1	Specificul activităţii instituţiei în condiţii de descentralizare. Căutare de fonduri	5 martie **15.00 – 17.00**	Oleg Bursuc
2	Specificul activităţii instituţiei în condiţii de descentralizare. Cooperare între instituţii	12 martie **15.00 – 17.00**	Oleg Bursuc
3	Specificul activităţii instituţiei în condiţii de descentralizare. Scriere de proiecte	19 martie **15.00 – 17.00**	Oleg Bursuc
4	Specificul activităţii instituţiei în condiţii de descentralizare. Managementul Asociaţiilor Părinteşti	26 martie **15.00 – 17.00**	Oleg Bursuc
Clubul profesorilor de chimie			
1	Utilizarea dezbaterilor în cadrul lecţiilor de chimie	12 martie **15.00 – 17.00**	Valeriu Gorincioi
2	Portofoliul clasei pe probleme ecologice	7 mai **15.00 – 17.00**	Valeriu Gorincioi
3	Simularea – metodă activ-participativă în cadrul lecţiilor de chimie	14 mai **15.00 – 17.00**	Valeriu Gorincioi
Clubul profesorilor de la disciplinele exacte			
1	Dezvoltarea creativităţii la disciplinele exacte	23 aprilie **15.00 – 17.00**	Lidia Beznţchi Roman Copăceanu
2	Prevenirea eşecului şcolar	30 aprilie **15.00 – 17.00**	Lidia Beznţchi Roman Copăceanu

Pentru a participa la una din şedinţele clubului este suficient să vă înscrieţi, contactîndu-ne la telefoanele: 542556, 541994.
Doritorii de a iniţia şi conduce un club Paideia sînt rugaţi să contacteze coordonatorul de program.

Adresa Centrului: str. Armenească, 13
Persoana de contact:
Coordonator Program – Nicolae CREŢU

Rolul educației în perspectiva integrării europene

Sorin **CRISTEA**

Universitatea București

Educația în societate postmodernă, bazată pe valorile cunoașterii și ale democrației, devine o resursă strategică a dezvoltării umane durabile într-un spațiu și timp determinat din punct de vedere istoric, cultural, economic, geopolitic.

Perspectiva integrării europene constituie o nouă provocare pentru educație, la nivel *conceptual* și *instituțional*, în condiții de competitivitate globală și de deschidere structurală.

Conceptul de integrare europeană are o semnificație *culturală*, *economică* și *geopolitică*, dar și *pedagogică*. Semnificația *culturală* este acumulată istoric prin tendințele identificate: "unificare religioasă", din Evul Mediu; idealul național al secolelor 19-20 (susținut și de revoluția industrială); *modelul* actual al *globalizării* (susținut și de revoluția postindustrială). Semnificația *economică* este susținută prin lansarea *pieței comune*, din a doua jumătate a secolului XX. Semnificația *geopolitică* este cea lansată prin dezvoltarea și deschiderea *Uniunii Europene*, în special după 1989.

1) Conceptul pedagogic de integrare europeană poate fi construit în raport de procesele sociale amintite, reflectate la nivelul învățământului, domeniu adaptabil, *reactiv*, dar și *proactiv*, la noile cerințe și provocări ale societății. Conținutul acestui *concept* este exprimat la nivel de *principii*, *misiuni sociale*, *obiective generale*, operaționalizate prin elaborarea *modelului de învățare pe tot parcursul vieții*.

Principiile pedagogice ale integrării europene sînt cele care susțin drept imperativ axiomatic: a) construirea societății bazate pe cunoaștere ca *o societate a învățării*; b) reformarea proceselor de învățare prin integrarea noilor tehnologii informaționale la toate nivelurile sistemului de învățământ; c) valorificarea instruirii asistată de calculator ca strategie de (auto)evaluare interactivă, resursă a paradigmei *curriculumului*.

Misiunile sociale angajate pedagogic vizează: a) reevaluarea strategiilor de politică a educației în perspectiva aplicării generalizate a noilor mijloace informaționale; b) dezvoltarea industriei europene pentru sistemele *multimedia software*; c) reevaluarea rolului profesorilor și a celor ce învață, în perspectiva "învățării pe tot parcursul vieții".

Obiectivele generale, urmărite de procesul de integrare europeană intensificat după 1989, vizează: a) dezvoltarea specială a învățământului general-obligatoriu și vocațional (secundar și superior), ca răspuns la "libera circulație a bunurilor, a capitalului, a serviciilor și oamenilor"; b) adaptarea învățământului la o lume în continuă schimbare; c) depășirea crizei actuale, prelungită din anii 1960 (vezi Ph.H.Coombs, *La crise mondiale de l'éducation*, PUF, 1967) "în aproape toate țările europene unde există un decalaj din ce în ce mai mare între educația pe care oamenii o solicită și cea pe care o primesc" (vezi *Education for Europeans. Towards the Learning Society*, ERT., Bruxelles, 1994, pag.6).

Modelul de învățare pe tot parcursul vieții este impus de: a) cultura *societății informaționale* care solicită adaptarea profesională continuă la noi strategii și tehnici de muncă; b) perisabilitatea vechiului *model de profesionalizare* (*formare-angajare-pensionare*).

2) *La* ***nivel instituțional***, *perspectiva integrării europene* este anticipată de reformele întreprinse în anii 1980-1990 în învățământul general-obligatoriu și de cele inițiate de *Procesul Bologna*, care vizează restructurarea învățământului superior, în contextul secolului XXI.

În ***învățământul general-obligatoriu***, reformele realizate în țările din *Uniunea Europeană* anticipează procesul de integrare europeană al absolvenților prin forța emergentă a două *obiective socio-pedagogice*: a) asigurarea unei egalizări a șanselor prin organizarea unui învățământ de bază de 9 sau 10 ani, evitînd orice fel de excludere din cauze sociale, economice, fizice, psihice; 2) motivarea și pregătirea elevilor pentru a continua să învețe în scopul adaptării la o lume în schimbare (vezi *Dix années de reformes au niveau de l'enseignement obligatoire dans L'Union européenne, (1984-1994),* EURYDICE, Bruxelles, 1997, p.13-16).

Perspectiva integrării europene, în contextul globalizării economice și al democratizării sociale, a consolidat importanța *trunchiului comun de formare generală în învățământul obligatoriu*, premisă pentru egalizarea șanselor de integrare în învățământul *postobligatoriu*. Astfel, "elevii trebuie să beneficieze toți de *un învățământ **general** de calitate*, în același tip de școli, chiar clase, oricare ar fi originile lor socio-economice sau reușitele școlare". Această "mentalitate, mai mult sau mai puțin nuanțată, a inspirat marile reforme în toate țările Europei". Argumentele pentru un învățământ general-obligatoriu, prelungit cel puțin pînă la vîrsta de 16 ani, sînt de natură: a) *socio-politică* – "toți elevii sînt ființe umane egale în drepturi"; b) *psihologică* – "toți elevii posedă o capacitate înnăscută pentru învățare, oricare ar fi originile lor socio-economice"; c) *pedagogică* – toți elevii pot beneficia de *un învățământ asemănător* (n.n. *de calitate*) care le dă dreptul la reușită în viață, fără deosebire de clasă" (idem, pag.19).

În ***învățământul superior***, reforma inițiată după adoptarea *Declarației de la Bologna* (19 iunie, 1999, semnată de 29 țări) are ca *scop social* general "consolidarea și îmbogățirea cetățeniei europene pentru a face față provocărilor noului mileniu". *Obiectivele sociale* specifice vizează: a) "dezvoltarea dimensiunilor culturale europene"; b) "promovarea mobilității profesionale"; c) egalizarea șanselor de reușită și la nivelul învățământului superior.

Procesul Bologna dezvoltă scopul strategic al "armonizării structurii sistemului european de învățământ superior" într-un *spațiu european deschis*, cultivat prin: a) adoptarea unui sistem de diplome comparabile în condiții de competitivitate internațională; b) organizarea a două cicluri de studii (*I*, 3-4 ani, cu nivel de calificare largă; *II*, *masterat* și *doctorat*, pentru aprofundarea specializării la niveluri superioare); c) reformarea *curriculumului*, în regim de cooperare și mobilitate instituțională, prin "programe de studiu, formare și cercetare"; d) stabilirea unui sistem de *credite* "ca mijloc de promovare a celei mai extinse mobilități a studenților", incluzînd și nivelul formării continue (vezi *Déclaration commune des ministres européens de l'éducation*, Bologne, 19 juin, 1999).

Realizarea și dezvoltarea acestor *obiective pedagogice* a constituit tema viitoarelor conferințe ale miniștrilor educației (Praga, 19 mai 2001, Berlin, 19 septembrie, 2003). *Scopul* angajat urmărește "transformarea Europei în cea mai competitivă și dinamică economie bazată pe cunoaștere din lume, capabilă să producă o creștere susținută cu mai multe locuri de muncă și cu o mai mare coeziune socială". Amplificarea *Procesului Bologna* este realizabilă și prin extinderea participanților "la un număr de peste 40 de țări europene" (vezi *Bologna Process*, Berlin 2003, "*Formarea Spațiului european de învățămînt superior*". *Comunicat al Conferinței Miniștrilor responsabili pentru învățământul superior*, Berlin, 19 septembrie, 2003).

Integrarea europeană implică astfel: 1) asigurarea calității învățământului superior în funcție de "un set comun de standarde, proceduri și norme pentru acreditarea instituțiilor"; 2) organizarea sistemului pe două cicluri, cu *obiective specifice* (profesionalizare largă; specializare aprofundată și de vîrf); 3) stimularea mobilității studenților și a personalului didactic, cu efecte sociale multiple în plan academic, cultural, politic, economic; 4) perfecționarea evaluării prin *credite*, în sistem de *transfer*, dar și *acumulativ*, "facilitînd mobilitatea studenților și dezvoltarea *curriculumului* internațional"; 5) adoptarea unui sistem de titluri comparabile, cu finalitate profesională și academică; 6) dezvoltarea comunitară a instituțiilor universitare și a organizațiilor studențești, angajate în "promovarea dimensiunii europene și a caracterului atractiv al *Spațiului european* de învățămînt superior"; 7) integrarea "*învățămîntului continuu*" în structura învățămîntului superior.

"*Formarea Spațiului European*" – genericul ideologic al *Comunicatului Conferinței Miniștrilor responsabili pentru învățământul superior* (Berlin, 19 septembrie, 2003) – constituie un obiectiv major de politică a educației, realizabil gradual pînă în 2010, plecînd de la implementarea *priorităților intermediare* pentru următorii doi ani (pînă în 2005): a) asigurarea calității; b) organizarea sistemului cu două *cicluri*; c) recunoașterea titlurilor și a perioadelor de studii.

Integrarea europeană va fi susținută pedagogic "de doi stîlpi ai *societății bazate pe cunoaștere*" – învățămîntul superior și cercetarea științifică. Fundamentele construcției sînt consolidate *conceptual* prin dezvoltarea cercetării "ca parte integrantă a cunoașterii". *Instituțional*, structura învățămîntului superior, deschisă spre educație permanentă și cercetare științifică, va fi consolidată prin realizarea calitativă a obiectivelor specifice – anunțate de "*Procesul Bologna*" – pentru *ciclul I*: profesionalizarea largă, pluridisciplinară; cunoașterea unor limbi străine de circulație europeană; stăpînirea tehnologiilor informaționale necesare în orice domeniu profesional; pentru *ciclul II*: aprofundarea specializării, prin *masterat* și perfecționarea sa la nivel de vîrf, prin "studii doctorale".

Perspectiva societăți europene informaționale va dinamiza *Procesul Bologna*, stimulînd tendința "includerii nivelului doctoral ca al treilea ciclu al învățămîntului superior". Este o continuare a reformei, *reactivă şi proactivă*, în funcție de schimbările rapide generate de *integrarea europeană*. În plan *pedagogic*, aceste schimbări "accentuează importanța cercetării şi a promovării interdisciplinarității pentru îmbunătățirea calității şi asigurarea competitivității învățămîntului superior european, în general", cu efecte sociale majore, resimțite global la nivel de politică a educației.

Summary

European Integration for the Republic of Moldova is, in its essence, a tendency towards normality, a desire to re-find its European vocation. One must be aware of the fact that it is a long lasting process, and the responsibility for its fulfillment relies on everyone: starting with policy-makers and think tanks and ending with usual citizens.

The chose of the topic is not accidental, as a journal of educational practice and theory can not pass by this important issue, due to the fact that the integration process has direct implications with the educational system, which is being considered as one of the basis pylons.

In order to make a deeper analyses of the European integration process, in the rubric QUO VADIS? we have initiated a straw vote, having as participants several stakeholders: scientists, politicians, managers, teachers, etc. All they have specified what does European Integration mean for the Republic of Moldova and have emphasized the contribution and importance of the education in this process. Among the stakeholders, we have also included some high school students, in order to see their vision on the problem which directly affects them.

In the column „ European Re-integration of the educational system from Moldova" Vlad Pâslaru refers to the term „ European idea", to the premises for the European integration of the educational system (the new political realities, new educational philosophies, elaboration of a conceptual, normative and instrumental frameworks), as well as to the requirements which would favor the adjustment of our education system to the European standards.

„A long journey to Europe" is an essay, by Gheorghe Rudic, in which he has done a radiography of the educational system, a brief but detailed description of the existent situation, and has shown the perspectives towards the European integration of the all educational levels, emphasizing the importance of the life-long learning aspect.

In this issue of our journal we have started three new rubrics: EDUCATION FOR TOLERANCE, EDUCATION FOR DEMOCRACY and GENDER EDUCATION IN SCHOOL.

In the EDUCATION FOR TOLERANCE rubric, Vsevolod Ciornei has referred to the tolerance as a necessity of the time, as a condition of the social wellbeing. Tolerance is considered as an important element of democracy, it is the ability to place oneself in someone's shoe and try to understand why does he/she think this way or act this way, it is the ability which can be cultivated in the Young generation and not only. Also, in this rubric, Eudochia Brasoveanu and Irina Volcinschi militate for the school integration of the children with special educational needs, especially of those with hearing problems. In order to accomplish all the principles of the *Education for everyone* it is necessary to introduce changes in the teaching methodology, in the curriculum, in the relationship among the students, among the teachers and the students.

The EDUCATION FOR DEMOCRACY rubric contains two columns. The first one is entitled „ Looking for democracy" by Aurica Amarii. The author gives the floor for a debate on the democracy as a phenomenon in a transition society. Having as a start point the necessity for democratization of a school life, the institution which offers itself to educate the new generation in the spirit of democratic values and ending with the idea of respecting these principles in the society.

Viorica Goraş-Postică is the author of the second column „ The relationship between the school – and the community. Extrapolations of some advanced experiences". The author refers to a theme which is a new one for our context - education for the community. The author's idea is that the community education assures an efficient functioning of the school and cultural services for all members, increasing continuously the human resources of the community. Thus, the educational institutions would become real learning school-communities.

The rubric GENDER EDUCATION IN SCHOOL hosts the column „Gender education – a vector of the social democratization from gender's perspective", by Daniela Terzi. The column emphasizes the urgent necessity of promoting the gender education principles in the school.

„Teaching biography and the writer's activity (nonliterary text) – a way of getting the communication competences", by Iulia Iordăchescu is included in the DOCENDO DISCIMUS rubric. This column refers to the problems in developing these competences/skills in the students who are speakers of a language as a second language. The author mentions the fact that teaching the writer's biography does not have as a goal only to inform the learners, but also involves other useful educational possibilities.

The CRITICAL THINKING DEVELOPMENT rubric, supported by the International Reading Association (IRA), starts with a column on „Venn Diagram – at the crossing of Mathematics and Didactics", by Ludmila Ursu who proves us on the advantages of applying this technique by the teachers in their teaching. Also, in this rubric, Valentina Tofan presents us a model of applying the Dual Entry Diary technique for exploring the creativity potential of the students. Her column is entitled „Teaching of the Values within the Literature Classes".

In the DICTIONARY rubric, Sorin Cristea renders a full meaning of the role of the education in the European integration perspective.

Beside the above, the readers will get acquainted with the latest publications of the PRO DIDACTICA Educational Center.

Aşteptăm ca de obicei articolele dumneavoastră, care nu trebuie să depăşească opt pagini, dactilografiate la două rînduri.
Redacția nu recenzează şi nu restituie materialele nepublicate.
Responsabilitatea pentru corectitudinea şi veridicitatea conținutului materialelor prezentate revine semnatarilor.
Punctul de vedere al autorilor nu coincide neapărat cu cel al redacției.